

ОДБРАНА

ОБУКА БУДУЋИХ
ПОДОФИЦИРА
У ПАНЧЕВУ

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР
МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ
НЕНАД НЕРИЋ

АКЦИЈА ОТКРИВАЊА БЕСПРАВНОГ
КОРИШЋЕЊА ВОЈНИХ СТАНОВА

ЛОВ НА ИЛЕГАЛЦЕ

ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ У ВЕЛИКОМ РАТУ (1914-1918)

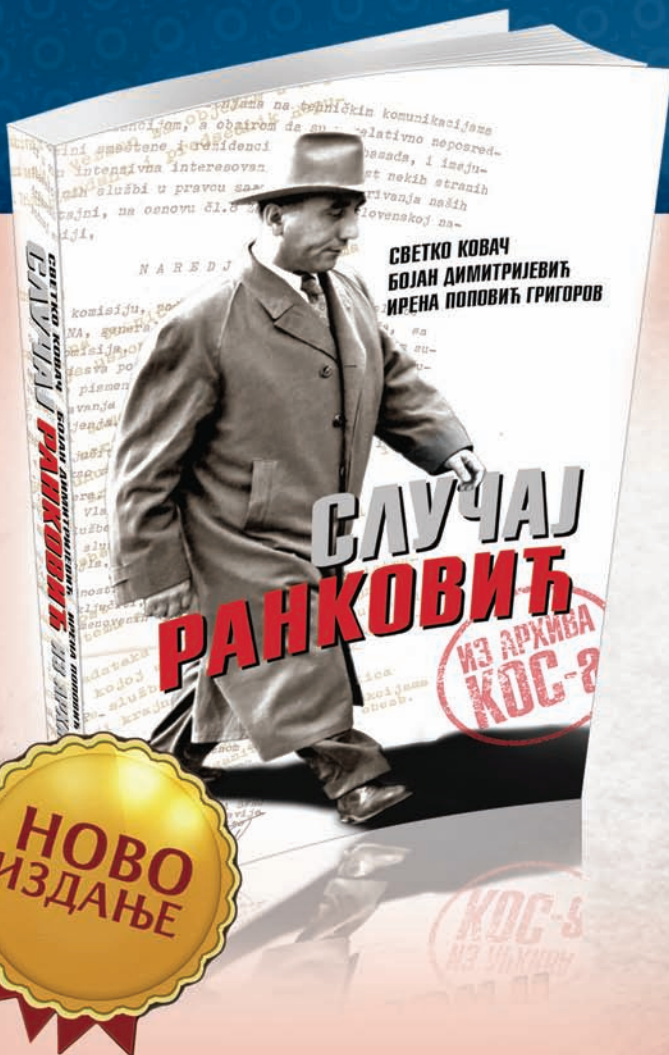

Милан Мијалковски, Душко Томић,
Звонимир Пешић, Зоран Антић
Броширано, 15x23, 368 стр.
шифра: 111326; цена: 1.485,00; са попустом: 1.039,50

Први ешелон у борби за ослобођење и уједињење Краљевине представљала је Војна обавештајна служба Србије. Врховна команда Српске војске постављала је високе захтеве и задатке својим обавештајцима и они су чинили огромне напоре да те задатке изврше у предратним, ратним или послератним условима.

СЛУЧАЈ РАНКОВИЋ ИЗ АРХИВА КОС II

– II издање
Светко Ковач, Бојан Димитријевић,
Ирена Поповић Григоров
Броширано, 15x23, 548 стр.
шифра: 111316; цена: 1.210,00; са попустом: 847,00

Анотација: Књига говори о афери која је променила ток историје социјалистичке Југославије. У центру те афере био је Александар Ранковић, први човек југословенских и српских служби безбедности и организациони секретар Комунистичке партије. Заснована на до сада непознатој архивској грађи Војне службе безбедности, књига проблематизује читаву „Брионску аферу“, супротстављајући нове и непознате податке тада изреченим оптужбама.

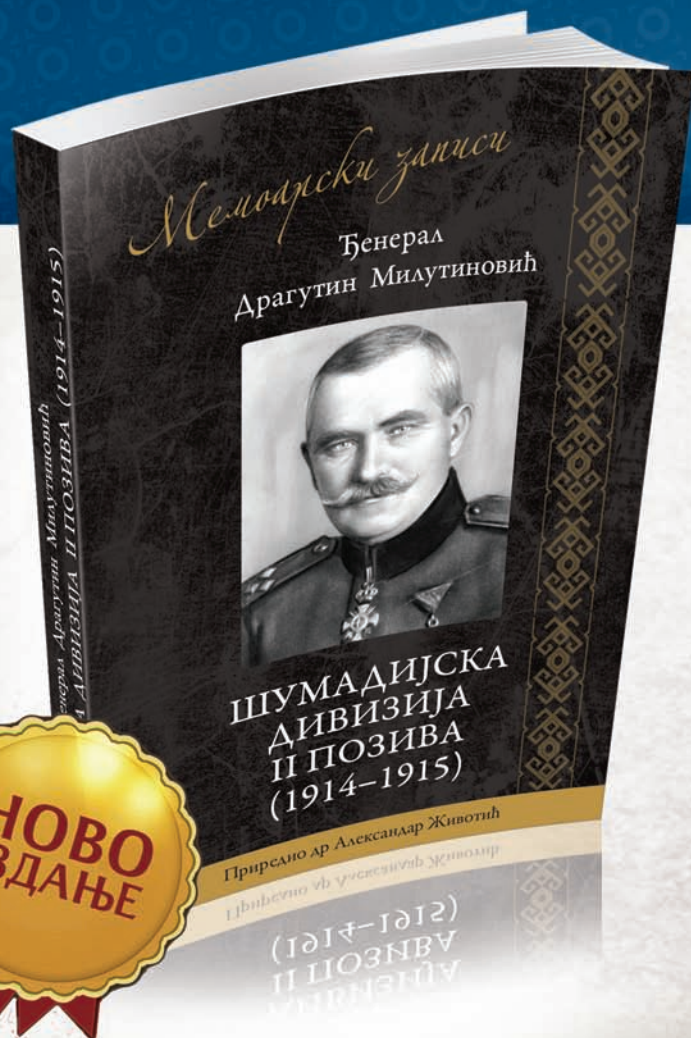

ВЕЛИКИ РАТ СРБИЈЕ КЊИГА 33

Владо Стругар, Милић Ф. Петровић
Тврди повез, ф. 16×23, 652 стр.
шифра: 111313; цена: 1.045,00; са попустом: 731,50

Књига 33 је последња из едиције Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца, у издању Главног ђенералштаба, штампане у Београду у Штампарској радионици Министарства војске и морнарице. Едиција је настала у периоду од 1924. до 1937. године и садржи историјску грађу насталу у ратним јединицама српске војске током Првог светског рата. Документи који се објављују у овој едицији прате рад српске, односно југословенске Врховне команде током Првог светског рата, све до 5. маја 1920. године. Књига 33 до сада није објављивана.

ОДБРАНА

ШУМАДИЈСКА ДИВИЗИЈА II ПОЗИВА (1914-1915)

Мемоарски записи
Ђенерал Драгутин Милутиновић
Приредио: Александар Животић
Броширано, 14×20, 172 стр.
шифра: 111325; цена: 385,00; са попустом: 269,50

У низу оставштина познатих српских ратних команданата, по свом изворном богатству и разноликости истиче се оставштина ђенерала Драгутина Милутиновића, похрањена у ризници Архива Српске академије наука и уметности. Интелектуална снага генерала Милутиновића, као и његова улога у ослободилачким ратовима Србије, дају његовим списима посебну историјску вредност.

ОДБРАНА

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић

Владимир Вјештић

Мирјана Крстовић, поручник

Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влачић,

Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Мијалковски,

др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,

Будимир М. Попадић, Никола Остојић,

Александар Радић, Влада Ристић,

Драгана Барјактаревић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),

Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Стефана Савић (уредница),

Даримир Банда, Душка Стефановић,

Јово Мамула (фото-репортери)

Језички редактор

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја: 3201-810; 23-810; 3241-254

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ

месечно 160 динара. За претплатнике преко

Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 243

Увежбавања у
панчевачком
Центру за обуку
и усавршавање
подофицира

Снимио
Даримир БАНДА

Специјални прилог 132

Шест деценија
Школе националне
одбране

Центар за обуку
и усавршавање подофицира
**ИСКОРАК
У СТАРЕШИНСТВО**

18

36

Хеликоптери Ми-8/17
**ЛЕТЕЛИЦЕ
БЕЗ ПРЕМЦА**

Јубиларни 60. сајам књига
у Београду

**ВРЕДНОСТ
КОЈА
НЕ ПРОЛАЗИ**

50

60

Утврђења у Србији
Голубачки град

**НА КАПИЈИ
ЂЕРДАПСКЕ
КЛИСУРЕ**

- 8 Акција откривања бесправног коришћења војних станова
ЛОВ НА ИЛЕГАЛЦЕ
- 12 Отворена Лабораторија за припрему цитолошких лекова у ВМА
НОВО ПОГЛАВЉЕ ЗА ФАРМАЦИЈУ
- 14 Ненад Нерић, државни секретар Министарства одбране
КОШНИЦА ВРЕДНИХ ЉУДИ
- 22 Најбоља механизована посада Друге бригаде
ВИШЕ ОД ПОВЕРЕЊА
- 26 Тридесет година рада психолога у јединицама Војске
БРИГА О ЗДРАВЉУ ДУШЕ
- 28 Радионица о положају жена у сектору безбедности
РАВНОПРАВНЕ У ОДБРАНИ
- 30 Српска културна баштина на Космету и УНЕСКО
ОДБРАНА БУДУЋНОСТИ
- 44 Бригадни генерал Хозе Конде де Арјона
ВОЈНИЧКЕ ВЕШТИНЕ СРПСКИХ ПЛАВИХ БЕРЕТКИ
- 54 Одбрана Београда 1915. (2)
АРТИЉЕРИЈСКА ПРИПРЕМА НЕПРИЈАТЕЉА
- 58 Век од формирања музичке подофицирске школе
ЛЕК ЗА ДУШУ РАЂЕНИЦИМА

Реч уредника

Заточеници традиције

5

Медији су само једно од средстава производње, одржавања и репродуковања стереотипа који се односе на групе, било да је реч о раси, нацији, роду... Теоретичари тврде да образац стереотипа никада није неутралан – они су силно набијени осећањима, па су тврђаве наше традиције. Намеће се питање како, у том смислу, избећи замке које доноси приказивање различитости, а да се при томе не манипулише идејама једнакости. Јер чим се позивамо на једнакост, потврђујемо постојање неједнакости, као што је и инсистирање на различитости последица њеног неуважавања.

Уколико то посматрамо у контексту уобичајеног бинарног кода мушко – женско, уверићемо се да и владајуће представе о женама умногоме зависе од њиховог медијског репрезентовања. Ако не извештавају коректно, равноправно као о мушкарцима, медији доприносе погрешним представама о женама, нудећи уместо промоције једнаких могућности некритичке приказе различитости. У условима када преовладавају стереотипи жене се најчешће виде као беспомоћне, жртве насиља, емотивније и несигурније, професионално инфериорније, што додатно репродукује неједнакост.

А медији, заправо, треба да буду својеврстан мост ка простору у којем се ваљано могу изложити различити ставови о другости. То што сличне поруке генеришу различити медији, наводе стручњаци, упућује на постојање доминантне политике представљања, која је у складу с важећим културним и друштвеним нормама. Како, онда, избећи стереотипе? Прихватањем чињенице да су биолошке разлике између мушкараца и жена једно, а посве друго неједнакости које произлазе из усвојених и научених предрасуда.

Професорка Факултета политичких наука у Београду Снежана Миливојевић сматра да је најефикаснији начин да се женама покаже где им је „стварно место“ тако што им се „погледа под сукњу“. Та врста инстант дискредитације, објашњава она, ради, јер је пажљиво и дуго неговано културолошко и медијско постигнуће. Зато и каже да је лице озбиљне штампе „мушко“, тело ревијалне „женско“, и да је та граница тешко променљива.

Истраживања су показала да и магазин „Одбрана“ жене често репрезентује на погрешан начин. Припаднице система одбране обично не исказују стручна мишљења већ најчешће износе лична уверења о војној професији. Текстови о женама пишу се према обрасцу који наглашава њихову патријархалну улогу. Ни језик војне новине није у потребној мери родно сензитиван. Медијски дискурс, дакле, истовремено је и заробљеник и један од главних чувара света застарелих, доминантних, фиксираних и хомогених родних идентитета и односа.

Реформа сектора безбедности у нашој земљи током протекле деценије, као и измењена безбедносна архитектура на глобалном нивоу, омогућили су да се већи број жена укључи у ту „традиционално мушку област“. Усвајањем Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – „Жене, мир и безбедност“, која је 31. октобра обележила петнаестогодишњицу, уведени су разноврсни механизми равноправности. Помаци су видљиви, не и суштински. Ново време, међутим, доноси и нове захтеве. Потреба за истинском променом уверења када говоримо о родној перспективи остаје изазов с којим ћемо се сви још годинама суочавати. Упркос свему... ■

Владимир ПОЧУЧ

РЕГИОНАЛНИ МИНИСТАРСКИ САСТАНАК У ДУБРОВНИКУ

Делегација Министарства одбране, коју је предводио државни секретар Зоран Ђорђевић, учествовала је на Свеобухватном регионалном министарском састанку који је 21. и 22. октобра одржан у Дубровнику, у Републици Хрватској. Првог дана одржан је сусрет политичких директора министарстава одбране западног Балкана, као и састанак министара одбране Америчко-јадранске повеље.

Државни секретар Ђорђевић састао се и са министром одбране БиХ Марином Пендеш и са заменицом помоћника секретара за одбрану САД Евелин Фаркаш. Делегација Министарства одбране учествовала је и на састанку Процеса сарадње министара одбране у Југоисточној Европи. ■

ПОСЕТА ЦЕНТРУ АБХО

Министар одбране Братислав Гашић и изасланик одбране Сједињених Америчких Држава пуковник Тафт Блекбурн посетили су 14. октобра Центар АБХО Војске Србије у крушевачкој касарни „Цар Лазар“. Изражавајући задовољство што српска војска обучава америчке војнике, министар одбране подсетио је на значајне резултате постигнуте у претходне две године у крушевачком центру, а пуковник Блекбурн пренео утиске америчких војника који су му потврдили да је то „одлично место за обуку“. ■

САРАДЊА СА РУСКОМ ФЕДЕРАЦИЈОМ

У оквиру посете делегације Владе Републике Србије Руској Федерацији 27. октобра, у Москви, потписан је Меморандум између Министарства одбране Србије и Федералне службе за војнотехничку сарадњу Русије. Меморандум су потписали министар одбране Братислав Гашић и заменик директора Федералне службе за војнотехничку сарадњу Анатолиј Григорјевич Пунчук.

Такође, министар Гашић и директор Федералне службе за интелектуалну својину Руске Федерације Григориј Петрович Ивлијев потписали су Споразум између Владе Србије и Владе Руске Федерације о узајамној заштити интелектуалне својине током билатералне војнотехничке сарадње. Делегације две земље потписале су више докумената после састанка председника Владе Србије Александра Вучића и премијера Руске Федерације Дмитрија Медведева. ■

РАЗГОВОРИ МИНИСТРА СРБИЈЕ И МАЂАРСКЕ

Министри одбране Србије и Мађарске, Братислав Гашић и Иштван Шимичко, сусрели су се 20. октобра у Хајдукову код Суботице и разговарали о сарадњи у области

одбране, али и о актуелној политичко-безбедносној ситуацији у региону и свету. На састанку је констатовано да се сарадња две земље у области одбране одвија у околностима добрих политичких односа и дијалога, да заједно учествују у мултинационалној операцији UNFICYP на Кипру, али и да имају вишегодишњу традицију одржавања заједничких војних вежби, уз низ осталих билатералних активности.

Будући да је Мађарска један од најзначајнијих трговинских партнера Србије, министар Гашић изразио је наду да ће и војноекономска сарадња две земље достићи ниво привредне. Основни приоритет Србије јесте очување регионалне стабилности, упркос мигрантској кризи, те министар Гашић сматра неопходним да све државе јасно покажу спремност за очување мира. ■

ПРИМОПРЕДАЈА СУБОТИЧКЕ КАСАРНЕ

Градоначелник Суботице Јене Маглаи и директор Републичке дирекције за имовину Јован Воркапић потписали су Уговор о примопредаји суботичке касарне „Коста Нађ“. Уговор је потписан у Градској кући у Суботици, 20. октобра, у присуству министра одбране Братислава Гашића.

Честитајући граду прибављање вредне војне непокретности, министар Гашић поручио је осталим локалним самоуправама да што пре отпочну договор око презимања војних објеката.

– С једне стране, та средства Војсци значе за модернизацију војне опреме, решавање статусних питања њених припадника и смањење трошкова, а с друге стране локалне самоуправе могу објекте и земљиште да искористе за своје потребе и да их, евентуално, понуде инвеститорима – рекао је министар одбране. ■

СУСРЕТ ГЕНЕРАЛА ДИКОВИЋА И ХОЏИЗА

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић састао се 20. октобра са командантом Копнене војске Европске команде Оружаних снага САД генерал-потпуковником Фредериком Хоџизом. Двојица генерала разговарала су о актуелној политичко-безбедносној ситуацији у региону и свету, заједничким вежбама, досадашњим и предстојећим активностима на развоју базе „Југ“ и будућој сарадњи Војске Србије и Европске команде ОС САД.

Сагласили су се да је сарадња Војске и Европске команде професионална и садржајна, о чему најбоље говори податак да је скоро 500 припадника Војске Србије учествовало на заједничким вежбама на полигонима команде у Немачкој. Такође, разговарали су о сарадњи у области хуманитарног разминирања, која је започела у априлу 2015. и која ће се наставити и у 2016. години. ■

ПРИПАДНИЦИ ДРУГЕ БРИГАДЕ НА ВЕЖБИ У НЕМАЧКОЈ

Припадници пешадијске чете 21. пешадијског батаљона Друге бригаде Копнене војске од 16. октобра до 12. новембра учествују на вежби „Заједничка одлучност V“ у Центру за обуку „Хоенфелс“ у Немачкој. Осим 99 припадника Друге бригаде, на вежби учествује око 4.500 војника из Албаније, Бугарске, Грузије, Литваније, Немачке, Норвешке, Румуније, САД, Словеније, Француске, Холандије и Црне Горе. Вежбу организује Европска команда Оружаних снага САД ради унапређења интероперабилности и међусобног разумевања припадника копнених војски у реализацији операција у мултинационалном окружењу. ■

ДАН ВОЈНИХ ПАДОБРАНАЦА

У касарни „Аеродром“ у Нишу припадници 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде обележили су Дан војних падобранаца – 14. октобар. Делегација Војске Србије, предвођена командантом Копнене војске генерал-потпуковником Милосавом Симовићем, одала је почаст погинулим падобранцима, положила венац на спомен-обележје и обишла Спомен-собу 63. падобранског батаљона.

Дан падобранаца обележава се у знак сећања на дан када је 1944. године у савезничком кампу за обуку командоса код Барија у Италији од бораца Народно-слободилачке војске Југославије формиран први падобрански батаљон у новој Југославији. ■

ВЕЖБА ПОДРЖАНА РАЧУНАРСКИМ СИМУЛАЦИЈАМА

У Центру за обуку путем симулација у Београду крајем месеца реализована је петодневна вежба подржана рачунарским симулацијама „Ниш 2015“ – „Бригада Копнене војске у извођењу нападне операције“. Увежбавања је извела Трећа бригада, а учествовали су и припадници Команде и јединица Копнене војске, 224. центра за електронска дејства, Центра за обуку путем симулација и представници Црвеног крста Србије. Циљ је био да се унапреди обученост Команде бригаде и потчињених састава у процесу оперативног планирања, припреми и извођењу нападне операције.

Вежбом је руководио заменик команданта Копнене војске генерал-мајор Желимир Глишовић, заменик руководиоца био је начелник Центра за обуку путем симулација пуковник Мићо Бранковић, а командант вежбајуће команде командант Треће бригаде бригадни генерал Миле Јелић. ■

Акција откривања бесправног коришћења војних станова

ЛОВ на илегалце

Последњих месеци на врата закупаца станова из фонда Министарства одбране и Војске Србије куца четворочлана екипа Војне полиције. Уз службене исправе, она контролише станаре, покушавајући да утврди сваки случај бесправног коришћења војне имовине. Испоставило се да сваки осми стан, који је до сада обишла, користе лица која на то немају право.

У сваком великом систему, па и у Војсци, има оних који на разне начине покушавају да заобиђу прописе и присвоје оно на шта немају право. Једна од чешћих и добро уходаних превара у последњих деценију-две јесте и бесправно коришћење војних станова и пословних простора у власништву система одбране. Преварантима је на руку ишла растрзаност војске и државе ратним дешавањима и другим проблемима, па су њихове малверзације годинама пролазиле неопажено.

Ипак, томе полако долази крај. Систем одбране коначно је смогао снаге да се позабави и онима који годинама и деценијама злоупотребљавају његову бирократску немоћ и непажњу. Наиме, наређењем министра одбране, крајем прошле године, формирана је посебна Радна група чији је задатак – провера наменског коришћења станова, пословних простора, гаража и земљишта које користе Министарство и Војска. Наређење је јасно – свака неправилност мора бити евидентирана и у најкраћем року отклоњена, како би до стана дошли они који на њега имају право, а држава и Војска престале да трпе штету.

Мозаик преваре

Већ у првим данима Радној групи постало је јасно да мора преконтролисати свих 1.948 неоткупљених станова и адаптираних простора којима војни систем располаже. Без прецизних механизма, Група је била принуђена да сама нађе модел рада који ће дати најбоље резултате. Брзо су се уверили да посао неће бити у стању да одраде сами, па су им крајем априла у помоћ „прискочили“ припадници Војне полиције.

– Прво смо централизовали све базе података везане за станове и успоставили тешњу сарадњу с цивилним институцијама, пре свега са Републичком дирекцијом за имовину, Службом за катастар непокретности, Јавним комуналним предузећем, Инфостаном, МУП-ом и ЕДБ-ом – каже представник тог новоформираног тела.

Свакодневно се на по десетак адреса упућују припадници два тима Војне полиције како би контролисали станаре и покушали да утврде евентуалне случајеве бесправног коришћења војне имовине. Само један документ довољан је да се отклони свака сумња – валидан уговор о заку-

УИГРАН ТИМ

Радну групу чини девет припадника Министарства одбране и Војске Србије из Војнобезбедносне агенције, Војне полиције, Инспектората одбране, Управе за инфраструктуру и Војнограђевинског центра „Београд“. Њима је од априла придодата петорка из Војне полиције, којој је поверен теренски део посла. Групом руководи државни секретар Зоран Ђорђевић, а у њен рад свакодневно су упућени и директор Инспектората одбране, директор ВБА и начелник Управе војне полиције.

пу стана на име станара. Уколико уговора нема, они доносе основне податке о контролисаном лицу у Бирчаниновој 5, привремену „базу“ радне групе.

– Податке с терена упоређујемо с нашом базом података. Уколико се не слажу, укључујемо и колеге из Криминалистичко-истражне групе, који даље прикупљају информације, док се остатак групе повезује са стамбеним фондом како би проверили постоји ли неко с правом преноса закупа. Такође, и с Војним правобранилаштвом, ради стицања потпуне слике о сваком случају – наводе чланови тима Министарства одбране.

Приликом детаљне провере корисника склапају се све коцкице: подаци с терена, из базе Војнограђевинског центра, МУП-а, Републичке дирекције за имовину... Осим тога, проверавају се и имовинске карте припадника војске који су добили станове у бившим републикама СФРЈ. Таква „упоредна анализа“ неретко избаци и по неколико станова који се налазе у власништву бесправног корисника.

Саговорници „Одбране“ напомињу да се, после прикупљања свих релевантних доказа, формира предмет и позива бесправно усељени станар да врати стан. Знатан број „илегалаца“, који неретко долазе у пратњи адвоката, одбија да напусти узурпирану некретнину и упушта се у судски спор с Министарством одбране. Поучени адвокатским „саветом“ они на тај начин углавном „купују време“, одлажући правно изванредан епилог, занемарујући чињеницу да ће на крају морати да плате велике судске трошкове и причињену штету. Наручу им је, без сумње, ишла и спорост правосудних органа, који последњих месеци коначно убрзавају процесе.

До сада је Радна група преконтролисала 653 стана и адаптирана пословни простора у Београду, што чини трећину укупног броја станова које у престоници треба проверити. Чак се 83 некретнине тренутно бесправно користе. После увида у документацију, њих 38 одмах је пристало на исељење, док је против преосталих 45 Војно правобранилаштво покренуло судски поступак. С

новим предметима које је радна група предала Правобранилаштву, број поступака против илегалних станара тренутно износи 211, а према подацима с терена, чини се да ће „војни адвокати“ и у наредном периоду имати пуне руке после.

Из легалног у илегално

После девет месеци рада, припадници Радне групе сусрели су се са разним случајевима и околностима због којих у војним некретнинама живе бесправни станари. Ипак, чини се да је барем почетак увек исти – у једном тренутку стан је додељен у закуп неком ко испуњава све услове. Затим је легитимни корисник преминуо или се одселио, а стан је наставио да користи неко ко нема право преноса закупа. Нови, бесправни корисник у појединим случајевима наставља уредно да измирује све рачуне, Војнограђевинском центру редовно плаћа кирију, па је за систем, барем на први поглед, све регуларно.

Обилазећи станове, Радна група установила је више образаца по којима људи дознају за празне војне некретнине – појединима јаве пријатељи, колеге или комшије које живе у близини, док други случајно „набасају“ на обавештење налепљено на вратима којим се јавност обавештава да је стан у власништву ВГЦ-а све до поступка његове доделе новом кориснику.

– Немамо сазнања, бар за сада, да бесправни корисници информације о празним становима добијају од стручних војних служби које се баве стамбеном тематиком, мада ни ту опцију не треба у потпуности искључити – кажу у Радној групи и додају да пракса показује да се у војне станове бесправно усељавају и цивили и војна лица.

Као један од кључних проблема Радна група препознаје лошу увезаност војних служби које се баве стамбеном проблематиком и локалних служби, нарочито матичара у општинама, који нису у обавези да војсци достављају податке о свим преминулим припадницима. Ти подаци, по свему судећи, не стижу ни војним „каналима“. Последица је деце-

ПРОВЕРА НЕПОКРЕТНОСТИ

Истовремено с „пречешљавањем“ станова у закупу, Радна група контролише и све прибављене станове за потребе Војске од 1976. године до данас. Осим контроле њиховог наменског коришћења, проверавају се услови под којима су неки од тих станова отуђени, шта је све био предмет размене и да ли је у тим разменама Војска оштећена.

– За сада је око 40 одсто прибављених непокретности, које се налазе у пет београдских општина проверено – кажу у Радној групи, напомињући да им велики посао тек предстоји.

нијско кашњење у провери станова које су бивши припадници система одбране користили. Ту слабост војне организације вешто знају да искористе они који на те станове не полагају право. Пракса је, такође, показала да се породица преминулог, уколико има право преноса закупа, јави у кратком року.

Иако у ВГЦ-у постоји Комисија за наменско коришћење станова, велики делокруг посла и мали број људи у тој установи допринели су актуелном стању. Иако се Комисија труди да станове обиђе на сваких неколико година, период између две контроле омогућава „стамбеним преварантима“ да се провуку и бар на неколико година надмудре систем.

Станови у срцу престонице

Крајем прошле године, Војнограђевински центар иселио је, у претњи судског извршитеља, бесправног корисника из стана-атељеа на Новом Београду, у који се врло брзо уселили нови, бесправни станар. Прва „инвестиција“ новог газде била је да промени улазна врата. Комшије су, међутим, убрзо обавестиле ВГЦ.

Приликом исељења, бесправни корисник стана рекао је надлежним службама да он нема ништа против Војске, али да му не пада на памет да се исели из стана, јер му је у

њему лепо. А коме и не би? Простран, вишесобан стан на два нивоа, на неколико минута од центра...

– У немогућности да га иселимо искључили смо струју, али је он фалсификовао уговор о наводној куповини стана и то на име човека који је умро 1996, али је, бар према приложеним папирима, стан продао и уговор потписао 2007, односно 11 година пошто је умро. Ипак, фалсификат је био довољно уверљив за ЕДБ, па му је поново укључио струју. Морали смо изнова све да документујемо и докажемо да је реч о фалсификату – објашњавају у Групи, напомињући да је против илегалног станара подигнута кривична пријава, али да је он још увек у атељеу где чека поступак исељења.

Чини се да довитљивости бесправних корисника нема краја. Тако су, на пример, до избијања рата деведесетих,

УМЕТНИЦИМА АТЕЉЕИ

Седамдесетих година Војска је поседовала укупно 54 стана-атељеа, који су уступани на коришћење уметницима. Приликом контроле, установљено је да се њих шест не употребљава. У току је поступак пренамене неколико атељеа у станове, након чега ће они бити достављени надлежним службама на расподелу.

– Атељеи који се наменски користе, сходно потписаном уговору, користеће се докле год служе основној намени – кажу у Радној групи.

врата до врата на истом спрату живели Србин и Бошњак, обојица припадници бивше ЈНА. Када се комшија с породицом одселио у БиХ, онај други је, брже–боље, зазидао улазна врата комшијског стана, а из свог пробио улаз, спојивши два прилично конформна стана у један, домаћински велик, у коме с породицом живи већ 25 година.

Иако су до сада евидентирани бесправни корисници и у Крагујевцу, Новом Саду, Горњем Милановцу, Панчеву и Великом Градишту, највећи број таквих станова налази се у Београду. И не само то. Они се махом налазе у строгом центру града, па не чуди што су преваранти на њих „бацили“ око.

Наши саговорници наводе и то да су открили и три војна стана, која су ранијих година уступљена другим министарствима али – привремено. Међутим, након истека основа за коришћење стана, уместо да стан врате у војни фонд, та министарства наставила су да га додељују својим запосленима, као да је њихов! Радна група прикупила је сву неопходну документацију о власништву над том имовином, те је поступак њиховог враћања у војни фонд у току.

Иако је Радна група на почетку имала проблема, јер је појединцима у систему одбране било тешко да схвати и прихвати њену функцију, данас је ситуација потпуно другачија. На основу до сада прикупљених података и одрађеног посла, свима је јасно да је формирање тога тела

било преко потребно, па њихов апсолутни приоритет у уступању тражених података и документације више нико не доводи у питање. Оно што понекад зна да их деморалише јесте сазнање да судски процес може трајати годинама, а да за то време бесправни корисник и даље живи у стану који му ни по једној основи не припада.

Решење већег дела стамбених заврзалама поједини чланови Групе налазе у изменама прописа, који се не мењају и беспоговорно примењују деценијама уназад. Наиме, постављањем сигурносних врата на стан који је одузет од бесправног корисника, а не само обичном заменом браве, у 95 одсто случајева било би спречено поновно неосновано усељење. Наравно, и та врата је могуће провалити, али не без бушилице и неколико сати бучног посла, што би неко од станара зграде засигурно приметио и о томе обавестио надлежне институције.

Неки би рекли да је у генетском коду наших људи да траже „рупу“ у закону и бирократији. Чини се да ни припадници војне професије нису сасвим имуни на малверзације. Неки од њих своје стамбено питање, барем привремено, решавају варајући систем. Управо њима Радна група покушава да стане на крај, а да се стамбени простор коначно додели онима који га, по слову закона, чекају и по дужи од две деценије. ■

Мирјана КРСТОВИЋ

ОТВОРЕНА ЛАБОРАТОРИЈА ЗА ПРИПРЕМУ ЦИТОЛОШКИХ ЛЕКОВА У ВМА

НОВО ПОГЛАВЉЕ ЗА ФАРМАЦИЈУ

12

Организована припрема цитотоксичне терапије јединствена је пракса такве врсте у Србији. Пацијентима обезбеђује ефикасан, стабилан и безбедан лек, а особљу ниво безбедности рада према највишим светским стандардима.

за фармацију има развојну перспективу, те је у будућности планирана и припрема осталих врста терапија, првенствено биолошких лекова.

Вишеструка корист

Организована припрема цитотоксичне терапије јединствена је пракса такве врсте у Србији. Пацијентима обезбеђује ефикасан, стабилан и безбедан лек, а особљу ниво безбедности рада према највишим светским стандардима. Важан сегмент јесте економска уштеда, јер се дозираном припремом терапије не стварају вишкови, а отпад се одлаже према процедурама најбезбеднијим за заштиту животне средине.

Према речима пуковника Шегрта, значај отворене јединице за припрему цитотоксичне терапије несумњиво је велики.

Терапија је веома специфична и начин припреме подразумева да ће за сваког пацијента јасно и прецизно бити дозирана, сходно болести, односно њеним карактеристикама. Захваљујући таквом начину примене терапије на годишњем нивоу уштедеће се знатна финансијска средстава, те је очекивана и економска корист. Према последњим подацима, на дневном нивоу постоји потреба за припрему терапије за око 120 онколошких пацијената, а процена је да ће се припремати око 24.000 терапија годишње.

Безбедност примарна

У новој лабораторији обезбеђена је припрема прецизне терапије за пацијента, а за фармацеуте који терапију припремају оспособљен је безбедан простор. Резидуи који се ослобађају

приликом припреме цитотоксичне терапије, а који би могли да угрозе оне који припремају терапију, потпуно су елиминисани. Наиме, остатака од припреме терапије нема, односно нема их на спољашњим зидовима боца или кеса. Да је отворено ново поглавље у делокругу рада фармацеута у Сектору за фармацију ВМА истакла је др Антуновић.

– Нова фармацеутска улога обухвата централизовану припрему цитотоксичне терапије за све пацијенте којима је потребна онколошка терапија на клиникама ВМА. Пацијент добија индивидуално припремљену терапију према свим протоколима и стандардима који се тичу лекарског дела – лече се према светским протоколима, и фармацеутског дела – припрема се терапија према свим светским стандардима који веома строго уређују ову област. То значи да се терапија припрема у једном затвореном систему, а фармацеут својим радом мора да сачува квалитет лека – навела је др Антуновић.

Начелница Сектора за фармацију објашњава да се, уколико пратимо светске трендове заштите, цитотоксичан отпад, који се генерише током процеса припреме и примене терапије, одлаже у специјално дизајнирану амбалажу за то, а потом на одговарајући начин уништава.

– У плану је увођење и припрема биолошке терапије која ништа мање није ризична, а доноси велике уштеде. За почетак ћемо збринути све онколошке пацијенте који долазе, а онда ћемо перспективно развијати оно што је у области фармације светски стандард за остале терапије – рекла је др Антуновић. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ

На Одељењу за фармацеутску технологију Сектора за фармацију Војномедицинске академије, 19. октобра, обележен је почетак рада на централизованом припреми цитотоксичне терапије у Лабораторији за припрему цитолошких лекова. Догађају су присуствовали заступник начелника Управе за војно здравство пуковник др Угљеша Јовичић, заступник начелника ВМА пуковник проф. др Зоран Шегрт, начелница Сектора за фармацију проф. др Мирјана Антуновић и остали сарадници. Новина у Сектору

ПОСТУПАК ДОБИЈАЊА ТЕРАПИЈЕ

Пацијенти добијају терапију према светским протоколима. У складу с одређеном терапијом добију лек, или више лекова, који спада у групу цитотоксичних лекова.

– Када конзилијум или ординирајући лекар донесу одлуку о ком леку је реч током терапије, требовање се прослеђује Сектору за фармацију, односно Лабораторији за припрему цитотоксичних лекова. Тада приступамо припреми, јер лек који нам је произвођач проследио није одмах спреман за употребу. То су углавном прашкасти инјекциони препарати којима треба додати растварач, а раствор цитостатика треба убацивати у неку од инфузија која континуирано тече одређено време. Овај поступак понавља се у неколико циклуса – објашњава др Антуновић.

НЕНАД НЕРИЋ,
ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР
МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ

КОШНИЦА ВРЕДНИХ ЉУДИ

Људима „са стране“ војни систем често делује огромно и тром, готово имун на промене. Само онима који успеју да завире у њега сасвим је јасно да је реч о кошници вредних људи, чији је сваки радни дан до танчина дефинисан и испуњен. Доласком на место државног секретара у Министарству одбране и Ненад Нерић се у то уверио. После три месеца на новом радном месту, најјачи утисак му је, и даље, уређеност система, који неминовно војна организација носи са собом. У интервјуу за магазин „Одбрана“ говори о нуж-

ности мењања кадровске политике, домаћој наменској индустрији и Мастер плану, чији потенцијал још нису препознале локалне самоуправе.

О. *Премда у систему одбране нема „лакших“ њослова, могло би се рећи да је Вама у руке стављен „врућ кромџир“ – задужени сџе и за људске и за материјалне ресурсе. Које су Ваше визије и циљеви?*

– И пре доласка на место државног секретара у Министарству одбране био сам свестан да је реч о добро организованом систему, у коме ништа није препуштено случају. Ипак, са-

свим је другачије видети то на делу, и постати део такве „машинерије“. Наравно, ниједан систем није у потпуности савршен, па тако ни војни. Наш задатак јесте да све слабости евидентирамо и отклонимо, јер војска добро функционише, само јој динамику треба подићи „на виши ниво“. Сигуран сам да је улога цивила у систему одбране изузетно значајна, јер они уносе нове идеје и искуства из осталих сегмената друштва. Чињеница је да се онај ко низ година ради исти посао у једном тренутку препушта аутоматизму, док истом проблему неко „са стране“ при-

– И пре доласка на место државног секретара у Министарству одбране био сам свестан да је реч о добро организованом систему, у коме ништа није препуштено случају. Ипак, сасвим је другачије видети то на делу, и постати део такве „машинерије”. Наравно, ниједан систем није у потпуности савршен, па тако ни војни. Наш задатак јесте да све слабости евидентирамо и отклонимо, јер војска добро функционише, само јој динамику треба подићи „на виши ниво” – каже државни секретар Нерић.

лази на сасвим другачији начин, доносећи „свеже” ставове и принципе рада. Надам се да ћу и ја на тај начин допринети систему.

О Да ли сīе задовољни кадром? Шта нас очекује у области људских ресурса у блиској будућности?

– Фасцинантно је колико је официрски кадар у систему високо образован. Свако ко носи чин потпуковника или виши, на пример, завршио је, у

Покренули смо и иницијативу да се измене прописи за ангажовање војника по уговору, чиме би се старосна граница за максималан рад у Министарству и Војсци за уговорце са садашњих 40 померила на 47 или 48 година

најмању руку, магистеријум или мастер, а неретко и докторат. Велики број људи стиче дипломе и ван система, а не само у Школи националне одбране. Војска има квалитетан кадар, што је право богатство, али ми се чини да то не користи у потпуности, јер се често по завршетку школовања старешине не постављају на одговарајуће дужности, па нису у стању да дају максимум у раду. Један од основних задатака Сектора за људске ресурсе јесте и унапређење каријерног усавршавања. Није довољно само подстицати људе на даље школовање, треба им дати прилику да знања потврде и у пракси. Циљ је јасан – прави човек на правом месту. Међу пројектима који су у току јесте и поновно увођење мајорског испита. Том послу приступило се студиозно, а већина докумената је већ припремљена.

Такође смо покренули иницијативу да се измене прописи за ангажова-

ње војника по уговору, чиме би се старосна граница за максималан рад у Министарству и Војсци за уговорце са садашњих 40 померила на 47 или 48 година. Тиме, истина, само решавамо проблем на неколико година, али и „купујемо” време да решење дефинишемо и на државном нивоу. Преквалификација и добука нека су од могућих решења за професионалне војнике када загазе у пету деценију живота.

О Осим кадровском полицијом, бавише се и набавкама, опремањем, располагањем неопходностима... Незаобилазни део посла свакако су и неперспективни војни објекти, који су уврштени у Мастер план. Да ли сīе задовољни динамиком размене с локалним самоуправама када говоримо о његовој реализацији?

Последњих пет година остварена је стабилност у извозу наоружања и војне опреме у вредности од око 250 милиона долара на годишњем нивоу. У првих девет месеци ове године закључени су извозни уговори од око 373 милиона долара.

– Промене које су настале претходних година, уз смањивање војних капацитета, довеле су до тога да систем мора да се изјасни шта је од комплекса којима располаже перспективно, а шта није. Управо је зато креиран Мастер план, који већ готово десет година фигурира у систему, али нажалост, неефикасно. То мора да се измени, јер су користи вишеструке. До сада је укупно 47 војних комплекса из Мастер плана отуђено у корист локалних самоуправа, уз накнаду у

новцу и/или стамбеним јединицама за припаднике система одбране, што су укупно 143 стана. С обзиром на то да се уговори с локалним самоуправама реализују у периоду до пет година, очекујемо у наредном времену прибављање још станова по том основу.

Успешно смо сарађивали с Грађевинском дирекцијом Србије, посебно на локацији касарне „Војвода Степа Степановић” у Београду, где су до сада прибављена 932 стана, од чега 779 у новоизграђеном насељу „Степа Степановић” на Вождовцу, а 153 у градовима и општинама у унутрашњости. По основу размене, такође с ГДС-ом, за касарну „Алекса Дундић” у Земуну прибављено је 105 станова, у које ће се у наредном периоду уселити припадници Војске.

О Има ли начина да се тај процес убрза и да војска добије више станова?

– Чинимо напоре да побољшамо ефикасност у реализацији Мастер плана, пре свега прилагођавањем постојеће процедуре, тако да се локалне самоуправе у својству приоритетних купаца подстакну на пренос права јавне својине уз накнаду. Кључно је питање – има ли локална самоуправа визију и идеју за шта јој може послужити војна непокретност, с обзиром на то да у

До сада је укупно 47 војних комплекса из Мастер плана отуђено у корист локалних самоуправа, уз накнаду у новцу и/или стамбеним јединицама за припаднике система одбране, што су укупно 143 стана

њен посед може да уђе на релативно лак начин, уплатом прве рате после потписивања уговора о преносу права. Намеће се и питање да ли је локалним

самоуправама рок од 60 месеци довољан за исплату некретности, посебно када је реч о куповини великих, а самим тим и скупих војних комплекса. Уколико говоримо о мањој заједници, са скромнијим буџетом, за њу се онда куповина такве некретности претвара у немогућу мисију.

Са запосленима у Одељењу за Мастер план већ дуже време разматрамо све могуће моделе који би могли да доведу до значајнијег повећања размене непокретности с локалним самоуправама. Ради повећања ефикасности у реализацији Мастер плана Министарство одбране је у сталној комуникацији с локалним самоуправама како бисмо у постојећим законским оквирима пронашли заједничка решења.

Q *Постоје локалне самоуправе које нису ревностне у испуњавању обавеза по преузимању војне некретности. Имамо ли механизме да у том случају заштитимо систем?*

– То је један од кључних проблема за које морамо што пре наћи ре-

Систем сада плаћа трошкове одржавања и обезбеђује чуварску службу за све објекте који постоје у Мастер плану, а налазе се на више од 400 локација. Све је то велики трошак за систем на годишњем нивоу. Уз то, што је објекат дуже напуштен то више пропада, па самим тим губи на цени.

шење. У овом тренутку размишљамо о неколико варијанти, али могућност њихове примене не зависи само од нас, већ и од других, пре свега Министарства финансија. Чињеница је да није довољно да у уговору стоји да ће Министарство одбране и Војска Србије, уколико локална самоуправа не испуни обавезе, поново преузети некретност. Није решење ни започињање судског процеса, већ морамо пронаћи ефикаснији модел, који, с једне стране штити интересе Војске, а са друге отвара већи „маневарски простор“ за локалне самоуправе.

Q *Зашто тврдиш да је Мастер план од кључне важности за систем одбране?*

– Осим што његовом реализацијом Министарство одбране добија конкретну корист, у новцу или становима, остварује се и знатна уштеда, јер систем сада плаћа трошкове одржавања и обезбеђује чуварску службу за све објекте који постоје у Мастер плану, а налазе се на више од 400 локација. Све је то велики трошак за систем на годишњем нивоу. Уз то, што је објекат дуже напуштен то више пропада, па самим тим губи на цени.

Q *Хоће ли се, уз стамбено кредитирање, које се последњих година показало као сигуран пут до „крова над главом“, градити или кувати надаље стамбови за припаднике Војске?*

– Када је реч о решавању стамбеног питања изградњом, у току је завршетак радова у насељу „Безанијска коса“, где је Војнограђевински центар „Београд“ инвеститор на изградњи 16 стамбених објеката. Ипак, последњих

година све већи број припадника система одбране одлучује да своје стамбено питање реши путем субвенционисаног војног кредита. То смо препознали као добру праксу коју ћемо даље наставити. Осим тога, у будућности ћемо се фокусирати на прибављање што већег броја станова разменом с локалним самоуправама.

Q Када већ помињеште бројке, домаћа наменска индустрија најправила је неколико добрих извозних полова. Да ли је, коначно, наша одбрамбена индустрија „у плусу“?

– Последњих пет година остварена је стабилност у извозу наоружања и војне опреме у вредности од око

Иако је планом Владе Србије предвиђено да повећање примања од наредне године најпре осете пензионери, здравствени и просветни радници, сасвим је извесно да ће се и за припаднике Војске одвојити извесна финансијска средства.

250 милиона долара на годишњем нивоу. У првих девет месеци ове године закључени су извозни уговори од око 373 милиона долара. То је доказ да је тренутно потражња за НВО велика. Ипак, не треба губити из вида да је тржиште наоружања непредвидиво и склоно осцилацијама.

Иако су производни капацитети наше одбрамбене индустрије максимално упослени, не сме се заборавити да је реч о фабрикама у којима је поједина производна и процесна опрема годинама, неретко и деценијама стара, а да су многе технологије застареле. Поједини капацитети били су потпуно уништени током бомбардовања, а потом и није било значајнијих инвестиционих улагања у осавремењивање и технолошко унапређење производње. Данас због лимитираних капацитета не можемо у потпуности одговорити свим захтевима тржишта.

За нас је од пресудне важности да комплетну домаћу наменску индустрију поставимо на „здраве ноге“. Као један од показатеља помака у последње три године јесте и то што

је део привредних друштава наше наменске индустрије редовно измирио порезе и доприносе. Од децембра прошле године сви уредно измирују обавезе према држави.

Q А докле се стигло с новим Правилником о опремању Војске? Које измене доноси? Шта га кочи?

– У току је финално усаглашавање коначног текста Правилника, а већ почетком наредне године почеће пилот-пројекат опремања према процедурама и поступцима које дефинише. Већ средином 2016. године може се очекивати његово усвајање, после провере у пракси и имплементације искустава. Новом регулативом скратиће се време увођења средства НВО у оперативну употребу, а предвиђа се и ослонац на домаћи развој и производњу. Ако се све буде одвијало по плану, од средине следеће године биће више могућности за сарадњу и са истраживачко-развојним и производним капацитетима у земљи и у иностранству, као и комбинованим облицима сарадње. Нема кочница у

Последњих година све већи број припадника система одбране одлучује да своје стамбено питање реши путем субвенционисаног војног кредита. То смо препознали као добру праксу коју ћемо даље наставити.

изради Правилника о опремању, али је процес његовог доношења последња сложености тог документа.

Q Шта предвиђа план модернизације Интервидовског полигона „Пасуљанске ливаде“?

– Просторни план Интервидовског полигона „Пасуљанске ливаде“ је дугорочни развојни документ којим су дефинисана планска решења за формирање полигона, смернице за његово уређење и правила за организацију садржаја за период до 2035. године. Планом су дефинисани општи услови и захтеви корисника за уређењем простора и њихово спровођење, као и етапна реализација прибављања земљишта, израде урбанистичких планова и техничке документације, те изград-

ња објеката и инфраструктуре. Предвиђено је да се на сваких пет година преиспитују и коригују решења, због евентуалних недостатака током експлоатација полигона и развоја НВО. Такође, Влада Србије утврдила је јавни интерес за експропријацију, па је тај поступак у току. Нису „Пасуљанске ливаде“ једини полигон који је перспективан у нашем систему. Стога ћемо, истовремено с уређењем „Пасуљана“, а у складу с одобреним новчаним средствима и дефинисаним приоритетима, посветити пажњу и „Равњаку“, „Песковима“, „Међи“, „Бубањ потоку“ и „Карапанци“.

Q Као и већина бугарских корисника, ову годину припадници система одбране и војни пензионери помињу и по смањену плату. Пред Министарством одбране је још једна рационализација.

– У Министарству одбране је у току реорганизација која треба да дефинише одговарајућу систематизацију како би се обезбедило најбоље функционисање система. Попуњеност појединих целина кадром износи 50 одсто, али се посао, и без прековременог рада, успешно обавља. То значи да „празна места“ и не треба попуњавати. Ипак, тамо где је евидентан прековремени рад људи, где се ради на граници издржљивости, морамо предвидети нова радна места.

Кључно је питање — има ли локална самоуправа визију и идеју за шта јој може послужити војна непокретност. Намеће се и питање да ли је локалним самоуправама рок од 60 месеци довољан за исплату некретности, посебно када је реч о куповини великих, а самим тим и скупих војних комплекса.

Иако је планом Владе Србије предвиђено да повећање примања од наредне године најпре осете пензионери, здравствени и просветни радници, сасвим је извесно да ће се и за припаднике Војске одвојити извесна финансијска средства. ■

Мирјана КРСТОВИЋ
Снимео Горан СТАНКОВИЋ

Системом курсава професионалним војницима нуди се могућност да постану подофицири, остану трајно у служби и напредују. Тај посао поверен је најiskusнијим инструкторима обуке у Војсци Србије.

ЦЕНТАР ЗА ОБУКУ И УСАВРШАВАЊЕ
ПОДОФИЦИРА

ИСКОРАК У СТАРЕШИНСТВО

До краја године, у Центру за обуку и усавршавање подофицира (ЦОУП) у Панчеву биће промовисане шеста и седма генерација подофицира Војске Србије. Нове старешине сврстаће се међу више од 2.500 полазника који су похађали различите курсеве те „школе за подофицире“ која постоји од 2010. године. Према речима команданта Центра мајора Саше Петковића, реч је о јединици Команде за обуку, која је јединствена у Војсци Србије, јер у њој професионални војници стичу потребна знања за будуће бављење подофицирским пословима. Осим тога, Центар се бави и усавршавањем подофицира на различитим каријерним курсевима. У програму постоји осам различитих усавршавања, а новитет је девето – Курс за подофицире резервног састава, уведен током ове године.

Говорећи о мисији Центра, структури и природи поменутих курсева, мајор Петковић нарочито истиче Основни курс за подофицире после ког се из статуса професионалног војника чини искорак у старешинство и добија статус подофицира.

– Осим што на тај начин систем добија нове старешине на основу концепта о обезбеђењу Војске Србије подофицирима из 2009. године, важно је нагласити да се тако професионалном војнику пружа могућност да трајно реши свој статус, односно запослење. На основу Закона, професионални војник може да остане у служби до 40. године живота, а на овај начин војницима се нуди могућност да заснују радни однос на неодређено време и напредују у служби – оцењује командант Центра. Такође, каже да се овакав концепт примењује од 2010. године када је заменио онај по коме су генерације

подофицира стасавале у клупама четворогодишњих средњих војних школа или током једногодишњег специјалистичког школовања.

Према његовим речима, овакав концепт стварања подофицирског кора годинама примењује велики број земаља у Европи, као и Оружане снаге САД, па су искуства тих армија била драгоцену у обликовању наставних програма Центра.

– Он се показао као добро решење, јер мотивише професионалне војнике да буду бољи у служби како би се показали и доказали као потенцијални кандидати за подофицире. Због тога и постоје два курса. Први је Лидерски курс, који је најсличнији некадашњем курсу за десетаре, с тим што траје нешто дуже и подразумева озбиљнију припрему. После тог првог корака постаје се заменик командира одељења и добија чин десетара. За војнике који

су тај курс прошли и показали се као добар избор у својој јединици на поменим дужностима, отвара се могућност упућивања на други, Основни курс за подофицире – објашњава Петковић. Он подсећа да је за упућивање на тај ниво усавршавања неопходно да кандидат буде психофизички способан и да добије препоруку командира и првог, односно главног подофицира.

Лидерски курс траје два месеца, а Основни курс за подофицире шест, јер је реч о модуларном курсу. Први, општи део тог курса одвија се у Центру, а други, сходно роду, односно служби, полазници похађају у неком од центара за специјалистичку обуку Команде за обуку или јединицама Војске Србије.

Усавршавање – пут ка вишем чину

Центар, такође, омогућава даљи каријерни развој подофицира, у виду курсева, а први степен за младе воднике је Виши курс за подофицире. Курс траје осам недеља, већи део изводи се у Центру, а остатак у центрима за специјалистичку обуку. Са сертификатом тог нивоа усавршавања кандидат стиче услове за унапређење

НАПРЕДОВАЊЕ ГЛАВНИ МОТИВ

Десетар Милош Роксандић из 204. ваздухопловне бригаде у Центру је на Лидерском курсу. За њега је то први степен усавршавања ка првом подофицирском чину.

– Моја јединица ме је препознала као некога ко би могао да испуни тај задатак. Прошао сам селекцију и, ево, привођемо курс крају. Обука се одвија по плану и много смо научили од инструктора и предавача током наставе – објашњава десетар Роксандић. Главни мотив, како истиче, јесте да настави даље усавршавање и да напредује у служби.

Разводник Драган Иваниш, који ради у воду Војне полиције у Команди

Мајор Саша Петковић

у чин старијег водника и постављење на место командира првог одељења, уједно заменика командира вода.

– Са сертификатима поменута три курса у персоналном досијеу може се постати старији водник – наглашава каже командант ЦОУП-а.

Даљи развој каријере, ако је подофицир предодређен да напредује кроз подофицирску линију подршке командовању, наставља се упућивањем на Курс за првог подофицира, Командно-штабни курс, за дужности штабних подофицира у бригади и вишим једи-

Команде за обуку, отац троје деце, каже да му рад у Војсци Србије нуди сигурност, али и могућност сталног напредовања и усавршавања.

– Овде смо на Лидерском курсу и једина мана је што смо мало одвојени од породице, али то је саставни део посла. Надам се да ћу успети да упишем и Основни курс за подофицире, и да тиме испуним свој циљ – да postanем старешина Војске Србије.

Разводник Јелена Бошковић ради у Команди за развој Расинске бригаде у оквиру Команде за обуку у Крушевцу, а како каже, свакодневне изазове позива професионалног војника до сада је успешно усклађивала са поро-

ницама, као и на Курс за главне подофицире, који је неопходан за дужности од главног подофицира батаљона, бригаде, оперативног састава, до главног подофицира Војске Србије.

– За подофицире који се не воде у служби „каријерном линијом“ подршке командовању, предвиђени су специјалистички курсеви, па тако имамо курс за специјалисте прве и друге класе. То су родовски, односно, курсеви по службама, који се не реализују у Центру. Ми овде, у том домену, оспособљавамо само извођаче обуке на дидактичко-методичком курсу. Ту је и Виши курс за инструктора обуке, који је највиши курс који ми организујемо за старешине који треба изводе обуку – истиче мајор Петковић и додаје да након успешно завршеног курса старешина треба да буде спреман да изводи обуку са свим подофицирима и војницима, одређеним групама официра, али и да буде оспособљен да као ментор припрема млађе инструкторе.

Селекција кандидата

Осим испуњавања општих услова, кандидат за подофицира мора да има изражене лидерске способности. Према речима команданта Центра, то може да процени његов непосредни старешина.

дичним обавезама које има као мајка двоје деце.

– Овај позив одабрала сам првенствено због тога што волим војску, а долазим из официрске породице. Надам се да ћу успешно да завршим Лидерски курс који тренутно похађам и да ћу бити у прилици да се кандидујем и за остале курсеве, јер желим да напредујем, добијем подофицирски чин и Војсци Србије служим као узоран старешина – наглашава разводник Бошковић додајући да ће напредовањем у служби, упркос многим одрицањима, својој породици омогућити стабилност и сигурност.

– Када је реч о професионалним војницима, током неформалног рада долази до изражаја одређена карактерна, лидерска црта. Уз то, веома су битне и компетенције, односно учинак у служби професионалног војника. Наш је захтев да кандидат има најмање врло добре оцене на провери физичке способности и војностручне оспособљености, као и најмање две године службе као професионални војник да би уопште био узет у разматрање за лидерски курс – наглашава мајор Петковић.

На основу тих елемената, додаје он, препоруку дају командир и први подофицир у чети, односно, командант у крајњем случају. Следи селекција у самом Центру, коју раде комисија Центра и Команда Команде за обуку.

– На селекцији, некој врсти пријемног испита, проверавају се физичка способност, војностручна оспособљеност и општевојна знања. На основу резултата тих тестова, а захтев је да кандидат на свакој од три целине постигне најмање врло добру оцену, бирају се полазници курса. Пријемни део за Општи курс за подофицире је истоветан, с тим што се подиже лествица потребног нивоа знања – истиче мајор Петковић.

Када је реч о старосној граници, командант указује да је Уредбом о пријему у професионалну војну службу одређено да старији од 35 година не могу бити примљени у службу и унапређени у чин водника, што значи да кандидат мора да буде млађи од 35 година да би био упућен на курс.

Терет новог статуса

По добијању подофицирског чина, новопроизведени старешина враћа се у своју јединицу, а највећи изазов који треба да савлада односи се на чињеницу да су из ње отишли као војници, а да се међу колеге враћају са подофицирским чином, односно новим професионалним статусом.

– То је оно најважније што, у васпитном смислу, ми овде у Центру на обуци кандидату треба да пружимо. Може да се достигне потребан ниво стручних знања и физичке способности, али тај искорак од војника ка подофициру зависи искључиво од личности. У Центар се враћају и подофицири који су завршили неки од курсева,

И РЕЗЕРВА НА ОБУЦИ

Курс за подофицире резервног састава уведен је током ове године и новина је у домену оспособљавања резервног састава. Од војних обвезника у резерви, међу војницима са чином разводника, десетара или млађег водника, на основу процене њихове матичне јединице, изабрани се упућују на двонедељни курс на коме стичу основна знања и вештине командира одељења у ратној јединици.

– Осмислили смо један кратак, интензиван курс, како би за тих 15 дана полазницима дали неку основу да у ратној јединици могу да буду командири одељења. До сада смо обучили три класе, а планирамо још једну до краја године. Карактеристично је да су резервисти врло мотивисани и лако се подсећају онога што су у Војсци некада радили – каже мајор Петковић. Током 2015. године 104 полазника прошла су овај вид обуке, а до краја године планиран је још један такав курс за 60 нових полазника.

имајући у виду да је за нама већ пет генерација водника. Са њима смо организовали посебну анкету, у којој добијамо повратне информације о томе како су примљени у јединици, као се сналазе и како су се они томе прилагодили. За сада смо задовољни добијеним подацима и опште мишљење је да се добро прилагођавају при повратку у јединицу – наглашава Петковић додајући да се подаци добијени из анкета и током разговора користе за надградњу програма у Центру, у васпитном смислу. Суштина свих ових курсева, закључује он, јесте „дозирање знања”.

Прилагођавање програма

Претходних неколико година један од највећих изазова био је да се осмисле програми курсева у Центру за обуку и усавршавање подофицира. Почело се са три, док су сви остали програми развијани током година.

– Користили смо искуства других земаља, прилагођавали их, и мислим да смо добро одговорили том изазову

када је реч о развоју програма курсева. Ни данас их не посматрамо као једну окамењену целину, јер су они динамични. Након сваке генерације правимо анализу и имамо слободу да их прилагођавамо и „брусимо” – наглашава мајор Петковић.

У Центру за обуку и усавршавање подофицира, како каже први човек те јединице, раде подофицири, инструктори обуке, изабрани међу најбољима.

– Они то поверење и оправдавају. Нико до сада није имао примедби када је реч о селекцијама и пријемним испитима за све поменуте курсеве, јер радимо професионално и транспарентно. Да би завршни испит био успешан, обука мора да буде на врхунском нивоу. Због тога је и битно да у Центру имамо најбоље инструкторе обуке, јер, када је реч о квалитету подофицира које оспособљавамо за дужности у Војсци Србије, не може бити компромиса – подвлачи командант. ■

Биљана МИЉИЋ
Снимео Даримир БАНДА

НАЈБОЉА МЕХАНИЗОВАНА ПОСАДА ДРУГЕ БРИГАДЕ

ВИШЕ ОД ПОВЕРЕЊА

У јединицама Војске Србије пракса је да се бирају најбољи, било да су то појединци – војници, возачи, нишанције и командира одељења или војни колективи, посаде и јединице. Такви избори јачају такмичарски дух, мотивишу за рад и обуку, као и правилно извршавање дужности и задатака, те директно доприносе способностима војних састава. Који су критеријуми за избор најбољих појединца и војних колектива и како се постаје најбољи међу најбољима, одговоре смо потражили у Новом Пазару, у најбољој механизованој посади 28. механизованог батаљона и Друге бригаде Копнене војске.

Препознатљиви по уиграности

Командант 28. механизованог батаљона потпуковник Жељко Смиљанић истиче да сваки појединац, посада, вод или чета у његовој јединици, преваходно морају да буду војно-стручно оспособљени, увежбани да раде у колективу и реализују све задатке, а да се потом доказују у осталим вештинама.

– Командант мора да зна колико му старешина, војник или јединица вреде. Ми у саставу батаљона имамо врло добро оспособљене командире, операторе и возаче, али верујем да се они не издвајају по појединачној стручној оспособљености, већ по раду који демонстрирају као чланови колектива или посада. Најбоља механизована посада у Другој бригади је управо препознатљива по уиграности, јединству и вештини, што су показали у техничко-стручној обуци на борбеним возилима, тактичкој обуци, реализацији свакодневних за-

датака и, поготово, на контролним гађањима – каже потпуковник Смиљанић и подсећа да је механизовани вода на два гађања, у кратком року, постигао одличне резултате, и да је реч о посади која је „најбоља међу најбољима“.

Командир најбоље посаде Друге бригаде потпоручник Милош Танасковић уједно је и командир механизованог вода 28. механизованог батаљона, што је у складу с праксом у механизованим и

Одлична оцена и погађање свих циљева на школским и бојевим гађањима, врхунско обављање свих нормираних радњи и предан рад током целе године, уз залагање приликом извршавања свакодневних задатака, неопходни су да бисте били најбољи. Све то постигла је новопазарска прва посада 28. механизованог батаљона.

тенковским јединицама, док дужности возача и нишанције-оператера обављају десетари Самир Суљевић и Горан Лукић. Потпоручник истиче да му у раду помаже то што је током школовања на Војној академији прошао све дужности на борбеном возилу пешадије.

– Најважнији циљ у обуци посада механизованих одељења јесте да комплетна посада ради складно и синхронизовано или, другим речима, дише једним плућима – каже потпоручник и додаје да им много значи што су већ неколико година у истом саставу, па су тако прошли заједно све сегменте обуке, терене, вежбе и планирана гађања.

– С временом смо постали као породица и имамо максимално поверење једни у друге.

Обука у матичним јединицама подразумева сагледавање борбеног возила и формацијских дужности. Нишанције уче средства нишањења и осматрања на борбеном возилу пешадије, док се возач обучавају да добро познају комплетно борбено возило и мототехнички део. На командиру је, наравно, да све то уклопи у обучену целину. Круну обуке представљају припремна и школска гађања на Аутоматском тенковском стрелишту „Орешац“ и посадна бојева гађања на Интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде“.

ДЕСЕТ ВЕЛИЧАНСТВЕНИХ

Посаду борбеног возила пешадије М80 А чини десет лица – три стална члана и седам чланова искрцног дела. Стални су командир борбеног возила, возач и нишанција-оператор, и нема сумње да на њима лежи највећа одговорност да ли ће посада борбеног гусеничног возила ефикасно уништити противничку живу силу, оклопна и друга борбена средства на земљи и циљеве у ваздушном простору, док искрцни део људства има специфичне задатке.

Потпоручник Танасијевић истиче да су три ствари допринеле да прва посада првог механизованог вода 28. механизованог батаљона буде најбоља у Другој бригади.

– Прва је одлична оцена и погађање свих циљева на школским и бојним гађањима наоружањем оклопних јединица. Чланови посаде знају колико је потребно радити да на гађању све буде једноставно и да командир у правом тренутку изда прецизне наредбе, возач успори возило, а нишанција за десетак секунди обори два циља. Други разлог лежи у врхунском обављању свих нормираних радњи, почев од уласка и изласка из борбеног возила, расклапања формацијског наоружања, до замене чланка гусенице, док је трећи, свакако, рад током целе године и залагање

приликом извршавања свакодневних задатака.

Савладавање свих препрека

Десетар Горан Лукић истиче да је за нишанцију-оператора најважнији „добар вид“, како би осматрао и уочио циљеве, али и да буде смирен и сталожен при опаљењу из митраљеза 7,62 mm и топа 20 mm и при гађању противоклопном вођеном ракетом.

– Посебно је сложено гађати популарном „маљутком“, када нишанција мора да покаже истанчан

осећај при ручном руковању палицом, док код гађања из топа и митраљеза постоји могућност коректуре. Поносан сам што је моја посада најбоља у Другој бригади – наглашава десетар Лукић.

Борбено возило пешадије је тешко скоро 14 тона, па десетар Самир Сулевић из Тутина има тежак задатак да укроти челичну грдосију и усмери је у жељеном правцу. Иза себе, каже, има већ три до четири хиљаде километара и тврди да за њега нема тајни у управљању борбеним возилом па му рупе, блато или снег не представљају посебну пре-

преку. На питање који му је терен био најтежи за возњу, Самир кратко одговара да га није било. Командир и чланови посаде имају велико поверење у свог возача, јер је небројено пута доказао да на прави начин користи изузетне динамичке карактеристике возила и да сигурно управља борбеним возилом пешадије и при максималним брзинама, заокретима или при савладавању водених препрека.

У искрцном делу најбоље посаде су командир искрцног дела старији водник прве класе Горан Катанић, водник Миломир Рашковић, десетари Сладоје Ружић, Владан Костић и Горан Лаковић и разводници Александар Пешовић и Милан Бешевић. Они, са командиром вода и одељења потпоручником Танасковићем и десетарима Лукићем и Суљевићем, чине војни колектив који се издваја не само професионализмом, одличним резултатима на гађањима и пожртвованим радом, већ и присним међуљудским односима.

Вредни резултати потврђени избором за најбољу механизовану посаду Друге бригаде обавезују чла-

нове тима да наставе усавршавање и задрже висок ниво оспособљености. Постоји и жеља да се опробају у још јачој конкуренцији.

– Надамо се да ће следеће године за тенковски биатлон у Русији бити укључене и механизоване поса-

де, пошто смо обавештени да се гради одговарајућа стаза. Волели бисмо да на таквом месту покажемо шта знамо. Сигуран сам да бисмо били у самом врху – истиче потпоручник Милош Танасковић. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

ТРИДЕСЕТ ГОДИНА РАДА ПСИХОЛОГА
У ЈЕДИНИЦАМА ВОЈСКЕ

БРИГА О ЗДРАВЉУ ДУШЕ

С стручни скуп „Тридесет година рада психолога у јединицама војске“, у организацији Одељења за развој психолошке делатности, одржан је 27. октобра, у Дому Гарде на Топчидеру. Учествовали су психолози из Министарства одбране и Војске Србије.

Скupu су, осим њих, присуствовали и државни секретар Ненад Нерић, заступник помоћника министра за људске ресурсе Милош Јанковић, начелник Управе за кадрове бригадни генерал Драгосав Лацковић, те начелница Одељења за развој психолошке делатности Сектора за људске ресурсе Нада Марковић, са сарадницима.

Отварајући скуп, државни секретар Нерић истакао је да је психологија одувек била међу људима због своје потребе да тумаче себе, сопствене дожи-

Све савремене армије света имају психолошку службу, што је потпуно разумљиво, јер, без обзира на нагли развој ратне технике, човек је остао најважнији фактор од кога зависи исход борбених дејстава. Данас је војни психолог незаобилазан члан тима сваког команданта, неопходан саветник и важан ослонац када је потребно проценити ангажовање људи у свим радним и ратним околностима.

вљаје и друге људе, па не треба да чуди да је психолошка наука врло брзо нашла своју примену и у војсци.

– Данас све савремене армије света имају психолошку службу, што је пот-

пуно разумљиво, јер, без обзира на нагли развој све сложеније ратне технике, човек је остао најважнији фактор од кога зависи исход ратних дејстава – нагласио је државни секретар, подсећајући да се психологија у војсци на овим просторима јавила још 1919. године, у виду наставног предмета на тадашњој Војној академији, али да је суштински практичан допринос дала при селекцији пилота.

Богата историја

Повод окупљања, према његовим речима, веома је значајан – јубилеј три деценије рада психолога у јединицама, чији је први корак био формирање психолошке службе у трупи, у одсецима за примењену психологију и хигијенско-епидемиолошким одредима.

Снимко Јово МАМУЛА

У СУСРЕТ ДВОСТРУКОМ ЈУБИЛЕЈУ

27

Суштински и практичан допринос војна психологија на овим просторима почела је да остварује у селекцији пилота. Давне 1947. године први пут је установљена психолошка служба у оквиру Ваздухопловно-медицинског института, а 1957. основано је прво одељење за примењену психологију на Војномедицинској академији. Имајући то у виду, 2017. година, када је реч о војној психологији, протећи ће у знаку двоструког јубилеја, 70 година од почетка рада психолога у ваздухопловству и 60. у војном здравству.

Основна мисија психолога у Министарству одбране и Војсци Србије данас је у функцији управљања људским ресурсима, обезбеђења ефикасности и квалитета у стручном оспособљавању и психофизичкој спремности припадника система одбране, а ради унапређења оперативних способности Војске за извршавање додељених мисија и задатака.

– Те 1985. године први психолог примљен је у Гарду, а 1988. започео је масовнији пријем психолога у јединице тадашње војске. Данас, од 89 психолога који раде у систему одбране, у јединицама и командама ради 49, а неки од њих у зони одговорности имају и више од хиљаду лица – нагласио је државни секретар Нерић.

Данас је војни психолог, додао је, незаобилазан члан тима сваког команданта, неопходан саветник и важан ослонац када је потребно проценити ангажовање људи у свим радним и ратним околностима.

– Међу вама су данас и психолози, цивили, који су равноправно са официрима учествовали у борбеним дејствима, који су били спремни за највећу жртву својој отаџбини – поручио је државни секретар Нерић, указујући да су захтеви

који се данас постављају пред психологе и Одељење за развој психолошке делатности велики изазови.

Искуства с терена

Како је истакла начелница Одељења за развој психолошке делатности Нада Марковић, стручни скуп је прилика да се ода признање свим психолозима који су и стручно и људски допринели радећи у јединицама наше војске.

Стручни део скупа отворило је предавање професора др Бориса Кордића, с Факултета безбедности, о улози психолога у систему одбране и безбедности. Као психолог у трупи деведесетих година прошлог века, био је у прилици да уз уобичајене редовне дужности психолога ради и приликом ратних дејстава. Он је излагао о специфичностима

радног окружења психолога у војсци, променама концепције одбране, ставова о религији и идеологији, а било је речи и о промени идентитета психолога у војсци и доприносу војних психолога у војном окружењу.

Наставак скупа обележио је и округли сто „Рад војних психолога – некад и сад“, на коме су приказани почеци рада психолога у јединицама и искуства у раду војних психолога у јединицама Копнене војске, РВ и ПВО и центрима за обуку.

Завршни део скупа протекло је у презентовању истраживања у војној психологији, на коме су излагали представници Института за стратегијска истраживања Сектора за политику одбране, Филозофског факултета, Војнобезбедносне агенције и Специјалне бригаде. ■

Биљана МИЉИЋ

РАДИОНИЦА О ПОЛОЖАЈУ ЖЕНА У СЕКТОРУ БЕЗБЕДНОСТИ

РАВНОПРАВНЕ

У ОДБРАНИ

У оквиру реализације ширег програма унапређења положаја жена у сектору безбедности, Фонд социјалне и демократске иницијативе организовао је крајем октобра у Новом Саду медијску радионицу „Жене у униформи“.

У првој и другој фази пројекта, чији је основни циљ промовисање вредности равноправности и једнаких могућности, настао је документарни филм о женама у Војсци и полицији Србије. Такође, реализована је дводневна регионална конференција, на којој је изражена спремност за борбу против друштвених стереотипа који владају када је реч о женама у униформи, њиховом представљању у медији-

Жене које су се одлучиле да свој радни век проведу у војничкој или полицијској униформи сусрећу се готово свакодневно са стереотипима. У њиховој донкихотовској борби медији су препознати као кључан фактор за мењање не само свести грађана, већ и надлежних институција.

ма, образовању и могућностима за напредовање.

Истраживачки рад и извештавање медија препознати су као кључни дру-

штвени предуслови за правилну реакцију грађана и надлежних институција. Стога је трећа фаза пројекта, у виду интерактивних радионица за уреднике, новинаре и студенте завршне године журналистике Новосадског универзитета, посвећена раду с медијима.

Током излагања и дискусија, проф. др Владимир Баровић с Филозофског факултета, експерткиња родне политике Драгана Петровић, др Данијела Спасић с Криминалистичко-полицијске академије и пуковник Војске Србије др Катарина Штрбац, директор Дирекције за европске интеграције и управљање пројектима Министарства одбране, покушали су да предоче садашње стање и пронађу могућа решења за квалитетније медијско

представљање позиције жена у сектору безбедности.

– Иако готово на медијској маргини, од ратних хероина, до анонимних бораца, од војничких до генералских еполета, од балканских ратова, до Првог и Другог светског рата, па све до данашњих дана, жене у униформи оставиле су значајан, блистав белег у српској историји. Само у Другом светском рату Споменицу су понеле њих 3.344, а Орденом народног хероја одликована је 91 жена борац. И три кадеткиње Војне академије, с најбољим успехом, недавно су промовисане у официре Војске Србије. Све су то показатељи колико жене могу успешно и квалитетно извршавати све, па и борбене задатке – рекао је др Баровић, говорећи о женама у униформи и друштвеним стереотипима који и даље владају.

Закључено је да код већег дела мушке популације и даље постоји изванредан, немали и незанемарљив, анимозитет према женама у униформи, те је огромну моћ коју медији имају у друштву потребно усмерити на превазилажење стереотипа, али и на напоре за отварање егзистенцијалних и осталих тема када се говори о женама у униформи.

У Фонду су уверени да ће интерактивне радионице допринети превазилажењу стереотипног и конзервативног односа према женама и њиховој улози у савременом друштву, и спречити даљу естрадизацију и таблоидизацију жене у униформи, те да ће Програмом који су покренули допринети даљој реформи сектора безбедности и одбране, и унапређењу односа с јавношћу.

Усвајање Националног акционог плана за спровођење Резолуције Савета безбедности УН 1325 – „Жене, мир и безбедност” представља кључни искорак Владе Србије ка реформама безбедносног сектора и увођењу принципа родне равноправности у традиционално „мушком” послу. Резолуција подразумева и веће учешће жена у оружаним и полицијским снагама, њихово напредовање на руководеће и командне позиције, већи утицај у смиривању и превенцији конфликта, као и све више жена у преговарачким процесима и мировним мисијама. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

СИМПОЗИЈУМ ВАЗДУХОПЛОВНЕ МЕДИЦИНЕ И ПСИХОЛОГИЈЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић отворио је 15. октобра на Војномедицинској академији 11. међународни симпозијум ваздухопловне медицине и психологије. Организатор симпозијума је Команда РВ и ПВО, а стручни скуп организован је поводом седам деценија постојања Ваздухопловномедицинског института. На скупу су, осим домаћих, учествовали и стручњаци из оружаних снага 11 земаља.

Међународни симпозијум усмерен је на селекцију кандидата за Ваздухопловну војну академију, физиолошку тренажу пилота, ваздухопловну физиологију и психологију, хумани фактор у авијацији и безбедност летења, ваздухопловномедицинску евакуацију и ваздухопловне посаде, процену способности и медицинске стандарде.

Генерал Диковић рекао је да је историјат српске ваздухопловне медицине чврсто повезан с традицијом српског ратног ваздухопловства, а део те традиције представља и славни српски војвода Радомир Путник, који је својим потписом из 1912. године оснажио решење о формирању Ваздухопловне команде. Тиме је, како је истакао генерал Диковић, Краљевина Србија постала једна од ретких земаља која је у саставу својих оружаних снага имала и ратно ваздухопловство. ■

ЕВРОПСКА КОНФЕРЕНЦИЈА CISM

У шпанском граду Гранади, од 27. до 30. октобра 2015, одржана је европска конференција CISM, на којој су учествовали шефови делегација и делегати из 39 земаља чланица CISM из Европе.

Делегацију Србије при CISM представљали су шеф делегације бригадни генерал Сениша Радовић и потпуковник Драган Тодоров. Конференцију је отворио потпредседник CISM за Европу пуковник Оружаних снага Немачке Дирк Шведе.

Учесници скупа разматрали су питања о функционалним променама радних тела у CISM, реализованим активностима и задацима у наредном периоду. Такође, исказане су актуелне одлуке директора управног одбора организације, извршена је анализа рада спортских комисија у 2015. години, учешћа на 6. светским војним играма одржаним почетком октобра у Кореји, а усвојени су Стратегијски и бизнис план и Календар активности за период 2016–2019. године. ■

ОТВОРЕН СИМУЛАЦИОНИ ЦЕНТАР У БАЗИ „ЈУГ”

Симулациони центар, намењен обуци припадника Војске Србије, отворен је 21. октобра у бази „Југ” код Бујановца. Отварању центра присуствовали су командант Копнене војске Европске команде ОС САД генерал-потпуковник Фредерик Бен Хоџиз и командант Копнене војске Србије генерал-потпуковник Милосав Симовић.

Генерал Симовић истакао је да је Симулациони центар значајан због припрема наших јединица за учешће у мултинационалним операцијама, али и за обуку комплетне Војске за њену прву мисију. Према речима генерала Хоџиза, Центар је добар пример да нека земља води рачуна о својим војницима. Симулациони центар донирале су Сједињене Америчке Државе, а у његовом саставу су симулатор виртуелне борбе и санитарски симулатор. ■

СРПСКА КУЛТУРНА БАШТИНА НА КОСМЕТУ И УНЕСКО

ОДБРАНА БУДУ

ПИШЕ Милена МИЛЕТИЋ

„Ископаше ти очи, лепа слико! Вечери једне на каменој плочи, знајући да га тад не види нико, Арбанас ти је ножем избо очи“, приповедао је версом Милан Ракић о јадном стању Срба и њихове баштине на Косову и Метохији крајем 19. и почетком 20. века, на слутећи да ће једног дана та иста баштина и народ опет доживети исту судбину и терор. Данас је тај стих „Симониде“ више него актуелан, нажалост не само на нашим просторима. С том разликом што српској баштини на Космету овога пута не прети само физичко сакаћење и разарање, већ и нечувена, у историји до сада готово незабележена крађа идентитета и баштине и народа коме она припада. Зато, иако у тешкој борби за Космет, где нема лаких „утакмица“

нити окршаја, „битка“ за УНЕСКО последњих година суштински јесте – „битка над биткама“.

И без обзира на гаранције Српској православној цркви, које је недавно дао Петрит Сељими, заменик косовског министра спољних послова, да ће њена баштина бити тако и третирана, без обзира на статус покрајине у УНЕСКО-у, из много разлога јасно је да се тим уверавањима не може веровати. Ако ни због чега другог, онда зато што су Албанци, иако сагласни с Ахтисаријевим планом, до сада својим прописима „изврнули“ наопачке тај документ. И зато што после светске организације за културу и науку следе Савет Европе, остале агенције УН и тако редом... Али и зато што су баш ових дана земље Квинте „одлучиле“ да је експропријација

ПНОСТИ

ски-центра „Брезовица“ „у потпуности у складу са законима Косова“, чиме су још једном доказале да у легализацији такве отимачине ниједан пропис, нити принцип на свету није довољно свет да не би био згажен.

(Не)намерно заборављена тема

Када је 21. октобра Извршни савет УНЕСКО-а одлучивао хоће ли се питање чланства Приштине у тој организацији поставити пред Генералну скупштину, било је јасно и оно што се овде код нас, на први поглед, не види – за многе земље, и силе и оне сасвим мале, то питање је, изгледа, далеко више од (не)пријатељске политике према Србији или Албанцима.

Пријем Косова у УНЕСКО не само да би био окидач за потпуно признање независности покрајине, а самим тим и њено трајно одузимање, већ би такав чин дао ветар у леђа онима који годинама физички уништавају српску баштину, да је коначно присвоје, промене јој име и трајно пониште траг постојања Срба на Космету. То је истинска опасност данас.

Узаврела атмосфера довела је до прекида седнице. Амбасадор Павле Јевремовић је сигуран:

– То с УНЕСКО-ом је тема на коју Албанци заправо и не утичу много, друго се нешто „ваља“ иза тог питања.

Не само да је реч о олакшавању даљег признања Косова и учлањења квазидржаве у Уједињене нације, већ и о креирању нових међународних околности у времену заоштраених односа између сила и нових делегираних ратова, попут оног у Украјини и Сирији. Како смо у борби за нешто што за нас и наш идентитет лако може постати питање свих питања стигли догде?

Историја борбе за наше културно наслеђе у нашој јужној покрајини стара је најмање колико и „Симонида“ Милана Ракића. Једна фаза те борбе јесте период од 1912. године до 1999, када је албански сецесионизам веома разорно деловао не само на све трагове српског постојања на Космету већ и на највеће споменике културе. Од 1999. године та је борба ушла у нове фазе, обележене различитим нивоима разговора и преговора.

У првим разговорима, које је у име Србије водио Слободан Самарџић, први човек за питања Космета у влади Војислава Коштунице, али и Леон Којен, професор Филозофског факултета, нудило се „више од аутономије, а мање од независности“. Све је заснивано на комбинацији неколико постојећих решења – статуса Јужног Тирола (због кога је Италија ушла у Први светски рат), Оландских острва (100 одсто насељена Швеђанима, постала део Финске након Првог светског рата и добила огромну аутономију) и Хонг Конга, који се с Кином после деценија колонијалне владавине Велике Британије спојио по принципу једна држава два система. Невоља је била, подсетио је Самарџић ових дана, у томе што је преговарачки тим унапред дошао само с једним решењем – системом две Немачке, који је практично подразумевао признање независности. Зато је и план Мартија Ахтисарија (који је у члану 7. и анексу 5. предвидео не само да ће српски споменици, нарочито они који припадају Српској православној цркви, бити потпуно аутономни с искључивим правом одлучивања о свему што се тиче самих споменика само у оквиру СПЦ, већ и да ће бити формиран међународни савет за надзор и спровођење тог споразума, који ће се посебно бавити заштитом споменика) био неприхватљив за нас. Албанци су га прихватили, али су га потом, својим прописима, потпуно поништили.

Тада прекинути разговори настављени су 2011. године техничким преговорима, које је с наше стране водио Борко Стефановић, а с албанске Едита Тахири. Многа су питања

тада „начета“, а када је реч о културној баштини Борко Стефановић за „Одбрану“ каже да иако је наш тим тада много пута кандидовао ту тему, она никада није дошла на дневни ред из једноставног разлога:

– Обе стране су сваког дана канديدовале теме. Ми смо потенцирали културну баштину, нестале и имовину Србије, а Едита Тахири одговорила захтевом за јавним извињењем Србије, ратним репарацијама и дефинисањем граница Косова у оним оквирима које је она, као присталица нових албанских, назови историјских теза, проширила на Топлицу, све до Ниша и неке друге крајеве Србије. То смо одбијали, а посредници предлагали „средње“ теме о којима смо могли разговарати, јер су по сваку цену желели помак, компромис у преговорима.

Стефановић наводи да је тада српска страна предлагала такозвани Латерански модел заштите наше културне баштине, али и за статус српских општина, те да је све одбијено. Реч је о моделу којим су Ватикан и Италија решили међусобне односе.

Технички преговори су временом прерасли у политичке и резултирали Бриселским споразумом. Ни у том документу културна баштина није нашла своје место због одбијања албанске стране да о томе разговара. Све је остављено за неке наредне рунде преговора.

Наиме, 2011. године Србија се суочила с првим жестоком ударом када се говори о чланству Косова у УНЕСКО-у. Француска је, у име многобројних земаља које подржавају независност српске покрајине, поднела захтев за преименовање српских споменика културе на Косову у – косовске. Ваља напоменути и оно што тврде многе бивше дипломате –

иако је Албанија поднела захтев за пријем Косова у агенцију Уједињених нација за заштиту културног блага, заправо је Француска била земља која је водила ту кампању.

Оштру дипломатску битку око тог питања тада је добила Србија, али је било јасно да је реч о предаху. Јер, Албанци су одлучили да се уместо преговарања, у којима морају чинити уступке, обраћају директно међународним организацијама уз помоћ спонзора. Истовремено, био је то први покушај легализације крађе и замене идентитета те баштине – наши споменици јесу уписани на листи светске баштине као споменици на Косову и Метохији, али уз назнаку – Србија. Албанци већ годинама настоје да докажу бројне бесмислене тезе, попут оне да су градитељи споменика били њихови преци, а не Срби, а Немањићи припадници албанског племена Нимани. Попустљивост посредника у преговорима омогућила им је да наставе у истом правцу. При томе данас се и спонзори независности Косова и Албанци позивају на један члан споразума – о неспречавању уласка Косова у међународне организације. Наша страна тај члан тумачи као неспречавање уласка у Европску унију, а супротна другачије...

Данас смо пред отвореном могућношћу да покрајина постане чланица светске организације и тиме наша баштина буде додатно угрожена. Ако је веровати многим бившим дипломатама са којима смо разговарали, а који су хтели да остану анонимни, за све ове године било је и пропусти са наше стране.

– Бројне мале, свакодневне прилике за лобирање пропуштене су неактивношћу наше политичке елите, па је зато овде реч о запостављеном питању – каже за „Одбрану“ један дипломата.

Поједине дипломате тврде да за све године службовања у иностранству готово да нису добили ниједну инструкцију о томе, те се све сводило на њихову процену и аутономно деловање. Исто тако, питање баштине појављивало се и много раније. Амбасадор Павле Јевремовић каже да је 2004. године Европска комисија дала предлог да Европска унија финансира обнову свих сакралних објеката разрушених у ратовима деведесетих, али српска страна није дала сагласност за наше споменике.

– Прве године после промена у Србији биле су веома повољне за нас, јер су сви били спремни да нас барем саслушају, чак и у вези с Косметом – подсећа Јевремовић.

Да о таквим тврдњама треба озбиљно и на конструктиван начин размислити за будућа времена и нека друга спорна питања, види се и по дебати вођеној у једној телевизијској емисији на нашем националном сервису, када смо од новинара с Космета, који су направили упечатљиве документарце о српском културном наслеђу, сазнали да Петрит Сељими, заменик косовског министра спољних послова, дуже од две године лобира за улазак у УНЕСКО. Уосталом, недавно је и Марко Ђурић, шеф Канцеларије за Косово и Метохију, најавио формирање тима за интернет и медијску борбу, који ће са бавити тим проблемом, ширећи у свету нашу страну приче. Грађани имају пуно право да се питају зашто такав тим није формиран и раније. Истину за вољу, још почетком године наш први дипломата Ивица Дачић најавио је тешку „битку“ за УНЕСКО.

Култура као снажно политичко средство

С тим у вези стоји и питање шта смо до сада учинили да свету аргументовано кажемо о чијим је споменицима реч и зашто је улазак Косова у УНЕСКО опасна манипулација.

Култура је одувек била снажно политичко средство. То је, на пример, одлично знала америчка дипломатија, чак и њене тајне службе, која је у другој половини 20. века финансирала изложбе великих америчких сликара, попут Џексона Полока. Занимљиво је како је текла наша „борба“ за Косово.

Бојан Поповић, директор Галерије фресака, за „Одбрану“ каже да је од 1999. године на овамо било неколико великих изложби косовског блага у свету, које су заиста биле успешне.

– Најуспешнија је била изложба „Србија земља фресака“ – наводи Поповић. Тако су наше благо од 1999. године на овамо видели Грчка, Италија (изложба у Фиренци била је изузетно успешна и чак донела одређене поене у УНЕСКО-у), Вупертал, Стразбур, Париз, Брисел... Ипак, кад се све сабере, јасно је да је реч о малом броју поставки с обзиром на значај питања. Поповић истиче да је новац дефинитивно увек представљао проблем, те да се мало улагало у такав наступ.

На срећу, држава и њене установе културе препознале су значај таквог наступа и још пре много година формирале радну групу која се бави посебно споменичким наслеђем на Космету и УНЕСКО-ом. У њој су представници наших најважнијих културних установа, од Галерије фресака, Народног музеја, Завода за заштиту споменика Србије...

Можда због тога што је тешко мењати формиране ставове, медијске стереотипе или зато што смо прекасно почели, наш учинак у том погледу није одговарајући. А опасност

која се тек сада отворено надвија над нашим наслеђем је велика. И док је већина препознаје само у физичком разарању споменика, она има и нови и виши ниво – крађу наслеђа и идентитета, до сада невиђену у историји. Јер у покрајини се већ говори и о стварању косовске православне цркве. Посебно што све време, кад је о споменицима реч, најпре помислимо на четири велика манастира која су већ под заштитом светске агенције за културу – Дечанима, Пећкој патријаршији, Богородици Љевишкој и Грачаници. Остају Звечан и његова тврђава, Ново брдо, Велика Хоча (наша Света гора као споменичка целина која је већ кандидована за листу УНЕСКО-а), више стотина осталих сакралних споменика, археолошко благо из различитих слојева прошлости, које је Србија ископавала и чува у Народном музеју, неископани средњевековни световни споменици...

Винчанска богиња или Косовска мајка

Кад је пре десетак година Небојша Човић, тада шеф Координационог тела, у доброј намери да „припреми терен“ за преговоре између Београда и Приштине, предао Приштини винчанску женску фигурицу названу „Винчанска богиња“, која је својевремено пронађена на Косову, тај чин се врло брзо показао као грешка. Наиме, данас поменути фигурицу Албанци представљају као некакву мајку Косова и повезују је са својим националним идентитетом. Слично се дешава и с нашим споменицима које у туристичким бедкерима на Косову зову албанским, уз тврдње да су их градили Албанци. Ни помена о томе да су то задужбине српских владара, у време када Албанаца на тој територији није ни било. Уз то, својевремено је Ана ди Лелио, новинарка запослена у једној од страних мисија у покрајини, објавила у Великој Британији књигу о епским песмама о Косовском боју и албанској улози у тим песмама, отворено лобирајући за тезу да су се на Газиместану, уместо Срба, борили Албанци.

Свеједно, недавно је Петрит Сељими, оптужујући Србију да води скандалозну кампању против уласка Косова у УНЕСКО, предао списак гаранција представницима СПЦ на Косову да се ништа с нашом баштином која је под заштитом те агенције неће десити без њихове сагласности. Таквим гаранцијама, међутим, СПЦ не верује. И зашто би, када су баш у време највеће „битке“ око гласања у Извршном савету УНЕСКО-а на зидинама појединих наших манастира освојили натписи – „ОВК“, „Исламска држава“... Сем тога, шта се дешава с оним споменицима који нису под заштитом агенције УН, а део су српског споменичког наслеђа? Какве су гаранције за њих, када је познато колико је гробаља у покрајини у протеклој деценији уништено с једном поруком – Срба ту не сме бити, чак ни у прошлости?! О 17. марту 2004. да и не говоримо.

Било би занимљиво чути аргументе држава које промовишу улазак Косова у УНЕСКО, а затварају очи пред несумњивим покушајем крађе нашег идентитета и блага, како би поступиле у сличној ситуацији. Рецимо, да ли би једног дана Французи дозволили да се катедра Сент Дени, око које се налази квартал насељен махом имигрантима из бивших колонија, прогласи културним наслеђем тих људи, само зато што ту живе деценијама? Да ли би, такође, Аустрија, вратила

Албанији шлем и мач Ђерђа Кастриотија Скендербега, који се налази у Музеју лепих уметности у Бечу?

Дан после...

Шта, међутим, можемо очекивати на заседању Генералне скупштине УНЕСКО-а и како се даље „борити“ за наше културно благо?

Иако је Извршни савет те организације одлучио да се захтев стави на гласање, наши политичари сматрају да има разлога за благи оптимизам када је реч о Генералној скупштини, заснован на успесима садашње дипломатске акције, коју воду наш амбасадор при УНЕСКО-у Дарко Танасковић. Србија је успела да поколеба многе коспонзоре албанског предлога, чак и да земље које су признале независност убеди у то да је реч о лошој идеји (Јапан, на пример). Да ли је то довољно?

Нико се, наравно, не усуђује да предвиђа исход гласања. Председник Србије Томислав Николић је у разговору с групом немачких новинара јасно поручио да Србија сматра да би било добро да се све одложи до 2017. године, када је следећи круг гласања у светској организацији. До тада Србија има шансе да уђе у још нека тела УНЕСКО-а, али и да на бриселским разговорима предложи ту тему.

Чак и ако се догоди да „изгубимо“ на Генералној скупштини, јасно је да не можемо олако препустити нашу баштину онима који су се према њој и до сада понашали на исти начин на који се Исламска држава понаша према археолошком благу Блиског истока.

Данас се спекулише и о реактивању Ахтисаријевог плана у том домену. У дипломатским разговорима о уласку Косова у УНЕСКО постоји и теза да, уколико до тога дође, треба инсистирати и на повратку наших полицајаца и војни-

ка у јужну покрајину у броју на који имамо право по Резолуцији 1244, како би штитили споменике културе. Говори се и о Јорданском моделу за чланство Косова на конто враћања члана 7. и анекса 5. Ахтисаријевог плана, који се бави том облашћу, као и идеји о екстериторијалности...

Амбасадор Павле Јевремовић каже да је екстериторијалност мало вероватна, али да није немогуће радити на том решењу, веома поступно. Он, међутим, помиње и једно решење које би било могуће, попут договора Индије и Пакистана око храмова Сика на територији која је после поделе припала Пакистану, а по коме у оним данима у години када падају верски празници граница између две земље постаје отворена, те Сики неометано посећују своје храмове и врше верске обреде.

– Полиција нема право да улази у те храмове самоиницијативно, морају прво да се договоре са свештенством. Иако је реч и џентлменском споразуму постигнутом док су две земље још биле доминиони Велике Британије, обе државе изузетно поштују тај договор – објашњава Јевремовић.

Бојан Поповић каже да се борба несумњиво мора наставити и да се у њу мора уложити много, јер опасност није мала – уколико до пријема дође, ризикујемо да будемо присиљени да пребогату дечанску ризницу, на пример, морамо предати онима који су је деценијама уништавали.

Шта год да се деси, било би мудро да Србија осмисли одговарајућу стратегију и не одустане од захтева. Јер народ коме отму парче територије има шансу да настави живот и опстане, али народ коме украду историју и идентитет осуђен је на нестанак. У случају Косова и УНЕСКО-а одавно више није реч само о физичком уништењу наших споменика, већ управо о новом нивоу опасности – крађи историје и идентитета, а самим тим и права на постојање на том простору. ■

Авет администрације

Има ли лека против бирократије? У вечитом и беспштедном рату против бирократије и администрације, деценијама покушавамо да се изборимо с њиховим све већим настојањима да нам баш сваки корак заведу и архивирају.

Има једна пећина строга у којој живи бабарога... Сећате ли се те дечије песмице којом су Бојан и Зоран Рамбосек крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века успљивали малишане? Деца су у међувремену одрасла и схватила да има много различитих пећина и још више бабарога и караконцула које се у њима крију. На Балкану никад нисмо били без авети. Баук комунизма шири се Европом, сећате ли се тога? У време Интернационале, чак је и социјализам био једна од авети, којом су демократске власти претиле својим грађанима. Изгледа да нам борба против њих, у ствари, даје смисао животу.

Веома брзо увидимо да, ма колико моћно изгледале, те авети нису несавладиве. Осим једне, најстрашније и непобедиве. Њено име је бирократија. Или, администрација, како ко воли да је назове. Мада та два појма не значе исто, ипак означавају толико сличне појаве да их, овом приликом, нећемо издавати. С њима се срећемо још пре поласка у школу, још у предшколском узрасту, кад у обданишту покушавамо да се изборимо за своје место у друштву. Још тада нас васпитачице заведу у неке своје шаблоне и на основу само њима знаних показатеља оцењују да ли смо зрели за школу или не. И касније, у школи, оцене се гомилају, закључци о нама обликују и полако, готово неосетно постајемо жртва стоголаве хидре која се зове администрација. Није ни чудно што те две речи почињу првим словима азбуке, или абецеде, како ко жели. Као да су саме себи довољне и као да им нико други и не треба. Те аждаје нас врло брзо прождру, упркос сталним напорима да се њихова власт и самовоља, бар донекле, ограниче. Један од најновијих покушаја ограничавања администрације јесте и увођење платних разреда, којим би за исти посао у државним предузећима требало добити исту плату. Закон је на прагу, али ићи ће тешко. Администрација и бирократија ће већ наћи начин да се и томе ефикасно одупру.

Ако сте, бар на тренутак, помислили да у систему одбране нема места тим караконцулама, погрешили сте. Војска дели судбину народа коме припада, често и више него што ту исту судбину дели народ о коме је реч, па се авети бирократије и администрације ни ту не могу избећи. Свака реформа, реорганизација, модернизација, трансформација или већ нешто слично, била је иницирана, планирана и реализована с намером да доведе и до рационализације, односно смањења бирократије. Али, папирологија је

увек односила победу. Упркос свим наредбама, наређењима, плановима и жељама највишег менаџмента (а бар се у војсци зна ко коси, а ко воду носи), бирократија је остајала на пиједесталу недодирљивости. Наређења су бивала све гласнија, али се папир трошио све више, а администрација и бирократија биле су све снажније. И поред одлучности да се непотребној папирологији стане за врат, па чак и увођењем рачунарске опреме и многобројних аутоматизованих информационих система, прошле и ове године потрошња папира порасла је за око 20 одсто. Док је пре неколико година командир чете, на пример, заводило шест или седам докумената, данас их је, најмање, двоструко више. Као да је сваки нови КИС тражио свој рис (папира).

Нема сумње, рат против бирократије не може да се добије. Свака одлука, свако ново оружје употребљено против ње, администрација окрене у своју корист. Сваки нови закон и његова пратећа документа, многобројна акта, правила, прописи, уместо да поједноставе систем, додатно га компликују, траже нова разјашњења, објашњења, завођења и развођења. Документа се заводе као строго поверљива, или поверљива, чак и када за то нема никаквог разлога, чувају се годинама иако се ради о сасвим безначајној, или привременој одлуци. И тако унедоглед. Чим се осете угроженим те две немани се консолидују и измисле неки нови задатак, последице, обавезу да се нешто заведе, попише, архивира. А за то је потребно време. Трошимо, дакле, оно што нам је најдрагоценије. И што не можемо да вратимо. Често ћемо чути од људи у јединицама да на послу остају прековремено само да би завршили неке административне обавезе, на које потроше и трећину радног времена. Није им тешко да раде, али кад се дохвате папирологије, три их зноја пробију. Време потрошено на бирократију, кажу, могло би да се употреби знатно корисније, поготову кад људи нема довољно, а задаци се умножавају. Па и они административне природе.

Азашто вам све то говорим? Онако, да ми буде лакше. Администрацији не штети, а ваљда ни мени неће. Уосталом, папир трпи све. То је аксиом који, као и сви други, не тражи доказивање и на коме администрација и бирократија опстају. У вечном и унапред изгубљеном рату против њих човеку остаје једино то да учини себи шта му срцу годи. Кад их већ не може победити. ■

ХЕЛИКОПТЕРИ МИ-8/17

ЛЕТЕЛИЦЕ

Имајући у виду значај овог хеликоптера за бројна ваздухопловства, те обимну листу наручених примерака, дефинитивно не постоји дилема око перспективности тих летелица и поред дизајна који траје око шездесет година

Совјетска истраживања на пољу летелица са вертикалним полетањем и слетањем сежу у тридесете године прошлог века и везана су махом за имена легендарних совјетских конструктора хеликоптера Николаја Иљича Камова и Михаила Леонтијевича Мила. Активности се претежно реализују у Аерохидродинамичком институту (ЦАГИ – Централный аэрогидродинамический институт), који је и данас најзначајнија национална институција у Русији, када је реч о фундаменталним и развојним истраживањима у различитим научним областима блиским ваздухопловству.

У овом периоду нису недостајали научни резултати нити сазнања о летелицама са вертикалним полетањем и слетањем. Један од првих успешно демонстрираних хеликоптера био је совјетски Јуријев-Черемукин 1-ЕА, који је 1932. године поставио рекорд у висини лета. Тек по завршетку Другог светског рата, и прве успешне примене хеликоптера у ратним сукобима, Совјети интензивирају развој те категорије летелица. Један од првих корака било је формирање Московског хеликоптерског завода (1947) у којем је главни конструктор ускоро постао

Михаил Мил, и Опитно-конструкционог бироа Камов (1948), са Николајем Камовим. Иако је Мил на почетку своје каријере био асистент Камову, његове конструкције постајале су с временом комерцијално успешније и конструктивно прихватљивије, иако ни Камов није заостајао са коаксијалним решењима ротора.

Почетна производња

Први серијски произведен хеликоптер у СССР био је Ми-1. Полетео је септембра 1948. године и премда су у удесима изгубљена оба прототипа, прва, мања серија наручена је 1950. године, победивши тиме конкурентски Јаковљев Јак-100. Пројекат Ми-1 добија замаха 1951, након представљања Стаљину и до 1965. произведена су 2.594 хеликоптера овог типа. Следећа, успешнија, степеница у развоју Милових хеликоптера био је Ми-4, на чију је судбину, такође, утицао Стаљин, који је инсистирао на бржем развоју хеликоптера, посебно транспортних.

Мил је интензивирао рад на постојећем идејном решењу хеликоптера носивости 16 војника или 1,6 тоне терета. Први прототип полетео је јуна 1952. године и убрзо је постао основни транспортни хеликоптер СССР и земаља чланица Варшавског уговора. На први поглед било је јасно да је креиран под снажним утиском иновација које је донео амерички транспортни хеликоптер S-55, мада је Ми-4 нудио виши ниво перформанси. Са лиценцно произведеним кинеским примерцима укупан број произведених хеликоптера досегао је број од око 4.000.

Премда је војска генерално била задовољна тим летелицама, Мил је знао да је куцнуо час за нови искорак и примену турбоосовинских, односно млазних мотора, чија се снага преносила на

ЦИВИЛНА НАМЕНА

Једна од сензација париског ваздухопловног салона Ла Бурже били су 1965. године совјетски транспортни хеликоптери Ми-6, Ми-8 и Ми-10. Коментари западних аналитичара пројектовали су са једне стране нову димензију претње од совјетских ваздушно-десантних јединица, а са друге чуђење великим и по њима донекле непотребним, скупим и компликованим гигантским хеликоптерима типа Ми-6 и Ми-10. Међутим, сви ти хеликоптери су имали енорман значај за изградњу и индустријализацију СССР, нарочито пространих беспућа Сибира. Под окриљем „Аерофлота“, у периоду од 1975. до 1990. коришћено је неколико стотина хеликоптера поменутих типова. Најпознатији пројекти у којима су хеликоптери имали удела били су: полагање цеви гасовода дугачког скоро 2.000 km између северозападног Сибира и Урала, бушење и пуштање у погон једног од најбогатијих нафтоносних региона у Тјуменској области у западном Сибиру. Значајна је била и изградња тзв. Бајкал-Амур магистрале, односно железничке руте у Сибиру дужине око 4.000 km, која је трајала од 1975. до 1990. године. У том контексту треба посматрати и првобитну иницијативу Хрушчова да се пројекат Ми-8 препусти у надлежност цивилних структура. Његовом сменом, популарна „осмица“ је ипак дошла под војно окриље.

БЕЗ ПРЕМЦА

Индија користи Ми-17В-5 израђене у фабрици у Казану. На тој производној линији сада се паралелно израђују нове лешелице за Индију, Русију и два примерка за Србију (Russian Helicopters)

ротор. Подршку је добио 20. фебруара 1958. када је на предлог Министарства цивилне авијације и Савета министара СССР одобрен развој новог транспортног хеликоптера. Атрапа за њега урађена је већ наредне године.

Први прототип новог Миловог хеликоптера био је погоњен једним млазним мотором АИ-24 снаге 2,010 kW и полетео је 24. јуна 1961. под ознаком В-8, са опитним пилотом Борисом Земским за командама. На њему је примењен велики број компоненти са Ми-4, укључујући и четворокраки ротор. Први летови потврдили су да та конфигурација није најсрећније решење, те је наредни прототип ознаке В-8/2 намењен летним испитивањима опремљен са два турбоосовинска млазна мотора ТВ-2-117 снаге 1.118 kW. Уследила су још два прототипа, један у војној варијанти В-8АТ и један намењен ВИП превозу, В-8АП. Двомоторна концепција и нови петокраки главни ротор задовољили су постављене захтеве те су први серијски примерци са линије сишли већ 1965. године.

Исте године нови тип хеликоптера, Ми-8, представљен је на ваздухопловној изложби у Паризу. Серијска

производња поверена је фабрици бр. 387 у Казану, која је дотада производила Ми-4, а 1970. отворена је још једна линија у фабрици бр. 99, у сибирском граду Улан-Уде. Обе фабрике и данас производе хеликоптере Ми-8/17.

Прве серијске хеликоптере (Ми-8П) употребио је „Аерофлот“ за превоз путника, а војна верзија (Ми-8Т) приказана је 1967. године у Демодједову. Убрзо почиње и масовно увођење у наоружање. У старту експлоатације (1964–1967) тим хеликоптером постављено је седам светских рекорда, укључујући и рекорде са женским посадама.

Серијски војни транспортни хеликоптер могао је да понесе 4.000 kg терета, односно 24 војника или 12 носила. Унутрашњост теретног простора била је довољна за смештај и мањег теретног возила. У почетку био је ненаоружан да би ускоро на његовим боковима били постављени носачи невођених ракетних зрна (Ми-8ТВ). У зависности од верзије, Ми-8 носио је 4–6 лансера ракета 57 mm са по 16 ракета у сваком. Поједине варијанте Ми-8 наоружаване су и различитим противоклопним ракетама совјетске производње.

Међу првима на листи страних купаца био је Египат, који је своје примерке употребио одмах по преузимању 1967. године у 3. арапско-израелском рату. Југославија је такође била међу првим купцима, а прве примерке преузела је 1968. године.

Друга генерација осмице

Иако је на почетку развоја, 1964. године, конструкциони биро разматрао Ми-8 са јачим моторима и већим теретним простором, то се није десило тако брзо, из више разлога. Комплетан технолошки ланац у пројектовању, производњи и испитивању хеликоптера и пратећих склопова радио је у другој половини шездесетих година прошлог века пуним капацитетима. Приоритет су имали борбени хеликоптер Ми-24 (полетео 16. септембра 1969) и противподморничка варијанта Ми-8, која је под ознаком В-14 полетела 1. августа 1967. године. Хеликоптер В-14 касније је прихваћен као Ми-14. У том периоду још је недостајао обећани мотор, али и прва озбиљна искуства из експлоатације.

ВАРИЈАНТЕ И ПОДВАРИЈАНТЕ

Комплексан систем означавања „осмица“ и „седамнаестица“ у комбинацији са великим бројем варијанти и подваријанти често делује збуњујуће, због чега се препоручује прихватање ознака произвођача. Најзначајније војне варијанте Ми-8/17 са моторима ТВ3–117 делимо према фабрици производње. Варијанте из фабрике у Казању су: Ми-8МТ – прва серијска варијанта друге генерације „осмица“ са моторима ТВ3–117МТ; Ми-17 – извозна ознака Ми-8МТ; Ми-8П/Ми-17П – путничка варијанта са седиштима и великим правоугаоним прозорима; Ми-8МТВ/Ми-17-В и Ми-8МТВ-1/Ми-17-1В – варијанте са моторима ТВ3–117ВМ; Ми-17С – извозна ознака за салонске моделе; Ми-8МТВ-2 – војни дериват Ми-8МТВ-1 са шест носача наоружања и прозорима теретног простора који се отварају; Ми-8МТВ-3 – војни дериват Ми-8МТВ-1 са побољшаном авионицом и четири носача наоружања; Ми-172 – путничка и салонска варијанта са правоугаоним прозорима изведена од Ми-8МТВ-3; Ми-17М – технолошки демонстратор и Ми-8МТВ-5 (Ми-17МД или Ми-17В-5) – модернизовани дериват породице МТВ. Варијанте из фабрике у Улан-Удеу су: Ми-8АМТ – варијанта са моторима ТВ3–117ВМ, еквивалент Ми-8МТВ-1; Ми-171 – извозна ознака Ми-8АМТ; Ми-8АМТШ – десантно-јуришна варијанта израђена на бази Ми-8АМТ и Ми-171Ш – извозни Ми-8АМТШ (слична Ми-8МТВ-5).

Ознаке наменских подваријанти у оружаним снагама СССР/РФ и страних корисника су: Ми-8С-1, Ми-8С-2, Ми-8МД, Ми-8МС, Ми-8МСО, Ми-8МСД, Ми-8МО, Ми-8ТП, Ми-8АПС ... – ознаке за салонске моделе за превоз важних особа изведене према посебним захтевима корисника; Ми-17С – извозна салонска подваријанта; Ми-19 – летеће командно место за мото-стрељачке и тенковске дивизије; Ми-19Р – летеће командно место за ракетне дивизије стратешке намене; Ми-8МТИ (Ми-13), Ми-8МТП, Ми-8МТПБ, Ми-8МТПИ, Ми-8МТПШ, Ми-8МТД, Ми-8МТС, Ми-8МТР1/2, Ми-8МТУ, Ми-8МТШ1/2/3, Ми-8МТЈА, Ми-8МТ-С1 итд. – платформе за електронско ратовање; Ми-17П/ПИ/ПГ – извозни модели за електронско ратовање; Ми-173-2 – чехословачка варијанта за електронско ратовање; Ми-17ПП (Ми-8МТПБ); Ми-8МТБ/МТМ/МТВМ/МТВ-3Г/Ми-17Г/Ми-17-1ВА – „летеће болнице“; Ми-8МТН – варијанта за евакуацију и пружање медицинске помоћи космонаутима после повратка на земљу; Ми-8МТВМП/МТД и МА – варијанте за СТС; Ми-8МН/МТТ – варијанте за СТС за космички програм; Ми-8МТА и МФТ – варијанте за извиђање и коректуру артиљеријске ватре; Ми-8МТС/МТТ – варијанте за радиолошко извиђање; Ми-8МТФ – за постављање димних завеса и Ми-8МА – за обезбеђење границе и економске зоне.

У новембру 1967. године ЦК КП и Савет министара СССР издаје директиву о изради побољшане варијанте Ми-8, која ће добити нову погонску групу. Такође, ради унапређења и унификације, предвиђена је инсталација бројних напредних подсистема и агрегата развијаних паралелно за нове моделе хеликоптера. Пројекат модернизације, на коју указује слово М у каснијој ознаци, дели се 1971. године на два идејна правца. У првој фази предвиђена је интеграција нових мотора типа ТВ3-117МТ снаге 1.397 kW, а у другој структурне измене, нарочито у домену продужења трупа и значајног повећања теретног простора. Заједно са мотором уграђена је помоћна погонска јединица АИ-9 за лакше аутономно стартовање мотора, која се задржала до данас.

Прва фаза уродила је варијантом Ми-8МТ, која је била први и најзначајнији корак у полувековној историји фамилије Ми-8. Осим поменутих унутрашњих измена, нова верзија могла је да се разликује по репозиционирању репног ротора са леве на десну страну, смањени су уводници ваздуха на које су додати филтери, а издувници мотора добили су благо овални, уместо кружног облика. Репни ротор нешто другачијег профила сада је имао вучни карактер уместо потисног, што је за последицу имало и другачије аеродинамичко опструјавање, побољшавајући у овом случају стабилност хеликоптера око вертикалне осе, али и толеранцију на леђни ветар. Први хеликоптер у овој конфигурацији полетео је 17. августа 1975, а у серијској производњи нашао се две године касније. Представљен је 1981. на париском ваздухопловном салону под ознаком Ми-17. Од тада, ова ознака означава све експортне моделе хеликоптера са моторима ТВ3-117 и ВК-2500. Производња основне верзије Ми-8Т настављена је до 1986. године.

Друга, значајна фаза у модернизацији хеликоптера Ми-8 била је продужена верзија, накнадно означена као Ми-18. Труп хеликоптера увећан је за један метар, тако да је могући број транспортованих војника порастао са 24 на 29, а број носила са 12 на 18. Хеликоптер Ми-18 полетео је 1979.

Две руске фабрике сада израђују Ми-8 са носем делфинског облика и са задњим ушварним вратима. Те одлике су видљиве на Ми-8АМТШ, израђеном за употребу РВ Руске Федерације у фабрици у месту Улан Уге. (Russian Helicopters)

Кина је сада један од највећих корисника Ми-171 нове генерације (Russian Helicopters)

Нову генерацију модернизованих хеликоптера представља усавршени Ми-171А2 (Russian Helicopters)

МОГУЋА ВЕРЗИЈА

Уколико као купца разматрамо мало ваздухопловство које набавља основну „аналогну“ варијанту, сличну стандарду руског ваздухопловства, тада можемо да наслутимо профил опреме који потиче од руских произвођача. За радио-комуникацију служи једна станица ВФ опсег од 2 до 30 Mhz, која омогућава покривање широког фреквентног опсега који користе разни корисници унутар државних служби и система одбране, уз две радио-станице у таласном опсегу 118,000–137,975 Mhz. Према стандардима ICAO, за навигацију и идентификацију употребљава се руска верзија VOR/ILS, система ознаке VIM-95, DME уређај ВНД-94, ГПС/ГЛО-НАСС систем, хоризонтални ситуациони индикатор ПНП-72-15, курсни систем типа ГМК-1А3, радио-компас АРК-15М и транспондер СО-96. Стандардни део опреме су доплер навигацијски радар и метео-радар типа 8А-813Ц (Контур 10) са колор приказивачем ТДС-56Д. Уобичајена је и адаптација кабинског и спољњег осветљења за примену наочара за ноћно летење, те спољна дизалица САГ-300 са фаром, носивости 300 kg, монтирана на левим вратима теретног простора. Подразумева се и инсталација за противпожарно ведро и керозински грејач КО-50.

године. Током испитивања уочени су проблеми са вибрацијама, али и перформансама лета. У наредној итерацији, труп је аеродинамички преобликован, избачени су карактеристични бочни резервоари, а уместо њих постављене су профилисане гондоле за увлачећи стајни трап. Тај хеликоптер полетео је априла 1984. године, показавши знатно боље особине, посебно у домену брзина лета.

Наступањем „перестројке“, наметнуте су и нове идеје у технолошком смислу – преовладавао је став да је потребно конструисати нова, оригинална решења, а не побољшавати стара. Тако је пројекат новог хеликоптера Ми-38 добио предност наспрам Ми-18. Да ли

је то била добра одлука, веома је дискутабилно, имајући у виду да је серијска производња Ми-38 постала извесна тек ове године. Ипак, време и новац потрошени на Ми-18 нису били узалудни: део компоненти, агрегата и техничких решења примењен је на новијим верзијама Ми-8 МТ, које су тек биле на видуку.

Борбено искушење

Први прави тест борбене употребе хеликоптера Ми-8 била је совјетска интервенција у Авганистану. У раним фазама интервенције, Совјети су за потребе превозења трупа на неприступачне терене користили Ми-8Т. Тај

период трајао је релативно кратко, јер се показало да у условима лета на великим висинама и при великим температурама Ми-8Т нема довољно снаге. Због тога, на сцену ступају Ми-8МТ, а део хеликоптера Ми-8Т даје се на коришћење авганистанским савезницима.

Хеликоптер Ми-8МТ показао се као одлично решење за превозења трупа и терета средњих маса и величина, посебно на удаљене тачке на брдско-планинским теренима. Али и ова верзија хеликоптера није у потпуности задовољила потребе слетања на високе терене, а додатни део проблема био је недостатак адекватне заштите од пешадијске ватре и преносних ракетних система. Зато је наредна верзија добила јаче моторе ТВ3-117ВМ снаге 1.618 kW. Она је означена као Ми-8МТВ-1, односно МТВ-2 (војна подваријанта) и у серијску производњу ушла је 1988. године. Врхунац лебдења повећан је на 3.980, а врхунац лета на 6.000 метара. Хеликоптер је опремљен и новим метеоролошким радаром у носу и новом навигацијском опремом. Уважавајући велике губитке у Авганистану, на бокове пилотског простора постављене су панцирне плоче, резервоари за гориво опремљени су полиуретанском пеном, а уграђени су и системи за самозаштиту од ИЦ вођених ракета. Настаје и низ варијанти и подваријанти, који се, према појединим руским изворима, зауставио на бројци 87, не рачунајући ситније модификације.

Експортна ознака Ми-17 од почетка је уносила забуну, која се до данас задржала када је реч о хеликоптерима за извоз, док је за локалне потребе задржана ознака Ми-8. На пример, летелица ознаке Ми-8МТВ-1, у извозу је Ми-17-1В.

Трећа генерација

Хеликоптери Ми-8/17 били су један од ретких производа совјетске војне индустрије који су и након колапса СССР задржали и проширили број купаца. Западне цивилне компаније почетком деведесетих година препознале су те хеликоптере као поуздан и јефтин производ који је било лако прилагодити властитим потребама, без дуготрајног развоја и испитивања.

Ми-8МТВ-1 из лешачког одреда белоруског министарства за ванредне ситуације доставља хуманитарну помоћ у село Пограј одсечен великим појлавама, маја 2015. године (А. Рагић)

ног развоја. Кабински простори опремљени су аналогним инструментима, наслеђених од старих „осмица“, а новина је интеграција доплер навигацијског радара ДИСС-15, и руских навигацијских система РСБН/ПРНГ, који су пандан западним VOR/ILS системима. Осим сателитских навигационих система ГЛОНАСС/GPS, руски примерци имају и „апаратуру“ А-723 намењену раду са системима хиперболичне навигације (LORAN C, Омега и Марс-75), који се користе за оријентацију на великим удаљеностима. Доплер радар и хиперболични навигацијски системи потребни су корисницима који хеликоптере употребљавају тамо где није развијена мрежа земаљских радио-навигацијских средстава мањег домета као што су радио-фарови или VOR станице.

Стандардни метео-радар је 8А813 (Контур 10), чији се подаци презентују на показивачу типа ТДС-54Д. Тај приказивач омогућава интерфејс и са другим подсистемима које потенцијални купац жели, као што су уређаји за избегавање терена (ТАWS) или судара са другим летелицама (TCAS). Стандард руских хеликоптера јесте унутрашње и спољно осветљење прилагођено наочарима за ноћно летење типа ОНВ-1.

Ову генерацију хеликоптера са аналогном опремом у изворној форми прихватила су у протеклој деценији и бројна мања војна ваздухопловства, попут хрватског и чешког (Ми-171Ш) са мањим изменама које се односе на електронску опрему. Предност аналогне кабине у случају Ми-8МТВ-5/Ми-

Произвођачи, који су током деведесетих самостално наступали на тржишту су на тај начин сертифицирали поједине верзије хеликоптера према FAR-29 прописима, укључујући и опремање западном електроником.

Својерсно одступање од те политике био је развој тзв. „треће генерације“ Ми-8/17, коју данас репрезентује најмасовнија варијанта у употреби руских ваздухопловних снага означена као Ми-8МТВ-5, односно Ми-17В-5 или Ми-17 МД. Основне визуелне карактеристике тог хеликоптера су нова кабинска врата и хидраулична теретна рампа. За бржи излазак из транспортне кабине хеликоптера Ми-8/17, конструктори су на левом боку уградили већа бочна клизна врата (ширине 1,25 m) у комбинацији са нешто ужим (0,83 m) вратима на десном боку. Прототип те верзије приказао је хеликоптерски завод Казан 1995. У аеродинамичкој капи пилотске кабине инсталиран је метео-радар. На издувним цевима мотора постављени су пригушивачи, за хлађење издувних гасова и смањење ИЦ одраза. Такође, уграђен је и низ нових елемената опреме.

Осим безбедности лета, повећане су и тактичке могућности, јер се кроз три отвора могуће искрцати „десантнике“ за 15 секунди и тиме се краће задржати у опасној зони. У појединим хеликоптерима уграђен је и тре-

ћи ред седишта, па је омогућен транспорт 36 потпуно опремљених војника. Серијска производња те верзије почела је 1999. године. Скоро истовремено започела је производња и у заводу у Улан Удеу. Ти примерци разликују се у ознаци – домаћи су Ми-8АМТШ, а експортни Ми-171Ш.

Интересантно је да највећи број хеликоптера Ми-8МТВ-5 и Ми-8АМТШ, који су произведени за руско ваздухопловство, нема дигитални кабински простор, нити осталу напредну опрему попут FLIR уређаја, дигиталне контроле мотора FADEC, дигиталног аутопилота и слично, иако је руска индустрија ту технологију усвојила, делом лиценчно, а делом из сопстве-

Карактеристичан савремени Ми-17 користи се за вертикални маневар и за ваздушну подршку као примерак Ми-171 РВ Руске Федерације, који има по страни бочна носача наоружања и дефанзивни систем – активни ометач ИЦ самонавођених ракета, бацач ИЦ мамаца и балистичке заштитне ћелоче за посаду (Russian Helicopters)

Решење задњег дела Ми-17 је избор наручиоца, па се осим примерака са покрећним ушоварним вртњима израђују и стандардни са шкољком која је била прејознајљива особина Ми-4 и Ми-8. Примерак Ми-8АМТ са шкољком служи у УН мисији UNIFIL у Либану. (А. Рагић)

17В-5 је знатно мања цена, али и лакша интеграција у летачке јединице које су опремљене истим типом хеликоптера старије генерације. Обука и прилагођавање техничког и летачког састава у том случају су евидентно бржи, лакши али и безбеднији. Тај приступ, такође, има смисла уколико се

узима мањи број хеликоптера којима се врши доопремање, а не системско пренаоружавање. Међутим, уколико се набавља „озбиљна“ флота хеликоптера, као што је то случај са Индијом, филозофија је потпуно другачија. Индијци су тренутно највећи купци варијанте Ми-17В-5. У уговорима пот-

писаним 2008. и 2012. планиран је прихват 151 хеликоптера. С обзиром на системско пренаоружавање и подизање нивоа оперативних способности, од руског произвођача тражена је интеграција најновијег дигиталног кабинског простора, којим доминира пет великих колор приказивача система КНЕИ-8. Интегрисан је и систем за управљање летом (FMS) као и нови аутопилот ИБКВ-17, знатно већих могућности у аутоматизацији лета. Индијски хеликоптери последње серије погоњени су моторима ВК-2500 снаге 1.985 kW са дигиталном контролом (FADEC), што је посебно значајно за локалне климатске и географске услове који ни у ком случају не погодују перформансама лета (високи терени, топла и влажна клима и сл.).

Са друге стране, велики купци, попут Кине или САД, који су уговарали хеликоптере за авганистанске снаге, у опреми хеликоптера а нарочито кабине, предвидели су низ специфичности. Такође, велика уиграност произвођача, као и верзираност мноштва ремонтних завода на разним странама света, изнедрила је небројено много подваријанти, посебно у домену електронске опреме различитог порекла, али и наоружања, уређаја за навигацију, комуникацију, електронску самозаштиту, трагање и спасавање, осматрање... Управо овај потенцијал, у комбинацији са једноставношћу, поузданошћу и робусношћу, био је разлог да су Западне силе, нарочито САД потенцирале набавку Ми-17 за своје савезнике у Ираку и Авганистану и то у значајном броју. Испоруке за та кризна подручја, у комбинацији са домаћом, те кинеском и индијском потражњом, у протеклој деценији вишеструко су повећали цену хеликоптера, а и време испоруке.

Имајући у виду значај овог хеликоптера за бројна ваздухопловства, а нарочито за руске, кинеске и индијске оружане снаге, које у свом саставу имају на стотине хеликоптера овог типа, претежно новијег датума производње, те обимну листу наручених примерака, дефинитивно не постоји дилема о перспективности тих летелица и поред дизајна који траје око шездесет година. ■

ОСНОВНЕ ТТ КАРАКТЕРИСТИКЕ Ми-8Т И Ми-8 МТВ-5/Ми-17 В-5

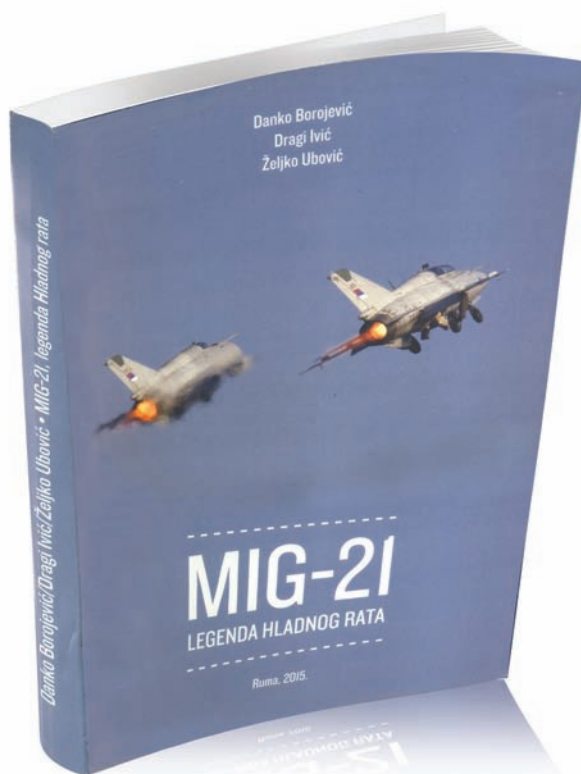
Погонска група	Два турбоосовинска мотора ТВ2-117А снаге у полетању по 1.117 kW/1.500 КС сваки	Два турбоосовинска мотора ТВ3-117ВМ серије 2 макс. снаге у полетању по 1.618 kW/2.200 КС сваки
Пречник главног ротора	21,29 m	21,29 m
Дужина трупа	18,30 m	1,989 m
Димензије теретног простора (Д/ш/в)	5,15 m x 2,34 x 1,82 m	5,34 m x 2,34 m x 1,82 m
Тежина празног	6.388 kg	7.580 kg
Унутрашње гориво	1.870 l	2.170 l
Макс. користан терет	4.000 kg	4.000 kg
Макс. тежина терета (једног човека на спољној дизалици/носила са повређеним)	150 kg	300 kg
Макс. полетна тежина	12.000 kg	13.000 kg
Макс. брзина на нивоу мора	250 km/h	250 km/h
Крстарећа брзина	180-220 km/h	220-230 km/h
Плафон лета	4.500 m	6.000 m
Макс. долет са дупунским резервоарима	930 km	1.535 km
Долет са макс. теретом	438 km	590 km
Теретни капацитет	3.000-4.000 kg терета у трупу или повесно, 24 наоружана војника или 12 рањеника на носилима и један санитарски пратилац или 28 путника или лако теренско возило са посалом	3.000-4.000 kg терета у трупу или повесно, 36 наоружана војника или 12 рањеника на носилима и један санитарски пратилац или 28 путника или лако теренско возило са посалом
Наоружање	четири лансера за по 16 невођених ракетних зрна калибра 57 mm, као и могућност употребе стрељачког наоружања из отвора на транспортној кабини	четири до шест лансера за по 16 невођених ракетних зрна калибра 57 mm и 80 mm као и могућност употребестрељачког наоружања из отвора на транспортној кабини

ЛЕГЕНДА ХЛАДНОГ РАТА – МИГ-21

43

Калашњиков међу ловцима

Ове године навршава се шест деценија од првог лета авиона МиГ-21. Израђен је у више примерака но било који ловац након Другог светског рата. Борио се у више ратова на различитим крајевима света. Користиле се га многе ваздухопловне армије више него било ког другог ловца, а деценијама лети и над небом Србије. Троица аутора – Дарко Боројевић, Драган Ивић и Жељко Убовић – написали су књигу о тој ваздухопловној легенди.

У књизи „МиГ-21 – легенда хладног рата“, аутора Дарка Боројевића, Драгана Ивића и Жељка Убовића, која је недавно изашла из штампе, на око 350 страна испричана је прича о руском легендарном авиону МиГ-21, који већ шест деценија лети небом на десетине земаља света – најмање 37, а највише 49 – што ниједан авион није достигао. Књига је богато илустрована и има више од 220 фотографија. Њена поглавља расветљавају настанак авиона и рађање легенде, његову примену у наоружању иностраних ваздухопловних снага, али и у нашем, а последње поглавље посвећено је том авиону као ветерану локалних сукоба. На крају је дато објашњење скраћеница и појмова.

Један од рецензената, Љубомир Савић, пуковник у пензији, истиче да је књига дело ентузијаста и производ успешног напора да се на овом просто-

ру, на нашем језику открију тајне овог нама добро познатог авиона.

„Млади нараштај ће у овом делу доћи до сазнања о целокупном животном веку легендарног ловца МиГ-21, док ће они који се баве ваздухопловством, сада на једном месту, имати целовит приказ од тактичко-техничких карактеристика, до свега онога што је везано за његово коришћење у свету. Ипак, једна од правих вредности књиге је и детаљан приказ боравка овог авиона у нашем ваздухопловству“, записао је Савић.

И генерал у пензији Бранко Билбија, такође рецензент, захвалио је ауторима што су, како је рекао, имали храбрости и знања да се ухвате у коштац са „дивом“ као што је МиГ-21, најчувенији ловачки авион у свету.

Билбија је као опитни пилот летео на тој како каже „небеској аждаји“ више од 30 година, на разним варијан-

тама, испитивао њихове могућности, а као врхунац и на МиГ-29. Он каже да је авион МиГ-21 веома захтеван у летењу и експлоатацији и тражи знање и поштовање.

„Често се понаша као снажни дивљи пастув кога треба укротити. Оног тренутка кад га укротите и овладате њиме постаје поуздан, одан и веран сарадник. У почетку сам ја малтретирао њега, а богами и он мене, све док нисмо нашли заједнички језик и почели да се међусобно уважавамо па чак и да пријатељујемо. Никад ме није изневерио!!!“, истиче Билбија.

Авион МиГ-21, према речима аутора, дао је 28 пилота асова са пет и више ваздушних победа, када је коришћен у локалним ратовима – у Вијетнаму, Сирији и Египту. И данас се тај времешни ловац не предаје – може се видети како ефикасно уништава положаје исламских екстремиста у Сирији.

У закључку књиге аутори су истакли да су многи ваздухопловни стручњаци, а и аматери, упоређивали тај авион са војничким пушкама система Калашњиков, најбољим пешадијским наоружањем икад произведеним на свету, и говорили да је МиГ-21 калашњиков међу ловцима. И не само то, према њиховим речима најбољу оцену о овом авиону дао је познати британски ваздухопловни стручњак и публициста Бил Ганстон, који сматра да је МиГ-21 најславнији ловачки авион на свету. ■

М. ШВЕДИЋ

БРИГАДНИ ГЕНЕРАЛ ХОЗЕ КОНДЕ ДЕ АРЈОНА, КОМАНДАНТ СЕКТОРА „ИСТОК” МУЛ

ВОЈНИЧКЕ ВЕШТИНЕ СРПСКИХ

Задовољство је бити део ове мисије јер се ситуација на терену из дана у дан поправља, а мир лагано успоставља у овој области. Људи стичу међусобно поверење, гледају у будућност, што пре седам година када сам овде командовао шпанским батаљоном није био случај. Тада су само пронашли начине како да емигрирају у неку другу земљу. Своју перспективу видели су у емиграцији, а данас у едукацији, запослењу, путовању земљом и другим крајевима света, али увек с идејом о повратку у Либан. Када се ми војници, ангажовани у различитим крајевима света, уверимо да је наш труд уроди плодом, и када вас локално становништво прихвата, имате осећај да радите праву ствар, те да ће будућност многих бити боља.

Ако је судити по важности, није погрешно рећи да је срце Сектора „Исток” мултинационалне операције UNIFIL база шпанског контингента „Мигел де Сервантес”, која је име добила по славном шпанском писцу и ратнику, чије су војничке вештине и ратни походи остали у сенци оних много познатијих у које је срљао главни јунак његовог најпознатијег дела – Дон Кихот.

Препознатљиви портрет остарелог ратника у витешком оклопу и његовог верног штитоноше Санча Пансе заузима посебно место и у канцеларији бригадног генерала Хозе Конде де Арјона, команданта Сектора „Исток” мултинационалне операције UNIFIL у Либану.

Говорећи за магазин „Одбрана” о контингенту којим командује, генерал Конде истиче да он има 612 припадника, од чега је највећи број смештен у Сектору „Исток”, а око 20 мировњака живи и ради у Команди UNIFIL-а у Накури.

– Када говоримо о шпанском контингенту у мисији UNIFIL, значајно је поменути и припаднике осталих нација у његовом саставу, наше колеге – српски, бразилски и контингент Ел Салвадора. У скоројјој будућности очекујемо да нам се придруже и мировњаци из Мексика. Укупно, с тим увећањем, шпански контингент бројаће скоро 860 припадника.

Имајући то у виду, како оцењујете досадашњу сарадњу са српским мировњацима?

– Као неко ко командује српским контингентом, морам рећи да сам веома поносан. Првенствено због тога што је лако сарађивати са припадницима Војске Србије, али и зато што имамо много тога заједничког. Не само што потичемо с истог континента, већ имамо и сличан менталитет, културу, али и процедуре, што посебно долази до изражаја у сложеним ситуацијама. То, морам признати, није случај с неким другим нацијама, са којима такође сарађујемо, али због културолошких разлика и другачијих процедура у извршавању војничких дужности заједнички рад одвија се отежано. У нашој команди имате прилику да сретнете много људи из Непала, који су тек стигли у UNIFIL, али са којима морамо да стандардизујемо процедуре. Овде, у мисији, ствари морамо да посматрамо истим очима. А то је веома лако када је реч о српском контингенту.

Који су изазови с којима се свакодневно суочавате?

– Има их много и веома су различити. Један од највећих изазова изван наше базе је доследна примена правила и процедура, односно поштовање Правила о ангажовању у мировној мисији UNIFIL, посебно у случају непредвиђених догађаја у извршавању задатака ван круга касар-

не. Много је фактора који играју различите улоге у истој области. У Либану живе људи који припадају различитим религијама, политичким партијама, а на југу су израелске одбрамбене снаге, које брину о ситуацији дуж „плаве линије“. Морамо, такође, имати у виду да мир није постигнут и да и даље постоји теорија да је рат у току, да мировни споразум никада није ни потписан. Присутан је и проблем у Сирији, који је, на срећу, остао унутар граница те земље, јер су је затворили припадници либанских оружаних снага LAF.

Осим тога, унутар структуре самог UNIFIL-а суочавамо се с изазовима које сам већ поменуо, а односе се на различите менталитете мировњака, јер та мултинационална операција окупља 39 нација. Уз војну, треба имати у виду и цивилну структуру мисије, тако да је координација свих процедура истински изазов.

Последњи, али не мање значајан јесте и време мисије. Неопходно је да свакодневно, током шест месеци, одржавамо стандарде и радну концентрацију, док неки то морају чинити и читаву годину. То је дуг период и тражи максималну посвећеност свих војника и официра. Људи морају да

прикажу лидерске вештине, те себе стално презентују у најбољем светлу цивилном становништву.

Q Према Вашем мишљењу, зашто је за припаднике оружаних снага значајно да учесћују у мултинационалној операцији као што је UNIFIL?

– Задовољство је бити део ове мисије. Зашто то кажем? Зато што се ситуација на терену из дана у дан поправља, а мир лагано успоставља у овој области. Људи стичу међусобно поверење, гледају у будућност, што пре седам година када сам овде командовао шпанским батаљоном није био случај. Тада су само проналазили начине како да емигрирају у неку другу земљу. Своју перспективу видели су у емиграцији, а данас у едукацији, запослењу, путовању земљом, посети родбини у другим крајевима света, али увек с идејом о повратку у Либан. Када се ми војници, ангажовани у различитим крајевима света, уверимо да је наш труд уродио плодом, и када вас локално становништво добро прихвата, имате осећај да радите праву и добру ствар, те да ће будућност многих бити боља. А мир на Блиском истоку значајан је за читав свет. ■

Биљана МИЉИЋ

Командант Сектора „Исток“ генерал Арјона и командант националног контингента Војске Србије мајор Владан Парезановић

ЗОРАН ДУЈАКОВИЋ, ИЗУМИТЕЉ И МИРОТВОРАЦ

Бањалучанин и Београђанин Зоран Дујаковић пре четири и по године отишао је у Авганистан. Љубав према истраживању непознатог, бројне хобије као што су рођење, спелеологија и параглајдинг, овај много пута награђивани иноватор и некадашњи подофицир наше војске заменио је тада врло опасним послом. Наиме, у Авганистану је, пуне три и по године, са својим службеним псом професионално радио на детекцији мина и минско-експлозивних средстава, односно на непосредном спречавању могућих терористичких аката у тој, још увек, несигурној земљи.

ЧУВАО САМ КАБУЛ

Зоран Дујаковић рођен је 1966. године у селу Ђурђево, поред Новог Сада. Основну школу завршио у Врбањи, крај Бање Луке, а Средњу војну школу у Сарајеву и Београду. По занимању је техничар телекомуникација. Службовао у Мостару, Ужицу, Сарајеву, Београду и Бањој Луци. Ожењен је Магдаленом и отац ћерке Хане и сина Филипа. Има двоје унука, Нађу и Данила.

Члан је МЕНСЕ и иноваторско-изумитељским радом бави се дуго. Најмађи је академик Српске академије изумитеља и научника (САИН) и на то је поносан. Члан је Удружења иноватора града Бање Луке, Савеза иноватора Републике Српске, Асоцијације иноватора БиХ и Савеза проналазача Србије.

До сада је десет радова пријавио у Националном патентном заводу у Сарајеву, а два су му пријављена у Међународ-

ном патентном заводу. За своје радове, иновације и изуме десетине пута је награђиван на међународним и домаћим сајмовима технике и иновација.

Дујаковић је и старији инструктор рођења с међународном лиценцом у асоцијацијама CMAS и CEDIP. Члан је удружења професионалних инструктора рођења АРИ из Србије.

Такође је и инструктор спелеологије с међународном лиценцом UIS, суоснивач и председник Спелеолошког клуба „Гремлини“ из Бање Луке. Редовно држи школе спелеологије, где ради као предавач и организатор.

Био је ангажован и за потребе Међународне агенције за тражење несталих из последњег рата на нашим просторима. Повремено ради као стручњак и консултант за спелеолошке активности и за вађење унесрећених. Са својом еки-

пом једини је у свету радио на ексхумацији и деминирању спелеолошких објеката дубљих од сто метара. Држи светски рекорд у таквим радовима, од 135 метара дубине. Инструктор је и висинских екстремних радова и техника спасавања.

Ни то није све.

Његов изум „Завој имобилизатор“, тачније „Универзални ортопедски ултралаки имобилизатор“, представљен у облику модела, односно онакав какав ће бити када постане фабрички производ, освојио је 2009. године, на престижном московског сајму иновација „Архимед“, Гран при источномосковске области, Гран при Румуније и златну медаљу сајма и златну медаљу Румуније. Уз то, за исту иновацију Дујаковић је до сада награђен с још четири Гранд прија, осам златних, пет сребрних и четири бронзане медаље, као и три специјалне награде.

– Ријеч је о револуционарном рјешењу и дизајну нове врсте имобилизатора која потпуно мијења гипс, који је до сада био у употреби код имобилизација повреда и ломова. Погодност је и у томе што је материјал тако направљен да на себи има рупице и на тај начин омогућава провјетравање, туширање и хигијену повријеђеног дијела тијела – каже Дујаковић и додаје да су га већ контактирали из Светске здравствене организације из Женеве, светски продавци медицинских препарата и поједине домаће институције.

○ Како, за још увијек, најбоље представити часно награђиваног изумитеља и академика САИН-а, а истовремено и човека који је, до пре неколико месеци, боравио и радио у Авганистану као водич паца за дејекцију шерна, објекта и возила?

– За себе, у шали, волим рећи да сам „висок, лијеп и плав“! Имам 49 година и иноваторским радом се бавим дуго, али тек од 2007. године и званично. Имам девет признатих патената,

за које сам добио 45 међународних и домаћих медаља и признања. Добио сам и Орден предсједника Републике Српске, као и плакету града Бање Лука за успјехе у области иновативности и остварену храброст. Прије пет година сам, због својих успјеха у изумитељству, примљен у Српску академију научника и изумитеља, гдје сам и најмлађи академик. Међутим, у нас обично постоје стереотипи да су особе које се баве науком помало смотане, али то за мене, очигледно, не важи...

○ Каријеру сје зајочели као војно лице. Догађаји који су уследили крајем прошлог века увелико су променили Ваш живот и интересовања. Како то објашњавајте и оtkуд жеља да се истражује неистражено?

– Давне 1985. године завршио сам војну школу и почео службовати у тадашњој ЈНА. Школовао сам се у Сарајеву и Београду и то су биле моје најбоље године живота. Нормално, службовање у војсци ме је одвело и у друге градове. Имао сам срећу да сам одмах радио у Београду. После сам добио прекоманду у Сарајево, потом у Мостар. Тамо сам се скрасио и после неколико година формирао породицу. Почетак распада СФРЈ затекао ме је на командирским дужностима. Међутим, од ране младости био сам знатижељног духа и помало се бавио истраживачким радом. Већ тада сам видио да није много паметно показивати способност иновативног размишљања. Тако сам, у случајевима кад сам имао оригинално рјешење за неки проблем, увијек говорио да сам то већ негдје видео или да тако раде и остали. Касније сам због свог хонорарног хобија (висински радови и чишћење олука) почео да правим и своја иновативна рјешења, која сам затим и патентирао.

○ Пуш Вас је одвео и у далеки Тексас. Шта сје тамо радили?

– Када сам, на приједлог пријатеља, конкурисао за посао керовође у Авганистану, најпре сам морао у Америци положити испит и добити сертификат да сам оспособљен за рад са псом. Тамо сам боравио три мјесеца и могао сам, из прве руке, да видим и амерички начин живота. Морам бити искрен и рећи да ме све то у Тексасу није оставило без даха. На први поглед може се видјети огромно богатство које вас окружује, али кад се мало боље загледате и удубите такође видите да и тамо постоји огроман јаз међу становништвом. Односно, да и тамо постоји екстремна биједа наспрам великог богатства, проблеми између етничких група, бијелаца и Мексиканаца.

○ Да ли сје се прибојавали огласка у Авганистану? Шта сје очекивали, а шта тамо стварно заштели?

– У глави сам имао некакав стереотип, односно оно што се могло видјети у медијима. Нормално да је постојао одређени страх, али сам такође знао гдје идем и чиме ћу се бавити.

○ Посао који сје тамо радили веома је ризичан.

– У Авганистану сам био ангажован на пословима керовође. Мој основни задатак била је контрола уласка возила и људи у интернационалне базе. Нормално да је био изузетно ризичан, јер је увијек постојала опасност да неко покуша терористички напад. Имао сам срећу да никада није било напа-

ОД ТЕРОРИСТА

Локални дечаки, који живе близу базе, не крију пријатељски однос према међународним војницима

да ауто-бомбама на неку од база у којима сам радио, мада је било ракетних и пушчаних напада.

Q Рекли сīе нам да је у Авганисīану било и гостīа људи с Балкана. Да ли су и шīамо ћосīајале „разлике” међу вама, као шīо, обично, ћосīоје овде?

– Не могу гријешити душу па рећи да је било тих проблема... Јер у било коју базу да одете тамо ћете прво потражити неког од својих земљака. А то значи сваког ко живи у некој од република бивше Југе. А онај ко има свој став о нечему труди се да то задржи за себе. Уосталом, било која јавна реакција појединца, која се могла протумачити као политичка, обавезно је повлачила за собом и губитак посла. Наравно, било је провокација на националној и вјерској основи, али у суштини ништа страшно.

Q Негде сам ћрочишīао да су у Авганисīану веома ћојуларне борбе ћаса.

– У Авганистану су популарна три спорта. Први је рвање и Авганистанци су у свијету познати баш по томе. То, највјероватније, има своје коријен у чињеници да су Авганистанци били дуго под Монголима.

Други омиљени национални спорт јесте борба паса. У том спорту су кристално јасна правила. Окупи се цијело село и направе импровизовану арену. У арену се доведу локални псећи фаворити, односно код нас мало познати авганистански овчари. Ријеч је о једној од највећих раса паса у свијету. Личе на наше шарпланинце, само што су авганистански овчари већи за трећину. И много луђи. Побједник је онај пас који преживи.

Q Коју је ћрећи сīоршī?

– Трећи спорт који је омиљен у Авганистану је бузкаши. Побједници и истакнути учесници тог спорта су национални јунаци Авганистана. Бузкаши је омиљен у цијелој централној Азији, мада је био забрањен, као и много тога за вријеме тоталитарног режима талибана. Име бузкаши вуче поријекло из староперсијског језика и могло би се превести као „вуча козе”. Наиме, основни предмет пажње је коза (или мање теле) којој се одсијече глава. Сви учесници се подијеле у двије екипе и за вријеме утакмице јашу на коњима. Циљ

Смешīај у шайћору са ћсом

је да било ко од учесника узме главу козе или телета и да је убади у импровизовани круг или рупу. Могу се гурати, обарати, тући, ударати канџијама по глави... Није риједак случај да, у току утакмице, настрада и неко од учесника. Смртни случајеви су чести. У последње вријеме, да би се лакше разликовали учесници, они на својим импровизованим дресовима, односно националној одјећи, имају бројеве на леђима. Појединци на глави, умјесто традиционалних марама, имају и тенковске шлемофоне, који су им остали још из рата са СССР-ом. За вријеме организованих турнира екипе имају ограничено вријеме. Како сам чуо од Авганистанаца, прије су утакмице трајале данима.

Q Какав је Авганисīан и његови сīановници? До нас долазе, углавном, само негашīивне вестīи с шīог ћодручја и не знамо много о шīим људима. Јесте ли се дружили са некима од њих?

– Због природе посла често сам контактирао локално становништво. Ријеч је о часним и поштеним људима, који су изузетно традиционално васпитани. Ако изузмемо чињеницу да нису сви у прилици да одржавају висок ниво хигијене, остало им се не може замјерити. Ислам је доминантна религија и све је томе прилагођено, обавезне молитве у току дана и слично. Када је вријеме поста они у току дана не пију воду нити једу, али сам примијетио да се тога придржавају само ако су у некој групи, заједно... Ако су сами, онда се тога не придржавају баш стриктно.

Становништво је подијелено у велики број етничких група. Доминантне су Паштуни, Таџици и Хазари. Авганистан је једина земља у свијету која због јако изражене традиције има Министарство за племенске односе.

Бракови се и даље уговарају између породица и није ријеткост да се младенци виде тек на вјенчању. Цијена за једну фину, полно зрелу дјевојку (80 одсто дјевојака се вјенча прије своје шеснаесте године живота), необразовану и богату је око 5.000 долара, па и више. Ако случајно дјевојка има плаве очи онда је њезина цијена и двоструко већа. Мада, има код њих и других специфичности... Поред дјевојака, пожељни су и љепушкasti мушкарци, у ствари дјечаци. Није ријеткост да се, у неким руралним дијеловима Авганистана богатство породице не огледа у томе колико неко има жена, које служе за основну репродукцију, већ у томе колико има дјечака за забаву.

Њих зову dancing boys. Могу се препознати по лијепој одјећи, нокти су им офарбани у црвену боју (кана) и на одјећи имају минијатурне звончиће. Учествују на забавама и вјенчањима. Међутим, на свим њиховим забавама мушкарци су строго одвојени од жена. Неке породице у Авганистану, које имају лијепе синове, свјесно им нагрђују лица видљивим ожилцима да случајно не би били отети.

Q Ви сīе и сīелеолог, инсīрукшīор рођења, ћарагладерисшīа... Кад сшīижешīе да се бавшīе свим шīим изузешīним сīоршīовима и ашīракшīивним занимањима?

– И мени је, као и другима, за све те активности проблем вријеме, мада сам, у све то, улазио постепено. Када бих успео да постигнем одређени ниво у једном од тих спор-

Локација Мазар-Е-Шариф на северу Авганистана, где се радило са војницима из Јерменије. Ту почиње ситејска клима, па су лепа изузетно шибла.

АМЕРИЧКА КОМПАНИЈА АМК9

Дујаковића је у Авганистану ангажовала позната америчка компанија АМК9 као водич специјално обучених паса за откривање и детектовање мина и експлозива. Најпре је завршио курс керовође у Тексасу, а затим га је наставио у Кандахару.

– Нисам се покајао што сам отишао у Авганистан јер је у нас велика криза и нема посла. Како год, посао који сам тамо радио доста је опасан. Ради се на откривању (потенцијално) минираних места, на прегледу возила, људи, разних просторија, површина... За такве послове постоји посебна врста тренинга и, свака два-три мјесеца, овлашћена лица проверавају да ли смо у раду са својим псима напредовали или назадовали – каже Зоран и објашњава:

– И раније сам, док сам био у Војсци, био у контакту са псима и водичима. Међутим, овдје је организација другачија. Са службеним псом ви морате да вршите и његову основну обуку и тренинге. Један водич може да ради само са једним псом, а кад је он одсутан други могу тог пса само да хране и шетају. Никако не смеју да га воде да ради детекцију. Једино ако се водич и пас силом прилика раздвоје, наредни водич мора да положи испит за рад са тим псом.

това, онда бих, из знатижеље, започињао нешто ново. И тако у круг. Инструктор сам спелеологије, инструктор роњења (М2) и инструктор техника спасавања. Тренутно волонтирам у Горској служби спасавања у Бањој Луци. Почео сам да летим параглајдером, али сам морао да направим паузу у том спорту када сам отишао у Авганистан. Сада обнављам претходна знања и вјештине. Но, иако је вријеме највећи проблем некако се уклапам, јер сам увијек тврдио да добра организација завршава више од пола посла. Тренутно пишем књигу која ће бити у стилу трилера, у њу уклапам нека своја специфична искуства и сазнања. Мислим да ће бити занимљива... Када уграбим мало слободног времена, за своју душу, свирам кларинет, гитару и укулеле...

Да се враћимо на почешак... Бавише се изумитељством дуго и носилац сите бројних признања и награда за свој рад. Где Вас је све иновативни рад одвео, са каквим људима сите имали прилику да се срећнете, шта сада истражујете?

– Изумитељством се бавим откад знам за себе. Прву пријаву патента урадио сам 2007. године. Тада сам почео да излажем иновације на домаћим и интернационалним сајмовима изума и интелектуалне својине. Од почетка ми је то било интересантно. Наступао сам прво у Бањој Луци, гдје сам за први патент добио сребрну медаљу. Исти патент сам после излагао на сајмовима иновација по цијелом свијету и добијао за њега углавном златне медаље. Наредни патент сам пријавио за сајам у Бањој Луци и освојио бронзану медаљу. За исту ствар сам, доцније, на највећим сајмовима у свијету, добијао најпрестижније награде. Сем тога и Гран при у Москви, Нирнбергу и Румунији. И седам златних медаља за тај рад... Хоћу да кажем да, понекад, странци више цијене наш рад и знање него ми сами.

Своје радове излагао сам и на сајмовима у региону (Београд, Загреб, Нови Сад), гдје сам углавном добијао сребрне и бронзане медаље, плакете... Добио сам плакету града Бање Луке и орден председника Републике Српске. До сада укупно око 50 медаља и признања.

Током ових година сретао сам често особе које се, као и ја, баве изумитељством. Међу њима је било врло занимљивих, позитивних, али и зловних особа.

У авганистанској провинцији Вардак, близу границе с Пакистаном. У патролу се обавезно носи вода за пса.

Тренутно радим на неколико идеја које су у вези с новим техникама спасавања с високих објеката. Такође и на новом концепту искористићавања обновљивих извора енергије, затим на иновативном начину организовања саобраћаја у великим урбаним срединама... Међутим, морам да кажем да и ја, као и сви изумитељи у нас, имам проблем с инвеститорима. Данашњи бизнисмени, односно људи који би могли да уложе новац у нове идеје, пројекте и изуме, углавном продају робу на велико и не занима их улагање у нове технологије. Они сматрају да је ту зарада несигурна. Отуда тај раскорак између добрих идеја и пројеката наших људи и онога што обично називамо реализацијом... ■

Душан МАРИНОВИЋ

ЈУБИЛАРНИ 60. САЈАМ КЊИГА
У БЕОГРАДУ

ВРЕДНОСТ КОЈА НЕ ПРОЛАЗИ

Београдски сајам књига опстаје као постојани доказ да је култура књиге изнад осталих друштвених променљивости

Међународни београдски сајам књига, ове године јубиларни, одржан је у халама Сајма од 25. октобра до 1. новембра. Култна манифестација и бренд Београда и Србије окупио је најпрестижније издаваче, књижаре, библиотекарe, писце из земље и света, и представио земљу почасног госта – Русију. Значајно обележје Сајма сваке године јесте и богат пратећи програм, у оквиру кога се одржавају многобројне конференције, сусрети с писцима, трибине, радионице, изложбе. Велико интересовање посетилаца још једна је од специфичности те културне манифестације.

На продајном штанду Медија центра „Одбрана“, у Хали 1, изложена су нова и стара издања, војнонаучне и публицистичке литературе, као и војних часописа „Одбрана“, „Нови гласник“, „Војно дело“ и „Војнотехнички гласник“.

Под куполама Сајма у Београду чекају вас очекиване и неочекиване радости... Шест деценија Сајма књига сведочи о трајном, темељном односу књиге и читања... Вредност књиге и читања не пролази, без обзира на непрестане налете нових медија... Народ је народ кад стекне своје књиге... Народ је народ и кад своју књигу развија и чува... Београдски сајам књига опстаје као постојани доказ да је култура књиге изнад осталих друштвених променљивости... – само су неке од порука овогодишње манифестације посвећене књизи.

Снага речи постаје већа

Највећи сајам књига у Србији и региону свечано је отворен 25. октобра у Хали 2 Београдског сајма, а љубитељи писане речи осам дана уживали су у богатој понуди која се организује једном годишње. У име Русије, земље почасног госта, учеснике Сајма поздравила је др Наталија Нарочницакаја, директорка московске фондације за историјску перспективу.

Нарочницакаја је подсетила да у словенској култури књига заузима посебно место и нагласила да су „у историји јужних Словена књижевност, хришћанство и државност израстали из истог корена и нераскидиво су повезани“. Она је, цитирајући патријарха Павла, поручила да се „у наше време често може чути да књиге постају про-

У ЧАСТ ЈУБИЛЕЈУ

Четрнаест књига, штампаних у 2015. години, промовисано је у конференцијском делу штанда Медија центра „Одбрана“. Неке од њих су „Београд у Великом рату 1914–1918“ С. Вицића, „За српску војску – једна заборављена прича“ М. Михајловића, „Марш на Дрину“ Ј. Јојића и „Верска служба у Војсци Србије – Утицај на операције Копнене војске“ С. С. Карапанџина.

Медија центар „Одбрана“ први пут је на Сајму књига приказала једну од својих изложби из Уметничке збирке Галерије Дома Војске Србије – „Мале приче из Великог рата“. Поставка, настала као плод сарадње Медија центра са Савезом потомака ратника Србије 1912–1920. и Музејом Осечине, била је изложена на штанду Министарства спољних послова – Управе за сарадњу са дијаспором и Србима у региону. Изложбу је пратила трибина „Српски војник: Љубав према отаџбини“.

шлост, да дигитално доба диктира своја правила, а живот, међутим, сведочи о нечем другом“, и да „снага речи постаје све већа, као што постаје већа одговорност за изречену, тим пре и штампану реч“. С поносом је истакла да су Русија и Србија земље које читају, и навела да заједно треба да „помажемо процес међусобног упознавања“.

– Више руских књига треба да се преводи на српски језик. Више српских аутора треба да нађе пут до срца руских читалаца. Треба да чувамо и увећавамо непроцењиво благо наше словенске православне културе, нашу ћирилицу – рекла је Нарочницаја и додала да су за Русе и Србе подједнако драга имена Толстоја, Достојевског, Пушкина, Шолохова као и Његоша, Нушића, Ћосића, Андрића.

Бити писмен – бити уважаван

Част да отвори овогодишњу манифестацију посвећену књигама припала је редитељу и писцу Емиру Кустурици,

ГОДИНА КЊИЖЕВНОСТИ

Текућа 2015. година проглашена је за годину књижевности у Русији, те је на штанду Руске Федерације приказано око 1.500 књига. Штанд је красио изложба фотографија „Блага руске књижевности“, из колекције музеја „Каломенско“, посвећена историјату развоја руског писма и књижевне културе. Централно место у руском програму заузела је тема православља, а Русија је наставила лепу традицију – све књиге изложене на Сајму остале су у Србији.

који се нашалио да је „вршњак с овогодишњим Сајмом“. Он се у беседи „Бити писмен“ вратио у 19. век када је писменост у нашим крајевима доносила посебно место у друштву и када је писменост значила уважавање. Присутнима је дочарао писменог човека према његовој мери.

– Писмени човек је тежио ка истини, доброти и узвишености. Није имао никакве везе с антијунаком који постаје оличење времена у којем живимо. Никада није био до краја стваран, а руковали смо се са њим. Изгледао је као лик који је искорачио из неке књиге, бануо пред нас као и сама истина да без упамћених слика и читавих поглавља књига нема писменог човека – описао је редитељ. Он је констатовао да „никада није било оvolико књига и никада мање писмених“ и истакао да „данас нема ко не пише, а мало ко чита“.

– Бити писмен је формула која отвара врата докучивих тајни и благодети које човек може да оствари у свом краткотрајном боравку на Земљи. Ако је писмен онда човек може да буде срећан – поручио је Кустурица.

Отварајући штанд Русије, председник Руског књишког савета Сергеј Степашин рекао је, алудирајући на говор Емира Кустурице, да су Руси радили оно о чему је редитељ говорио – трудили се да буде што више писмених, да људи читају и да мање користе интернет.

Као и до сада, овогодишњи Међународни београдски сајам књига представио је бројна издања и издаваче, уз богатство и разноликост пратећих програма и изложби, што је традиционално обележило последњу недељу октобра у Београду као празник књиге и културе. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Сниммо Даримир БАНДА

Дан мртвих и Сви свети

СЕЋАЊЕ НА ДОБРЕ ЉУДЕ

Иако се понекад изједначавају, католички празници Сви свети и Дан мртвих нису исто. Строго узев, празник Сви свети је дан спомена на хришћанске мученике и ратнике за хришћанску веру, мада неки сматрају да се тада не мисли само на особе које су службено проглашене светима, већ на све оне неупадљиве, заборављене људе који су током живота савесно и предано обављали свој посао и дужности, често подносили неправде, покором и трпљењем окајали своје грехе и сведочили велику пожртвованост. То су предане мајке, пожртвовани и племенити, очеви, врсни радници, браниоци отаџбине, лекари, предани учитељи и сви они о којима се још за живота налазила лепа реч... Сви они у католичкој цркви припадају мноштву светих и њима је посвећен благодан

Верници католичке вероисповести 1. новембра (студеног) обележавају празник Сви свети, а **нарелног дана (2. новембра) Душни дан или Дан мртвих. Цвећем и свећама ките гробове својих умрлих, док се у црквама одржавају посебне мисе.**

Свих светих. Црква тада позива све људе да их се сете, да им се захвале и препоруче. То је први смисао посета гробљима на дан Свих светих.

Празник Сви свети у католичкој цркви обележава се од четвртог века. До тада је то славље падало у прву недељу после Духова, како се и

задржало у православној цркви. Одредбом папе Гргура 4. у осмом веку празник је померен на први дан новембра, како би се спојио с древном келтском светковином Самхаин, која је обележавала почетак нове године, односно дане у години када се душе умрлих поново појављују међу живима. Верује се да у те дане једне поред других обитавају и живе и душе умрлих.

Мали Божић

У Хрватској се празник Свих светих обележава као мали или први Божић, па се за тај дан пекла прва орехњача или маковњача, припремала се ђурка пуњена кестењем, крушкама или јабукама, јео мед и кувао пасуљ на уљу. Одрасли би тада остављали мрвице на столу како би, на Душни дан, деци причали о томе да су безазлени анђели и душице.

Један од познатијих северозападних обичаја највероватније има келтску подлогу. У ноћи између Свих светих и Душног дана, на столу су, за претке, остављане литра вина и литра ракије у отвореним боцама и неколико чаша покрај њих. Уколико неко од предака наиђе те ноћи, да се почастује... Други обичај је остављање знака на гробу. Обично би се на крст на нечијем гробу (уколико из те породице има девојка за удају) нацртала линија, као знак да је неко бегенисао и да ће, последњег новембарског дана, за Светог Андрију, доћи да је проси. Разлог за тај обичај био је једноставан. Пошто је било мало прилика за „друштвени живот“, некада се могући партнер могао упознати само на црквеним свечаностима.

Сутрадан, 2. новембра, обележава се Дан мртвих, у знак сећања на све умрле, а не само светитеље. Пошто у католичкој религији мртвих нема, познаваоци западне варијанте хришћанства тај дан називају Душни дан. По обичају обилазе се гробови родбине и пријатеља, полаже цвеће и пале свеће на њиховим вечним почивалиштима.

Светлост и топлота

Паљење свећа је одраз мишљења да живи на тај начин осигуравају светлост и топлоту умрлима, али и да је живот на другом свету одраз живота на овоме и због тога треба умрлим душама прибавити топлоту и светлост како би душа пронашла свој пут у мраку. Паљење свећа део је погребних обреда у готово свим религијама. У већини земаља носи се цвеће на гробове, пале се свеће и одлази се на литургије и мисе.

Но, није увек било тако. Некад су се обичаји разликовали од краја до краја, што је везано уз паганска веровања. Средином 19. века, на пример, и католичка гробља била су пуна хране, јер се веровало да је душама потребна окрепа. Тај се, многи ће рећи погрешан обичај, данас задржао понегде у источном кршћанству. На гробљу се јело, пило, а већином су се држале мисе задушнице. ■

Приредио Душан ГЛИШИЋ

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ 1–15. НОВЕМБАР

Православни

8. новембар – **Свети великомученик Димитрије – Митровдан**

14. новембар – Свети Козма и Дамјан – Врачеви

Римокатолички

1. новембар – **Сви свети**

2. новембар – Спомен вјерних мртвих – Душни дан

СВЕТИ ВЕЛИКОМУЧЕНИК ДИМИТРИЈЕ

Славни чудотворац и мученик родио се у Солуну у благочестивој и благородној породици као јединац, због чега је одгајан и васпитаван с великом пажњом и пожртвовањем родитеља. Његов отац био је војсковођа и војвода солунски, па га је цар Максимилијан, после очеве смрти поставио за војводу наместо оца. Тражио је од Димитрија да гони и истреби хришћане у Солуну, али је он то одбио. Напротив, Димитрије је, доводећи се у опасност, на јавним местима исповедао Христа Господа и проповедао његову истину у Солуну.

Чувши то од својих шпијуна, цар се наљутио на Димитрија и кад се враћао из рата против Сармата, сврати у Солун да би сам испитао наводе својих доушника. Док га је испитивао о вери, Димитрије без страха цару призна да је хришћанин и нападе царско идолопоклонство, на шта га разјарени Максимилијан баци у тамницу.

Знајући шта га чека, Димитрије своје имање поклони свом послушнику Лупу и затражи од њега да га раздели сиротињи, а затим оде у тамницу весело, радостан што ће пострадавати за Христа. У тамници му се јавио Божји анђеоло који га је храбрио у настојећим данима. Када је цар послао војнике да убију Димитрија, они су га затекли у молитви и проболи копљем.

Тело светог мученика Димитрија узели су хришћани и тајно сахранили. Вековима касније, из тела Светог Димитрија истицало је свето миро, којим су се многи невољни излечили, а над његовим моштима ускоро је никла црква.

Свети Димитрије је заштитник Солуна, који је много пута спасио од пропасти и велике беде. Руси га сматрају покровитељем Сибира. ■

АРТИЉЕРИЈСКА ПРИПРЕМА

НЕПРИЈАТЕЉА

Спремајући се за напад Централних сила, Србија је настојала да са савезницима склопи војни споразум којим би осигурала помоћ у случају распламсавања сукоба. Од почетка септембра, српска Врховна команда увидела је и опасност на бугарској граници, па је одлучено да се ка Зајечару, Књажевцу и Пироту пребаци по једна дивизија ради заштите од евентуалног напада с истока. Упркос уверавањима из руског Генералштаба да Аустроугарска и Немачка неће моћи да одвоје значајније снаге с руског фронта за рат против Србије, војвода Путник предузео је 3. септембра мере да се неутралише опасност од Бугарске. Одлучио је да ослаби Западни и Северозападни фронт с две, а касније три дивизије (од пет колико их је било) и да извуче Штаб Ужичке војске ради употребе на Тимочком фронту.

На основу распореда српских снага какав је био до мобилизације бугарске војске, може се закључити намера војводе Путника да се на свим фронтovima држи дефанзива

с тежиштем према северу и с јачим груписањем снага према долини Велике Мораве. После мобилизације Бугарске, војвода Путник био је уверен у то да је потребно извршити одлучан притисак на Бугарску и да се то може спровести ефикасном претњом или чак нападом. Ради тога, штабови Ужичке војске и Друге армије, пет пешадијских и Коњичке дивизије пребачени су на фронт према Бугарској, спремни да до краја септембра изведу планирану акцију. Међутим, спровођење тог плана није зависило од војводе Путника, већ од српске владе, односно савезника који су сматрали да такву акцију треба одложити. Због тога је влада 7. октобра наредила да се према Бугарима држи дефанзива, како Србија не би била оптужена за изазивање рата.

Руски Генералштаб известио је 19. септембра да ће Аустроугарска и Немачка упутити осам корпуса на српски фронт. Војвода Путник наговестио је 22. септембра влади да је потребно разјаснити држање Румуније и Грчке у случају напада Бугарске и објаснио да је то неопходно за дефини-

Српска војска проценила је да је на град, Велики Врачар, Топчидерско и Баново брло, обе Але Циганлије и источни део Макиша, 6. октобра, уочи офанзиве на српску престоницу, пало од 25.000 до 30.000 метака свих калибара. Жртве су биле огромне.

сање српског ратног плана. Ситуација се, затим, развијала вртоглавом брзином.

Распоред снага

Командант српске војске био је престолонаследник Александар Карађорђевић, а начелник Штаба Врховне команде, који се налазио у Крагујевцу, војвода Радомир Путник. На северном и западном фронту Првом армијом командовао је војвода Живојин Мишић, а начелник Штаба био је пуковник Стеван Хацић. Прва армија бројала је 58 батаљона и 24 по батерије с 118 топова, од којих 30 позицијских. Командант Одбране Београда био је генерал Михаило Живковић, а начелник Штаба потпуковник Милутин Лазаревић. Командант Треће армије био је Лужички Србин генерал Павле Јуришић Штурм, а начелник Штаба, који се налазио у Пожаревцу, пуковник Душан Пешић. Укупно: 40 батаљона и 16 батерија с 108 топова од којих 44 позицијска.

Крајински одред, под командом пуковника Драгутина Димитријевића, који је у свом саставу имао 13 батаљона и 47 топова разних калибара, држао је фронт од Сипа до Бољетинске реке. Врховној команди на располагању је била и Тимочка дивизија другог позива под командом пуковника Мирка Милосављевића, у саставу 12 батаљона и пет батерија с 20 топова, која је била око Сопота. На Источном фронту налазила се Тимочка војска, с командантом генералом Илијом Гојковићем и начелником Штаба потпуковником Драгутином Димитријевићем у Зајечару. Тимочка војска имала је укупно 42 батаљона и 12 батерија с 88 топова, од којих 32 позицијска.

Друга армија, с командантом војводом Степом Степановићем и начелником Штаба пуковником Миланом Гр. Миловановићем, имала је 50 и по батаљона, 16 ескадрона и 27 и по батерија са 136 топова, од којих осам позицијских. Власински одред, команданта пуковника Милована Плазина, девет батаљона и три батерије с 14 топова, од којих два позицијска, обезбеђивао је гранични фронт од изворног дела Градске реке до Патарице. Трупe Нових области, које је предводио командант генерал Дамјан Поповић,

а начелник Штаба био пуковник Велибор Требињац, у Скопљу, имале су задатак обезбеђење границе према Бугарској и Албанији и унутрашњост територије. Укупна јачина Трупа нових области била је 44 батаљона, и 16 и по батерија с 78 топова, од којих 28 позицијских.

Напад на Србију

Трећа аустроугарска армија имала је задатак да 5. октобра изведе коректурно гађање на целом фронту, а да наредног дана пређе Саву и Дрину на местима демонстративних прелаза и отпочне с групним гађањем на местима главног и помоћног прелаза. Према њој биле су распоређене трупе српске Прве армије и Одбране Београда. Трупe Одбране Београда биле су ослабљене због јачања Источног фронта и нису бројале више од 20 батаљона, два ескадрона и 75 оруђа разног калибра. У тренутку напада Одбрана Београда била је подељена на Грочански одсек, од потока Средњака до реке Болечице, који је обухватао 15. пешадијски пук трећег позива с три батаљона на предстражама и једним батаљоном у одсечној резерви у Заклопачи; Великоселски одсек, од реке Болечице до Миријевског потока, у саставу 7. пешадијски пук трећег позива с два и по батаљона на предстражама и једним и по батаљоном и једном четом добровољаца у одсечној резерви из Сланаца, и Београдски одсек, с Комбинованим одредом пуковника Душана Туфегџића.

Било је и неколико пододсека. Најпре Градски (десно од железничког моста на Сави, у саставу два батаљона 10. кадровског пешадијског пука првог позива на предстражама, затим Одред београдских жандарма и Сремачка добровољачка чета) и Топчидерски пододсек (лево од железничког моста: два и по батаљона 7. пешадијског пука другог позива на предстражама и одсечна резерва: један и по батаљон 7. пешадијског пука другог позива и једно самостално митраљеско одељење на Бањици). Остружнички одсек био је од карауле Јарца у Макишу до Остружнице, а чиниле су га 11. пешадијски пук трећег позива с два батаљона на предстражама и два батаљона у одсечној резерви иза Остружнице. У Општој резерви били су један батаљон

Војвода Радомир Пућник

СРПСКА ВОЈСКА ПОЧЕТКОМ ОКТОБРА

Српска војска имала је почетком октобра 1915. године 11 пешадијских и једну коњичку дивизију и разне мање саставе. На Западном и Северном фронту било је 143 батаљона, 15 ескадрона и 362 топа, на Источном фронту 101 и по батаљон, 25 ескадрона, 238 топова, на територији Нове области 44 батаљона и 78 топова. Напад аустроугарско-немачких снага 5. октобра затекао је српску војску подељену на два скоро једнака дела према аустроугарско-немачком и бугарском фронту.

10. кадровског пука првог позива и два пољска брзометна артиљеријска вода на Торлаку, један батаљон истог пука Кнежевцу, затим, коњички дивизион Одбране Београда у Белом потоку. Томе треба додати и један ескадрон трећег позива подељен за курирску службу, више рефлектора распоређених дуж целог фронта за осветљавање важнијих делова река и супротне обале, француску ескадрилу која се до појаве немачких авиона налазила на Бањици, а потом у Раљи, импровизовану речну флотилу од четири моторна чамца и једне лађе, наоружаних митраљезима и лаким топовима, и једног блиндираног шлепа из Аде Циганлије. Обалски фронт, укључујући и острва, која су била део територије Србије, осим Великог ратног острва, био је ојачан положајима по дубини до Петровог гроба, Авале и Крајкове баре пољским утврђењима и окопима.

У пракси се показало да утврђења нису била довољно снажна да одо-

је на град, Велики Врачар, Топчидерско и Баново брдо, обе Аде Циганлије и источни део Макиша, пало од 25.000 до 30.000 метака свих калибара. Бомбардовањем је непријатељ постигао следеће тактичке резултате: поломљени су сви рефлектори, тако да је у ноћним условима супротна обала постала потпуно невидљива за српску војску, била су оне-

способљена оба обалска руска топа 15 цм, као и оба руска брзометна топа 7,5 цм на сталним лафетима у граду и један француски обалски топ 14 цм на Самару према Панчеву. Такође, готово све телефонске везе у рејону Комбинованог одреда и на крајњем десном крилу Остружничког одсека биле су прекинуте. Током ноћног бомбардовања 6/7. октобар непријатељске трупе извршиле су подилажење обали према местима укрцавања.

После напорног марша од Јакова и Сурчина, 22. резервни корпус поставио се с 44. дивизијом према караули Јарцу у Макишу и западном делу Велике Аде Циганлије, а с 43. дивизијом према осталом делу Велике Аде Циганлије и према Малој Ади Циганлији. Осми аустроугарски корпус померио се 6. октобра с 59. дивизијом од Инђије у Старе Бановце. Ту је дивизија укрцавана на велике сплавове и с паробродском вучом око 18 часова спуштен је на леву обалу Дунава изнад Земуна где је искрцана. Дивизија је требало да буде пребачена на јужну обалу Дунава испод Калемегдана и низводно. Након што су два батаљона остала у Земуну, дивизија се ноћу померила на одређено место за укрцавање код стражаре Нова Борча и на острво Црвенку.

Активирана и резерва

Артиљерија Осмог корпуса отворила је 7. октобра у 2.30 часова најјачу ватру на место искрцавања. Десет минута после тога ватра је померена и први ешалони 59. дивизије, превезени

од Земуна и од Нове Борче, отпочели су искрцавање уз велике губитке. Након огорчених блиских борби, у којима су се са српске стране борили сремски добровољци и београдски жандарми, 14 аустроугарских чета овладало је до зоре железничким насипом од куле Небојше до преко пута карауле Нове Борче.

Након што је обавештен о пребацивању код Велике Аде Циганлије на Дунавском кеју и с обе стране куле Небојше, командант Комбинованог одреда упутио је одмах сву своју резерву ради уништења пребачених непријатељских делова. Осим што су уништиле непријатељско одељење, које је било искрцано западно од куле Небојше, трупе нису успеле да

ТЕШКО СТАЊЕ ТРУПА НА ДУНАВУ

Искрцане аустроугарске трупе на Дунаву биле су у тешком стању. Пешадија је већ у току преподнева оскудевала у муницији, артиљеријска помоћ није могла да јој се укаже, с обзиром на то да су стрељачки стројеви оба противника били веома близу. С друге стране, српска артиљерија тукла је аустроугарску пешадију из својих заклона на Калемегдану и Великом Врачару, а држала је под ватром и трупе припремљене за укрцавање на Кожари и на левој обали Дунава код карауле Нове Борче.

Војвода Мишић са командом Прве армије

ле дејству непријатељске тешке артиљерије. Речни саобраћај био је спречаван минским препрекама, торпедним батеријама и стављен под ефикасну ватру. Непријатељ је током напада постепено отклањао препреке, али уз велике губитке у својим редовима.

Борбе код Београда

Артиљерија аустроугарске Треће армије отворила је 6. октобра од 14 часова најјачу ватру на Београд. Претходног дана извела је коректно гађање. Људски губици и материјална штета били су огромни. Српска војска проценила је да

одбаци непријатеља на реку, већ су му само спречиле даље напредовање. С обзиром на чињеницу да непријатељ није вршио пребацивање на другим одсецима, командант Одбране Београда одлучио је да Комбиновани одред појача са суседних одсека по једним батаљоном трећег позива на правцу Дунавског кеја и на Бановом брду, а тражио је појачање и од Врховне команде. Врховна команда је већ била упутила у 9 часова Тимочку дивизију другог позива с територије Сопота за Београд и то 14. пешадијски пук железницом, уз наређење команданту Одбране Београда да се енергично спречи пребацивање непријатеља преко Саве и Дунава и да се већ пребачени делови непријатеља што пре униште или врате назад.

Дејство Дунавске флотиле

У тренутку највеће кризе, око 15 часова, када су српске јединице биле спремне за напад, у акцију је ступила Дунавска флотила и ватром према српским посадама и српској артиљерији на Калемегдану успела да до мрака олакша ситуацију код превезених аустроугарских трупа. До зоре 8. октобра из 59. дивизије пребачено је још 13 чета, тако да се на десној обали Дунава налазило укупно 27 чета. Прва два батаљона 14. пешадијског пука другог позива која су била упућена ка Дунавском кеју, приспела су око 16 часова и требало је да до зоре изведу напад. До напада није дошло, пошто се непријатељ знатно ојачао. Пред зору, 8. октобра, на Дунавски кеј стигао је и трећи батаљон 14. пешадијског пука другог позива.

На Топчидерском подсектору повучене су у току ноћи 7/8. октобар посаде с Велике Аде Циганлије на десну обалу Саве, оставивши на њој на мостобрану две чете које су Немци напали 8. октобра у зору, одбацили их и спречили да поруше мост за собом. Код карауле Јарца Немци су до зоре 8. октобра такође пребацили три батаљона. Две српске чете које су се овде налазиле, повучене су на Чукарицу. На тај

начин изгубљена је веза између левог крила Комбинованог одреда и десног крила Остружничког одсека, коју је раније успоставио коњички дивизион Одбране Београда. Током 7. октобра непријатељска артиљерија наставила је дејства истим интензитетом и успоравала је пристизање српских резерви. Увече, 7. октобра, на Дунавски кеј пребачена су три аустријска батаљона, на Велику и Малу Аду Циганлију шест до осам немачких батаљона, а у Макишу један батаљон.

На српској страни на том одсеку било је ангажовано осам батаљона. Тимочка дивизија другог позива била је тога дана стављена под команду команданта Одбране Београда. Њен 14. пук стигао је увече на Дунавски кеј, док је остатак дивизије био с два пука на маршу од Сопота. Сутрадан, 8. октобра, српске јединице напустиле су Велику Аду Циганлију, претходно потопивши све пловне јединице импровизоване речне флотиле (Бродарске команде). Велика Ада Циганлија била је преорана непријатељским гранатама.

Српска артиљерија на Топчидерском и Бановом брду била је неутралисана, тако да су немачке јединице лако пребациле трупе с Аде Циганлије на десну обалу Саве и потиснуле слабе српске обалске посаде у кратким жестоки борбама, посебно кроз блатњави Макиш. Веза између левог крила Комбинованог одреда и десног крила Остружничког одсека доведена је у питање, због чега је у Жарково упућен Коњички дивизион Одбране Београда. Међутим, немачки пешадијски пук променио је правац, и из Макиша је око 10 часова кренуо на Баново брдо. Српске трупе с Бановог брда биле су потиснуте између 12 и 13 часова. Убрзо су српске снаге напустиле Чукарицу и Топчидерско брдо. Баново брдо и Чукарицу заузела је, заправо, непријатељска тешка артиљерија, која је дејством омогућила пешадији да с Велике Аде Циганлије и из Макиша дође на опустошен простор. ■

(Насћавак у следећем броју)

ВЕК ОД ФОРМИРАЊА МУЗИЧКЕ ПОДОФИЦИРСКЕ ШКОЛЕ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

ЛЕК ЗА ДУШУ РАЊЕНИЦИМА

Мештани Гречача, где је и формирана школа, Алексинца и Ниша на пригодан начин су обележили значајни јубилеј српске војне музике.

На згради основне школе у Гречачу откривена је спомен-плоча у част питомаца Музичке подофицирске школе.

Прва организована војна музичка школа у српској војсци помиње се у Закону о устројству војске из 1886. године. У одељку о војним музикама (85. члан) предвиђено је да се формирају школе у које ће се ради обуке у музицирању примати питомци, младићи од 14. до навршене 18. године. Истим законом од 27. јануара 1901. регулисано је да се у војне музике могу примати и младићи млађи од 14 година. До 1889. године постојало је пет војних музика, тако да је свака дивизијска област имала своју.

Свака од ових музика примала је на обуку по пет до десет младића – музичких приправника. По завршетку општевојне обуке они би прешли на учење, углавном, музике на дувачким инструментима. Наставу са новим музичарима изводили су капелници (углавном Чеси) и по два до три музичара који су дужност наставника обављали поред своје редовне дужности. По завршетку школовања предвиђено је да младићи попуњавају упражњена места у војним музикама у којима су оспособљавани или у новим музикама, а по преводу у стални састав младићи су били обавезни да служе још пет година.

Такво решење показало је поприличне слабости, па се приступило формирању музичке школе с озбиљнијим програмом обуке музичких приправника. Према идеји Станислава Биничког да се унапреди и обука војних музичара, 1905. године донета је одлука да се оснује прва војна музичка школа. Школа је стављена под команду 7. пешадијског пука у Београду. Питомци су били младићи који су се до тада налазили у војним музикама као приправници и већ понешто научили да свирају. За управника школе одређен је Вјенцеслав Рендл, а наставници су били наредници музичари. Обука се изводила на два инструмента – дувачком и гудачком, а обухватала је и елементе музичке теорије. Школовање је трајало две године.

По завршетку школовања, у јесен 1907. године питомци су распоређени по војним музикама, а школа је престала да постоји. У наредних седам година и даље су, према потреби, примани приправници у војне музике где су се и обучавали.

Музичари у Грејачу

Искуства из двогодишњег рада школе у Београду била су основа за даљи развој војног музичког школства у српској војсци. Такав облик оспособљавања војних музичара налагле су и потребе да се обједине програми обуке приправника свих музика.

Одлуком Врховне команде српске војске при Моравској дивизијској области у фебруару 1915. године основана је војна музичка школа – Музичка подофицирска школа. Била је под командом Коњичке дивизије у Нишу, а смештена у згради основне школе у селу Грејачу, код Алексинца. Настава је почела у марту и трајала је до средине октобра 1915. године.

Управник школе био је капелник музике Коњичке дивизије потпуковник Драгутин Покорни. Пошто се капелник Покорни налазио у Нишу, где је и била команда Коњичке дивизије и музика којом је дириговао, школом и наставом непосредно је руководио капелник Вјенцеслав Рендл. У школи је радило 12 наставника, којима је настава у школи била једина дужност. Међу њима, осим поменутог капелника Рендла, били су и афирмисани виолиниста капелник Ванцлав Нигл и композитор мајор Пелисије Пал.

У школу су прикупљени приправници свих војних музика српске војске, а неколико младића примљено је из грађанства. Укупно је било 95 питомаца, старих између 12 и 16 година.

Кроз албанска беспућа

Ратни догађаји нису омогућили да се настава редовно одржава и да питомци заврше школовање. Крајем октобра 1915. године, када је српска војска кренула у одступницу, војна музичка школа у Грејачу престала да ради. Питомци су пребачени у Ниш, у састав Коњичке дивизије, под чијом је командом Школа и била, и кренули у повлачење.

Из Ниша се војна музичка школа повлачила у правцу Приштине. Последњих дана октобра стигла је надомак Призрена где је остала неколико дана. Последње ноћи пред полазак из тог града питомци су добили по један хлеб, уз напомену да ће наредни добити тек за четири дана. Пут их је даље водио преко Албаније, на левом крилу одступнице, дуж Белог Дрима, између Паштрика и Коритника, преко Везировог моста и Љум Куле до Бицаја, и даље правцем – Пишкопеја–Дебар–Струга–Елбасан–Тирана–Драч–Каваја,

затим, прелаз преко реке Семени-Фијери – прелаз преко реке Војуше до Валоне.

Питомци Музичке подофицирске школе на том путу задржани су у логору – болници у Фијери. Ту су ушли у састав Инспекције резервних трупа и подофицирских школа, где су заједно са питомцима Скопске подофицирске школе и српским регрутима преживљавали најтеже дане. Постоје различити подаци колико је питомаца Музичке подофицирске школе преживело албанску голготу – од тога да их је само 18 преживело, до тврдњи да се ниједан није вратио у отаџбину. Најверодостојније сведочење о томе изнео је преживели питомац Јосиф Мадлић, који је тврдио да је свега тридесетак питомаца дочекало крај рата.

Из Валоне су питомци бродом превезени у Бизерту, где су придодати музици Коњичке дивизије и у саставу Оркестра музике Коњичке дивизије наступали су на бројним манифестацијама широм северне Африке све до повратка у земљу.

За време троипогодишњег боравка у Бизерти, Оркестар музике Коњичке дивизије ангажован је у војничким свећаностима у српском војничком логору у Лазуазу, на ревија-

ма српске војске у Бизерти, променадним концертима, у позоришним и концертним дворанама градова северне Африке, успешно промовишући препознатљиве звуке српске музике у далеком и непознатом свету и лечећи рањену душу српском војнику изгнаном из отаџбине. Према општем признању, био је то најбољи оркестар тог времена у Тунису.

Традицију војне музичке школе српске војске у Грејачу наставила је после Првог светског рата Војна музичка школа Југословенске војске, која је формирана 1920. године у касарни Четвртог коњичког пука у Вршцу. Школа у Вршцу основана је на предлог вишег капелника Драгутина Покорног, тада референта за музику у Министарству војске и морнарице. ■

Лука НИКОЛИЋ
Љубодраг ПОПОВИЋ

УТВРЂЕЊА У СРБИЈИ – ГОЛУБАЧКИ ГРАД

НА КАПИЈИ ЂЕРДАПСКЕ КЛИСУРЕ

Непосредно уз утврђење налазило се и цивилно насеље чије су становнике махом чинили трговци и занатлије. Сама фортификација грађена је лезастом, тиме на одређени начин пратећи сам рељеф локалитета, односно природне риланске литице на реци на којој је подигнута. Њени, нама непознати градитељи, у потпуности су искористили расположиви простор и његове карактеристике како би на стратегијски важном месту успоставили утврђени град, који је и с релативно малобројном војном посадом у потпуности могао да обави основни циљ – контролу друмског и речног саобраћаја у том делу Подунавља.

Бивајући вековима природна међа неколико европских географских регија, Дунав је у дугом раздобљу опстојавао и као политичка граница моћних царстава и бројних мањих држава које су у средњој и југоисточној Европи постојале од доба касне Антике све до наших дана.

Након што је више векова, као антички римски „Лимес“, успешно одолевао најездама варвара, Дунав је у свом доњем току у раздобљу средњег века наизменично био граница византијског и бугарског царства, угарске и српске краљевине. Прелазећи из руке у руку, ова моћна европска река с временом је постајала и регија богате културне баштине у оквиру које значајно место имају средњовековне фортификације, односно утврђени градови.

Птичје гнездо

Уколико бисмо се ограничили само на део тока Дунава кроз нашу земљу, не би било претерано рећи да је једна од најимпресивнијих средњовековних тврђава у том делу Подунавља, после Смедеревске и Београдске, свакако Голубачки град.

Древни утврђени град Голубац налази се на почетку Ђердапске клисуре, надалеко познате регије која обилује природним и културним разноликостима и вредностима, на стрмој литици Ридан, која дубоко задире у сам речни ток.

Порекло назива тог изузетног утврђеног града није познато мада по једној легенди потиче од речи – голуб. Наиме, по народном веровању ту је у давно доба била заточена византијска царица Јелена, која је време најчешће проводила хранећи голубове. Иако мало вероватна, та легенда и данас представља саставни део богатства културне историје Голубачког града.

Будући на стратегијски важном месту, Голубачки град, односно његова посада, у потпуности је могла да контролише друмски и речни саобраћај у том делу Доњег Дунава. Стога и не треба да чуди што је утврђење на Доњем Дунаву вековима било предмет интересовања бројних владара, као и место значајних оружаних сукоба, који су за циљ имали овладавање том својеврсном „капијом Ђердапске клисуре“.

Сам Голубачки град, у облику у коме је сачуван до наших дана састоји се из три основна фортификацијска сегмента: Доњи град (или Подграђе), Горњи град са цитаделом и такозвани Задњи град. Има две капије, а утврђење надвисује десет кула.

Испред утврђења и данас се налази својеврсни предњи зид који је чинио спољашњи бедем шанца и вероватно био испуњен водом будући да је повезан с Дунавом. Утврђени град био је тешким ланцем повезан с хриди на самој реци, под називом Баба-кај (што на турском језику значи „покај се“), која и у наше време извирује из воде.

Непосредно уз утврђење налазило се и цивилно насеље чије су становнике махом чинили трговци и занатлије.

Сама фортификација грађена је лепезасто, тиме на одређени начин пратећи сам рељеф локалитета, односно природне риданске литице на реци на којој је подигнута. Њени, нама непознати градитељи, у потпуности су искористили расположиви простор и његове карактеристике како би на стратегијски важном месту успоставили утврђени

град, који је и с релативно малобројном војном посадом у потпуности могао да обави основни циљ – контролу друмског и речног саобраћаја у том делу Подунавља.

Посматрано с реке, Голубачки град на неки начин заиста и подсећа на гнездо вешто саграђено на стрмој и неприступачној литици која понире у моћни Дунав. Отуда можда још један од разлога што народно предање назив тврђаве повезује се једном од најприсутнијих врста птица на том простору – голубовима.

Предњи град састојао се из дољег и горњег сегмента, подељених зидом који је повезивао четврту и седму кулу. Једна од две тврђавске капије налазила се у доњем делу Предњег града, између девете и осме куле, која је крајем 15. века добила и својеврсно појачање у виду топова и одговарајуће посаде. На крају тог дела фортификације налазила се десета кула, накнадно подигнута у почетном раздобљу отоманске управе Голупцем, крајем 15. века, у форми ниског артиљеријског објекта. Кула је полигоналног облика и грађена је по угледу на куле утврђеног града Смедерева, односно на Кулу Небојшу која се и данас налази у Доњем граду утврђеног Београда. Она је служила за контролу пловидбе Дунавом, али је истовремено обезбедила луку самог утврђеног града која се, по свему судећи, налазила између пете и десете куле. Била је опремљена с више топова који су у време њене градње представљали новитет у начину ратовања.

Насупрот капији налазио се колски улаз који је водио ка Задњем граду. У масиву зида који је делио два сегмента Доњег града налазила се капија која је омогућавала приступ самом Горњем граду с цитаделом.

На основу археолошких истраживања, као и познатих историјских извора, у овом делу утврђеног града није било здања грађених од чврстих материјала.

Најзначајнији сегмент фортификације чинио је такозвани Горњи град с цитаделом. Налазећи се на највишој коти утврђења, Горњи град представљао је седиште заповедника и војне посаде. Сама цитадела јесте грађевина правоугаоног, скоро квадратног облика. У њеној

непосредној близини било је последње уточиште бранилаца Голубачког града у случају да непријатељ продре у тврђаву. Била је то донжон кула.

Голубачка тврђава, подигнута на стрмој литици изнад самог Дунава, на улазу у Ђердапску клисуру, својим фортификацијским карактеристикама пажљиво усклађеним с расположивим простором и његовим особеностима, као што смо већ указали, подсећа на птичје гнездо постављено на јединственом видиковцу. Стога је она од подизања била предмет интересовања бројних великаша и владара који су, поседовањем Голубачког града, желели да обезбеде потпуну контролу друмског и речног саобраћаја у том делу Подунавља.

Подизање лепезастог утврђења

О настанку и најранијој историји Голубачког града мало тога се зна.

Први пут, мало голубачко утврђење помиње се у писаним изворима угарске провенијенције који потичу из четврте деценије 14. века.

У најранијој фази, Голубац је обухватао искључиво оно што касније познајемо као Горњи град. На основу оскудних историјских извора и материјалних сведочанстава, Голубачки град подигао је у првој половини 14. века непознати српски великаш. О православном пореклу оснивача Голупца сведочи и мала православна капела чији се остаци налазе у четвртој кули.

Међутим, резултати истраживања појединих српских историчара и археолога указују на могућност да је иницијална фортификација на риданској литици, на којој се данас налази Голубачки град, могла да настане у доба краља Стефана Уроша Драгутина (као српски краљ владао 1276–1282, односно као „сремски краљ“ до 1316).

Резултати најновијих истраживања указују да време настанка првог утврђења на месту данашњег Голубачког града треба тражити у раздобљу када је, после абдикације 1282. године у корист свог млађег брата Стефана Уроша Милутина, српски краљ Стефан Урош Драгутин преузео

управљање северним српским земљама, узимајући за себе титулу „сремског краља“. Важно је напоменути да је Стефан Урош Драгутин преминуо 1316. године.

После иницијалног утврђења насталог почетком 14. века, у каснијем периоду Голубац је прошириван на такозвани Предњи и Задњи град да би крајем 15. века османске власти дозидале и десету кулу, односно утврдиле и саму луку фортификације.

У пуном фортификацијском обиму формиран у доба кулминације српске државе у доба династије Немањића, највероватније у време владавине краља и цара Стефана Душана Силног (1331–1355), Голубац је представљао фортификацију мањег обима, али изузетно великог стратегијског значаја. Налазећи се на самом северу тадашњег српског царства, Голубац је представљао својеврсну „капију“ Ђердапске клисуре и механизам за контролу једне од најважнијих природних саобраћајница у том делу Старог континента.

Након смрти цара Стефана Уроша 1371. године Голубац је највероватније ушао у састав земаља кнеза Лазара. Ипак, оскудни писани извори о најстаријој прошлости Голубачког града и овога пута истраживаче и знатичељнике стављају пред значајну дилему. Наиме, по неким изворима, после изненадне смрти последњег цара из династије Немањић, кнез Лазар запосео је залеђе Голубачког града, али не и само утврђење. С друге стране, постоје индиције да је тадашњи заповедник Голубачког града, чије име није познато, признао кнеза Лазара за свог господара. Но, без обзира на немогућност да прецизно одредимо у чијој је власти Голубачки град био у раздобљу од смрти цара Стефана Уроша и Косовске битке, чињеница је да је тај период историје утврђења обележен својеврсном стагнацијом.

После велике битке на Косову пољу 1389. године и погибије српског кнеза Лазара, Голубац је на кратко потпао под власт султана Бајазита Првог да би, ускоро, у њега ушле угарске трупе. Српски поново постаје тек 1403. године када га је угарски краљ предао српском деспоту Стефану, који је у међувремену формално постао вазал круне Светог Стефана.

Историјски извори су овога пута дарезљивији па смо у могућности да с доста прецизности реконструишемо историју фортификације у првим деценијама 15. века.

Прелазак Голубачког града из угарских у српске руке, на почетку 15. века, био је у непосредној вези с изузетно важним међународним процесима који су одлучивали судбину хришћанских држава југоисточне Европе.

Како је, после битке на Косову пољу, удовица кнеза Лазара кнегиња Милица признала врховну власт султана Бајазита Првог и тиме своје земље учинила вазалном османском територијом, њен син и наследник кнез Стефан отпочео је процес јачања државе и њеног постепеног ширења на оне области које је у прошлости обухватала. У односу на султана, кнез Стефан показивао је племићку лојалност, при томе изузетно вешто штитећи виталне интересе своје кнежевине. Као османски вазал, јунаштом се истакао у неколико великих битака које је султан Бајазит Први водио против хришћанских држава и савеза.

Посебну храброст и витешку вештину српски кнез Стефан показао је приликом битке код Ангоре 1402. годи-

не, која је представљала сукоб татарског кана Тамерлана и султана Бајазита Првог. После страховитог османског пораза, кнез Стефан потражио је уточиште на византијском двору у Цариграду. Тада му је цар Манојло Други доделио престижну титулу деспота, која је била изнад краљевске, а одмах испод царске. Био је то знак изузетног признања и поштовања учињен једном од најзначајнијих владара у читавој српској националној историји.

Сигурно уточиште

Након што су Татари поразили и заробили султана Бајазита Првог, у Османском царству наступило је време унутрашњих оружаних сукоба, односно династичког рата, између султанових синова који су се борили за власт. Деспот Стефан убрзано се вратио у Србију и повукао у Голубачки град, који му је пружио сигурно уточиште и могућност да у случају опасности безбедно пређе на територију Угарског краљевства.

Све указује на то да је овај изузетни државник и војсковођа, али и велики поштовалац културе и писац, током боравка у Голубачком граду уочио значај утврђења и његовог јединственог стратегијског положаја на Доњем Дунаву. Стога је, пошто је након битке код Ангоре и формално постао угарски вазал, деспот Стефан од свог суверена за узврат добио одређене територије и више утврђених градова, међу којима и Голубац.

У потпуности свестан да ће Османско царство обновити своју снагу по окончању крвавог династичког сукоба и под новим султаном Мехмедом Првим кренути у нове ратове против малих балканских хришћанских држава, деспот Стефан приступио је убрзаном ојачавању бројних фортификација, укључујући ту и Голубачки град, који добија на значају.

Наредних двадесетак година протекло је у постепеном, али сталном напретку голубачке фортификације. Ојачавају се бедеми и куле, појачава се посада, а сам град поново постаје занатско и трговачко средиште тог дела Подунавља.

Мудри и надасве одговорни српски деспот Стефан, свестан чињенице да услед изостанка потомства, у деспотовини после његове смрти може доћи до унутрашњег оружаног сукоба, приступио је припремама за несметан пренос власти са њега на његовог изабраног наследника. Као угарском вазалу, за реализацију те замисли била му је потребна подршка двора у Будиму.

Голубац је, стога, био предмет одредаба уговора који су 1426. године потписали српски деспот и угарски краљ, а који је дефинисао и начин наслеђивања српског престола.

Наиме, како деспот Стефан и његова супруга Јелена нису имали потомство, деспот се определио да за наследника именује свог сестрића Ђурађа Бранковића. Уговором у Тати утврђено је да, по смрти Стефановој, српски деспот постаје Ђурађ, који би Угрима потом вратио утврђене градове Београд и Голубац.

Када је наредне, 1427. године, изненада преминуо деспот Стефан на снагу су ступиле одредбе Уговора у Тати. Српски деспот постао је Ђурађ. Угри су преузели Београд, али је Голубачки град, уместо да дође под власт мађарског краља сасвим неочекивано постао утврђење османског султана.

Тадашњи заповедник Голубачког града, војвода Јеремија, у последњем тренутку одбио је да Угрима преда кључеве тврђаве и да се са посадом повуче дубље на територију српске деспотовине. Он је, на општу запрепашћеност и пред очима угарских трупа послатих да запоседну Голубац, фортификацију предао османским јединицама.

Нови заповедници омогућили су несметан одлазак хришћана из Голупца, али је инцидент добио и трагичну димензију. Свега неколико дана након што су османске трупе презеле Голубац, превртљиви српски велможа и последњи хришћански заповедник града војвода Јеремија нађен је мртав у својим одајама. И док су Срби и Угри сматрали да је његова смрт последица жеље нових господара да уклоне кључног сведока предаје града, дотле су османске старешине то

приписивале освети Угара и Срба које је војвода Јеремија насамарио.

Међутим, већ 1428. године, угарски краљ Жигмунд ушао је у сукоб с Османским царством, те се један део окршаја одвијао и под Голубачким градом. Тај догађај постао је нераскидиви дело пољске историје будући да је подно голубачких зидина те године страдао највећи пољски средњовековни јунак и истакнути племић Завиша Црни од Гарбова. Након неуспешних напада хришћанских трупа на Голубац, Завиша Црни одбио је да се повуче, па су га османске јединице заробиле. Након мучења је убијен, а његова глава послата је, по предању, султану на дар. У наше време у комплексу Голубачког града постављена је спомен-плоча у част тог изузетног племића, а све већи број Пољака посећује тврђаву како би одао почаст једном од својих највећих јунака.

Голубачки град, с мањим паузама, остао је под османском управом од 1427. све до 1867. године, када га је српски кнез Михаило трајно повратио заједно са још пет градова који су тада ушли у састав вазалне Кнежевине Србије. ■

Дејан РИСТИЋ

БИСЕР ЕВРОПСКЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

После вишедеценијског таворења и урушавања, као последице небриге, Голубачки град у првим деценијама 21. века доживљава ренесансу. Од 2014. године предмет је систематске и потпуне реконструкције, која има циљ да потпуно ревитализује „капију Ђердапа“. Тиме се Голубачком граду враћа стари, средњовековни сјај, а Доњи Дунав обogaђује још једним бисером српске и европске културне баштине. Уместо војски и ратника, жељних да овладају том фортификацијом, наше време сведок је великог интересовања домаћих и иностраних посетилаца, који хрле Голубачком граду како би уживали у његовој бурној и занимљивој прошлости, али и јединственој и непревазиђеној лепоти.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ

Управа за кадрове
расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за попуну радних места у Техничком ремонтном
заводу НХ „Ђурђе Димитријевић – Ђура“ Крагујевац
Управе за одбрамбене технологије
Сектора за материјалне ресурсе
Министарства одбране Републике Србије,
пријемом лица из грађанства у својству цивилних
лица у радни однос на неодређено време

Место рада Крагујевац

1. металостругар, ВКВ, један (1) извршилац
2. металобрусач, ВКВ, један (1) извршилац
3. металоглодач, ВКВ, два (2) извршиоца
4. металоглодач, КВ, један (1) извршилац
5. бравар, КВ, један (1) извршилац
6. фарбар, КВ, један (1) извршилац

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су кандидати држављани Републике Србије,
- да су здравствено способни за рад у Министарству одбране и Војсци Србије,
- да им раније није престајао радни однос у државном органу, због теже повреде дужности из радног односа,
- да нису кривично осуђивани казном затвора у трајању дужем од шест месеци,
- да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

За радна места под редним бројевима 1, 2, и 3. кандидати треба да имају завршен V степен стручне спреме (ВКВ) траженог занимања.

За радна места под редним бројевима 4. и 5. кандидати треба да имају завршен III или IV степен стручне спреме (КВ) траженог занимања.

За радно место под редним бројем 6. кандидати треба да имају завршен III или IV степен стручне спреме (КВ) – траженог занимања.

За радно место под редним бројем 6. не могу конкурисати лица која су се писаном изјавом изјаснила да због приговора савести не желе да служе војни рок под оружјем.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА

Уз пријаву на конкурс, која треба да садржи основне личне податке, адресу и контакт телефон, кандидати треба да доставе краћу радну биографију и следећа документа:

– CV или аутобиографију са наводима о досадашњем радном искуству;

– Извод из матичне књиге рођених (ако није нови образац не старији од 6 месеци);

– Уверење о држављанству (не старије од 6 месеци, оверено у суду или општини);

– Оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини);

– Фотокопију радне књижице;

– Уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак, због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од 6 месеци);

– Уверење надлежног органа Министарства унутрашњих послова Републике Србије да кандидат није осуђиван на казну затвора од шест (6) месеци (не старије од шест месеци);

– Уверење државног органа у којем је кандидат био на служби да му радни однос у државном органу није престао због повреде дужности из радног односа.

ИЗБОРНИ ПОСТУПАК

Изборни поступак ће се спровести само међу кандидатима који испуњавају све услове конкурса за пријем на радно место.

У току изборног поступка, конкурсна комисија ће кандидате који испуњавају опште и посебне услове конкурса и међу којима се спроводи изборни поступак упутити на процену психолошких капацитета у надлежне војно-здравствене установе. Кандидати који не задовоље критеријум психолошке процене неће учествовати у даљем току изборног поступка.

Са кандидатима који задовоље процену психолошких капацитета конкурса комисија обавиће разговор и извршиће њихово рангирање према дефинисаним критеријумима.

Позив за разговор и сва писана обавештења достављају се на адресу коју кандидат наведе у пријави на јавни конкурс.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина и са садржајем исте биће обавештени сви кандидати који учествују у изборном поступку.

За кандидате који уђу у ужи избор, уз њихову писану сагласност биће вршена безбедносна провера.

Пре пријема у радни однос, кандидати који уђу у најужи избор доставиће лекарско уверење о здравственој способности.

Молбе са траженим прилозима могу се поднети непосредно предајом у деловодство Техничког ремонтног завода Крагујевац или поштом препоручено на адресу:

**ТЕХНИЧКИ РЕМОНТНИ ЗАВОД, 34000 КРАГУЈЕВАЦ, са
назнаком „за конкурс“**

Лице за контакт: Боривоје Панић, начелник Одељења за људске ресурсе, тел. 034/335-095 или војни 16-108.

Рок за подношење пријава је 15 (петнаест) дана од дана објављивања.

Неблаговремене, неразумљиве и некомплетне пријаве неће бити разматране. Конкурсна документација се неће враћати. ■

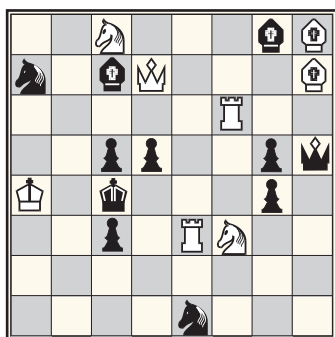

ИЗАБРАНИ ПРОБЛЕМИ ДВОПОТЕЗИ ДРАГАНА СТОЈНИЋА

Интернационални мајстор Драган Стојнић из Ваљева постигао је низ сјајних резултата у компоновању проблема, нарочито двопотеза. Заступљен је у Албуму FIDE, а има преко 50 награђених и одликованих проблема. Доносимо два првонаграђена двопотеза Драгана Стојнића чија решења дајемо у следећем броју.

Проблем број 1. – Мат у два потеза

1. награда
Јубиларни турнир
Хрвоја Бартоловића 2003.

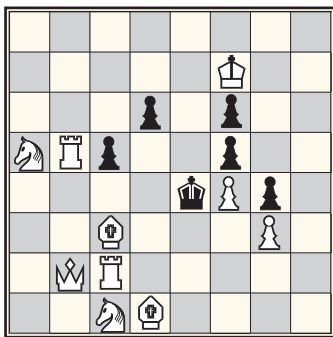
Позиција на дијаграму:

Бели: Ka4, Dd7, Te3, Tf6, Lh7, Lh8, Sc8, Sf3 (8 фигура)

Црни: Kc4, Dh5, Lc7, Lg8, Sa7, Se1, пешаци: c3, c5, d5, g4, g5 (11 фигура)

Проблем број 2. – Мат у два потеза

1. награда
Меморијални турнир Милан
Вукчевић 2005.

Позиција на дијаграму:

Бели: Kf7, Db2, Tb5, Tc2, Lc3, Ld1, Sa5, Sc1, пешаци: f4, g3 (10 фигура)

Црни: Ke4, пешаци: c5, d6, f5, f6, g4 (6 фигура)

Припремила Драгана ШАРИЋ

У колонама и редовима, водоравно и усправно, у празна поља упишите једноцифрене бројеве од 1 до 9 који недостају. Сваки број има своје место, не сме да се понови исти број ни у усправној колони ни у водоравном реду, нити у квадрату 3x3.

С
У
Д
О
К
У

		9	5					
	4	8		9				3
		7			6			
	6			7				
4	2						1	9
				5			8	
			4			5		
9				2		8	4	
					1	6		

Решење коњићевих скокова: Виноград не иште молитве него мотике; У ратара црне руке, а бијела погача.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко БОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17								18							19	
20		20							21							22
23			24							25						
26					27						28					
29							30						31			
32								33							34	
35			36							37						
38				39							40					
41						42						43				
44							45						46			
47								48								
49			50							51						

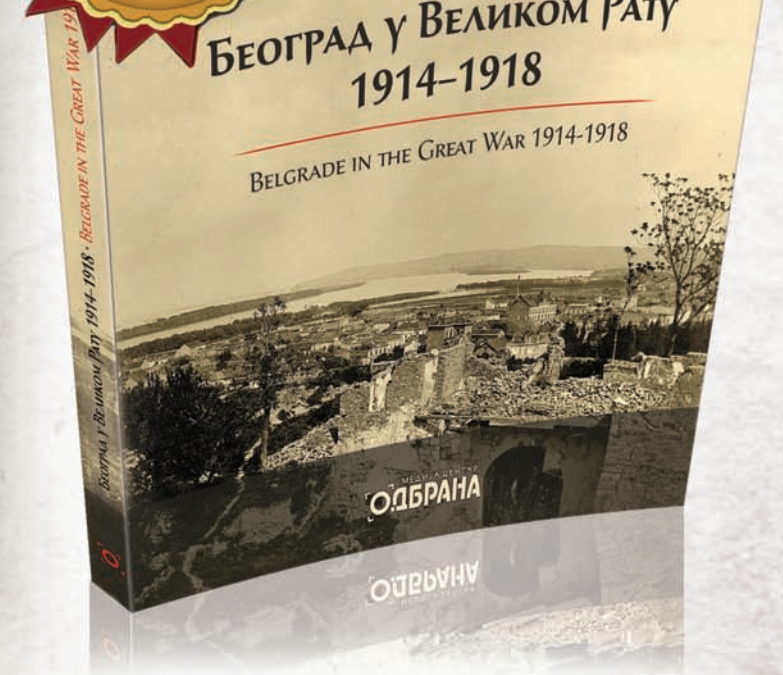
РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: тра- скала, мешетари, чеп, е, Владанко, аполепса, р, ове, постанак, будити се, ранар, крволочи, Анарти, Ерини- ја, амониајак, РИММ, Тери Јорат, катартик, ре, ИИ, Левитина, истоветан, чили, асанатор, Краљево, аку- тан, нето тара, нарав, раселина, претанко, Еса, к, ита- цисти, Ли Марвин, т, ако, вацарско, охтарифи.

ВОДОРАВНО:

17. Место крај Париза где је 11. новембра 1918. потписано примирје, којим су након четири године окончана ратна дејства у Првом светском рату, 18. Сродност, 19. Резервни алат и прибор (скр.), 20. Заоставштина, 21. Женска особа столар, 23. Савезна Република Немачка (скр.), 24. Непотпун слик, асонанција, 25. Врста патке која рони (мн.), 26. Татарин, 27. Кратки музички комади, кавате, 28. Лице на које је трасирана меница (трг.), 29. Женско име, Адела, 30. Фудбалски клуб из Бергама, 31. Сарафин одмила, 32. Резонантни уређај, 33. Извршити рокаду, 34. Иницијали бившег кошаркаша Ракочевића, 35. Ауто-ознака Инђије, 36. Сондажа земљишта, 37. Становници Атенице, 38. Име енглеске глумице Најтли, 39. Чулан, 40. Град у Венецуели (анаграм од ЈАМАРКА), 41. Со сирћетне киселине, 42. Пиратство (лат.), 43. Врста папагаја, 44. Добро зачинити сољу, 45. Лек против жуљева (фарм.), 46. Недељне информативне новине (скр.), 47. Моменталан, 48. Врста липе (бот.), 49. Активно војно лице (скр.), 50. Академске титуле, 51. Утврдити шанчевима.

УСПРАВНО:

1. Становница Костарике, 2. Славна плесачица и глумица, Лола, 3. Иницијали кошаркашког аса Стојаковића, 4. Прва филмска дива на Балкану, 5. Врста речне рибе, јез, 6. Оживљавач успомена (лат.), 7. Нинослава одмила, 8. Део Војводине, 9. Мушко име, Исаил, 10. Старији (скр.), 11. Темељит, радикалан, 12. Он-лајн оптимизација (скр.), 13. Хришћанска светица, Света Ана (стр.), 14. Град у Немачкој, 15. Руско женско име, 16. Преторијанска гарда (у Римском царству), 18. Много пута преварити, 19. Класик, 20. Радница (покр.), 21. Биљка драгушац (бот.), 22. Радници на царини, цариници, 24. Узрочник додатних издатака (екон.), 25. Наумити, одлучити, 27. Јареће месо, 28. Човек склон трему (жарг.), 30. Растворити, 31. Окрутни владар, 33. Потписник на меници, 34. Украсне биљке, акантуси, 36. Остатак неутрошене тканине, 37. Врста малих мајмуна, 39. Врста драгог камена, 40. Књига евиденције промета робе и услуга (скр.), 42. Коњски реп привезан на врху копча (ист.), 43. Илинка одмила, 45. Јака играћа карта, кец, 46. Двадесет прво и 28. слово азбуке.

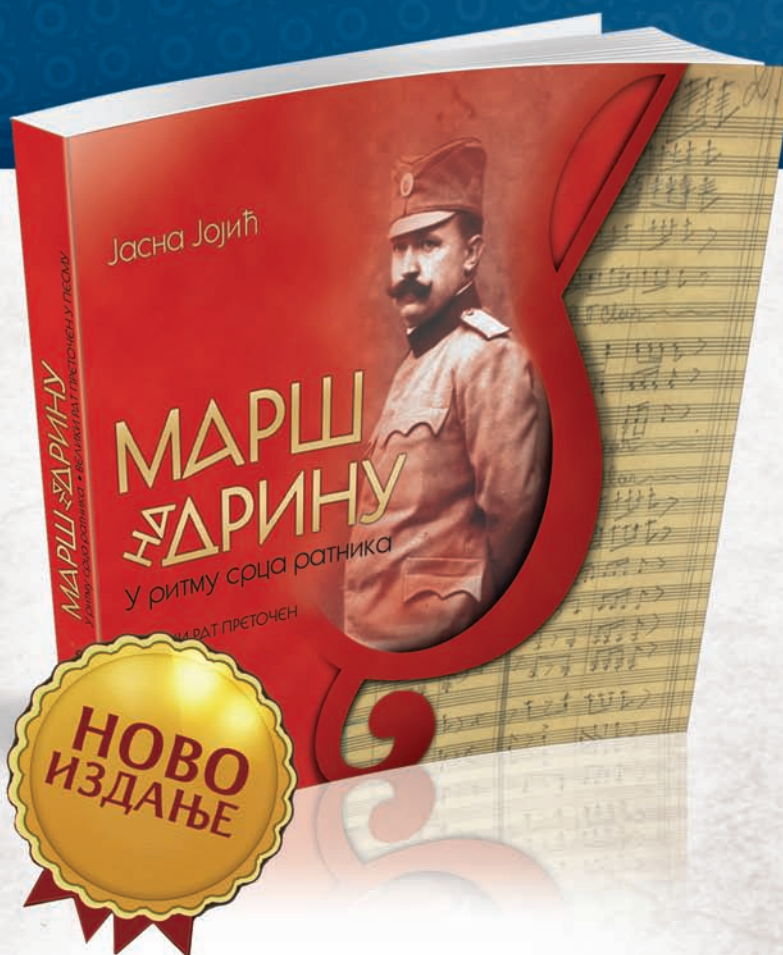

БЕОГРАД У ВЕЛИКОМ РАТУ 1914-1918

Снежана Вицић
Броширано, 23x21, 104 стр.
шифра: 111324; цена: 880,00;
са попустом: 616,00

Како је изгледао Београду у Првом светском рату? Албум фотографија и разгледница хронолошки прати живот града од 1914. до 1918. године. Текст је општег енциклопедијског карактера, ослобођен крутог научног приступа и тако прилагођен широј читалачкој публици. Књига је преведена на енглески језик.

ОДБРАНА

МАРШ НА ДРИНУ

Јасна Јојић
Броширано, 23x21, 224 стр.
шифра: 111331; цена: 440,00; са попустом: 440,00

Сећања на Први светски рат чувају бескрајни низови исписаних страница, пожутелих фотографија, књижевних дела, документарних и играних филмова, али је само једна композиција, једна мелодија која је и данас, сто година касније, у читавом свету препознатљива као садејство нота које симболизују јауке, сузе, бол, пркос и јунаштво наших предака, као и понос свих нас који се тог рата и данас, читав век касније, сећамо.

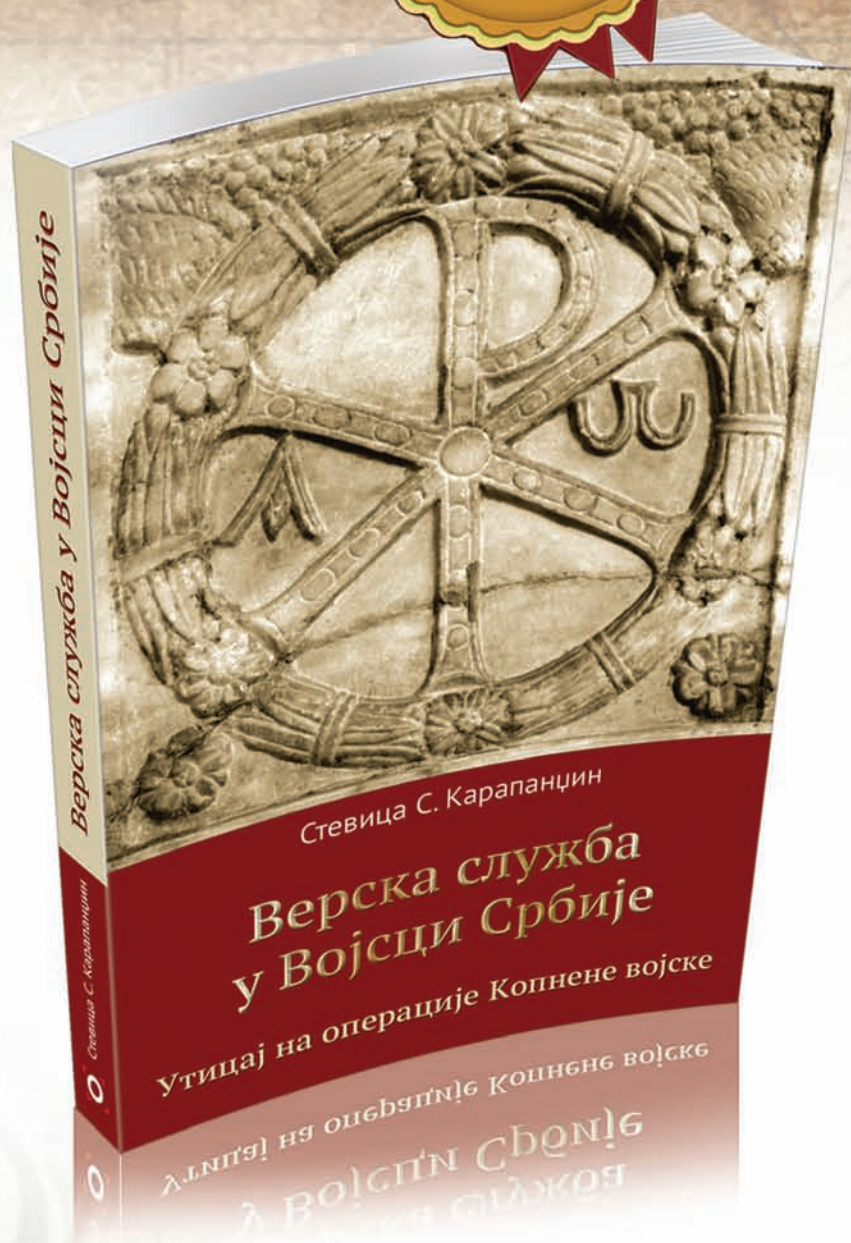
ОДБРАНА

ВЕРСКА СЛУЖБА У ВОЈСЦИ СРБИЈЕ

Утицај на операције
копнене војске
Стевица С. Карапанџин
Броширано, 14x21, 284 стр.
шифра: 111334; цена: 704,00;
са попустом: 492,80

Књига представља изворну и оригиналну анализу новоуспостављене верске службе у Војсци Србије и њен утицај на припреме и извођење операција Копнене војске. Утемељена на изворним истраживањима односа верског и секуларног и њиховог утицаја на историјски развој верске службе у војсци (српској и војскама које су биле на простору бивше СФРЈ), ова књига у друштвено-хуманистичким наукама и у области теорије науке одбране има изузетно велики значај, јер доноси нове погледе на верску службу за прошлост, садашњост и будућност у Војсци Србије.

ОДБРАНА

НАРУЧБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА”, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-258
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:

1. Шифра 111314 „МЕМОАРИ ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ ЂУКИЋА – БАЛКАНСКИ РАТОВИ”, по цени од 308,00 динара
2. Шифра 111315 „МЕМОАРИ ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ ЂУКИЋА – ПРВИ СВЕТСКИ РАТ”, по цени од 572,00 динара

Купац

ЈМБГ

Адреса становања, улица и број

Место

Телефон

Потпис наручиоца

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о улази целокупној износа доставиши МЦ „Одбрана”, након чега испоручујемо књиге. Купљена издања биће достављена поштом експресом на шериш куица.

ОДБРАНА

Специјални прилог број 132

ШКОЛА НАЦИОНАЛНЕ ОДБРАНЕ

*„Официри су ослонац војске,
а војска је ослонац државе.“*

Војвода Живојин МИШИЋ

НАЧЕЛНИК ШКОЛЕ ПУКОВНИК ВАНРЕДНИ ПРОФЕСОР ДР МИРОСЛАВ ТАЛИЈАН

ОФИЦИР ЈЕ ВЕЧИТИ

Обележавање значајног јубилеја већ неколико недеља је најважнија споредна ствар у Школи националне одбране. Ништа није препуштено случају, тако да се већ сада зна да ће 9. и 10. новембра бити организовани најпре форум са четири тематске целине, а затим и научни скуп на коме ће се разматрати стратегија у општем смислу, војна стратегија и оператика, оперативна вештина, командовање и руковођење, логистика одбране и поједини великани војне научне мисли у нас.

Ново друштво биће друштво знања, тврди пуковник и ванредни професор др Мирослав Талијан, начелник Школе националне одбране, данас највише војне школе у Србији. Знање ће бити кључни ресурс 21. века, а посленици и власници знања биће доминантна група на тржишту рада. Официри у том погледу не смеју да заостају.

– Официри живе животом своје, војничке, професије. Иако желе да напредују, а то је иманентни део наше професије, не смемо изгубити из вида потребу, нужност чак, да се непрекидно образујемо, да перманентно сазнајемо и усавршавамо се. У школи, поред основне и најважније обавезе, а то је едукација перспективних официра, имамо још једну, не мање важну улогу, а то је да код њих развијамо мотивацију за учење, обуку и усавршавање. То је у наредним деценијама најважнији услов развоја војске, држања корака са светом и временом у коме живимо – каже пуковник Талијан.

Нема сумње да су стално учење и усавршавање постали саставни део официрског посла и приоритетне обавезе војних организација, установа и јединица. Преношење научног и сте-

ченог знања на друге јесте обавеза савременог официра, тврди пуковник Талијан и у тој мисији види велики значај школе којој је на челу.

– Током шест деценија, колико постоји највиша војна школа у Србији, под различитим именима, наравно, најсвеобухватнија војна знања у њој је стекло више од девет хиљада каријерних официра. Они су представљали елиту војне професије у нас. Али, нису само официри с ових простора завршили нашу највишу војну школу. Од 1955. до данас, на Бањици су највише војно знање стицали и официри страних армија, њих више од 380 из 17 различитих земаља, чак и представници оружаних снага великих сила. У Школи националне одбране, на различитим нивоима образовања и усавршавања, своје војно знање припадници страних армија и данас обogaђују каже пуковник Талијан и додаје да то ни најмање не чуди, ако се зна да наша војска и њени официри уживају велики углед у свету.

– На четири нивоа усавршавања, од основног Командно-штабног курса, преко Командно-штабног и генерал-штабног усавршавања, па до Високих студија безбедности, полазници

савлађују општу и војну стратегију и оператику, али и многе делове наставних садржаја који се изучавају на елитним универзитетима у свету. У нашој школи предавали су или предају и професори из иностранства, као што и наши предавачи своје знање преносе на официре страних армија, не само овде, него и у иностранству. Веома тесно сарађујемо с високим војнообразовним установама и ратним школама САД, Русије, Кине, Чешке, Норвешке, Белгије, Велике Британије... Поред официра, овде се за обављање веома сложених и одговорних дужности у области безбедности оспособљавају и руководиоци и менаџери великих привредних система, али и најодговорнији државни руководиоци – каже пуковник Талијан.

УЧЕНИК

Готово 70 одсто наставе одвија се на терену. Бројна су командантска извиђања, или студијска путовања у центре војне и политичке науке. Путује се од Москве до Брисела, изучавају и руска и америчка, и кинеска и индијска војна школа. Савремен и модеран наставни план и програм подразумева и савремену материјалну, наставну базу. Због тога се у Школи националне одбране користе најсавременија достигнућа у области едукације, попут „учења на даљину“ или програма за симулације. Војна карта више није само на папиру, већ и на монитору рачунара, у 3D технологији. Виртуелни ратови и битке постали су саставни део усавршавања будућих команданата и стратега, а јединице којима командују више не иду на маневре, већ

се „окупљају“ у рачунарима величине лаптопа или таблета. Професори су експерти и војних и информатичких наука, а нису малобројни ни странци.

– Наставне планове и програме креирамо на основу својих искустава, богате историјске и војне, па што не рећи и ратне традиције, али и с ослонцем на најновија теоријска достигнућа у области стратегије и оператике, као и других војних наука. Морамо да схватимо сутра како нас оно не би изненадило. Изучавамо и најсавременије безбедносне претње и изазове, чинимо, дакле, све да препознамо сутрашњицу и доведемо је у садашњост – каже пуковник Мирослав Талићан, начелник наше највише војне школе, чији

се значајан јубилеј обележава почетком новембра.

– Радно свечане активности које смо припремили за обележавање јубилеја почеће 9. новембра, својеврсним сабором на коме ће се окупити наши ветерани, досадашњи начелници Школе, затим њени најбољи полазници. Наравно, неће бити места за све. После подне организоваћемо форум са четири тематске целине, на коме ће своја излагања имати наши еминентни стручњаци и експерти из војске и ван ње. Биће речи о актуелним безбедносним изазовима и ризицима, о Војсци Србије у мултинационалним операцијама, о знањима потребним за решавање ововремских проблема и претњи, али нећемо заборавити ни нашу традицију. Наше славне војсковође, доказани и признати стратеги из Првог светског рата добиће своје заслужено место на једном од панела – каже пуковник Талићан.

Обележавање 60 година високог војног школства у Србији наставља се и сутрадан, 10. новембра.

– За нас у Школи националне одбране обележавање јубилеја је већ неколико недеља најважнија споредна ствар. Ништа није препуштено случају, тако да већ сада можемо рећи да, поред форума, организујемо и научни скуп на коме ће се разматрати стратегија у општем смислу, војна стратегија и оператика, оперативна вештина, командовање и руковођење, логистика одбране а биће речи и о појединим великанима војне научне мисли у нас. На том научном скупу учествоваће бројни експерти из области безбедности из земље и иностранства. Биће то наши професори који су некада овде предавали, или који данас своје знање преносе на полазнике различитог нивоа усавршавања, али и еминентни представници научне мисли ван војске. Наравно, учествоваће и гости из иностранства, свакако из армија и земаља с којима одавно веома квалитетно сарађујемо – закључио је пуковник Мирослав Талићан. ■

ВИСОКО ВОЈНО ШКОЛСТВО У СРБИЈИ

ШЕСТ ДЕЦЕНИЈА ШКОЛЕ НАЦИОНАЛНЕ ОДБРАНЕ

Српско високо војно школство дало је, кроз историју, мноштво изразито даровитих и веома успешних војних команданата који су извојевали бриљантне победе у Првом, али и каснијим ратовима у којима је српски народ плаћао цену опстанка на овим просторима

Шест деценија високог војног школства у Србији, односно настанак и развој Школе националне одбране, највише савремене војне школе на овим просторима, наслања се на образовање у Вишој школи Војне академије и генералштабну струку у Краљевини Србији и Краљевини Срба Хрвата и Словенаца, односно Краљевини Југославији. Кроз дугу историју Србије, у тим војним образовним установама

школовали су се сви руководећи кадрови њене војске.

Крајем 19. и почетком двадесетог века Србија је доживела снажан напредак у свим областима друштвеног живота, а највећи у просвети, привреди и војној организацији. Од земље заостале у техничком погледу, до пред балканске ратове Србија је израсла у средње развијену европску државу са солидним степеном индустријализације и техничке развијености. Упоредо са државом развијала се и српска војска, односно њена ратна вештина. Пред Први светски рат српска војска имала је више од 2.000 школованих официра.

Ти официри су у ослободилачким ратовима од 1912. до 1918. године, на српском и балканском ратишту, потврдили стечена војничка знања, показали високо умеће у командовању јединицама, изузетно херојство и непоколебљиви патриотизам у одбрани своје отаџбине. Дело тих српских ратника, њихове победе у 19. веку, балканским ратовима и Првом светском рату, пример су како се стиче и од туђина брани слобода своје земље.

Развој нашег високог војног образовног система одвијао се у више фаза и у свакој од њих највиша војна школа имала је другачије име, мењали су се

наставни планови и програми, као и време трајања школовања, али циљ је остајао исти – школовање за највише војне дужности, уз остваривање захтева који су наметали улога и задаци војске у припреми за одбрану земље. Тај је развој био тесно повезан са развојем српске војске, која је на својим леђима изнела терет ослободилачких ратова у 19. и 20. веку. Војска је, заправо, била ослонац и заштита националне идеје о стварању модерне српске државе у 19. веку – Кнежевине и Краљевине Србије.

У другој половини 19. и почетком 20. века многи најбољи српски официри школовали су се и у иностранству. Након повратка у Србију они су обављали значајне дужности у војсци и одиграли значајну улогу у њеном развоју. Захваљујући њима српска војска је у другој половини 19. века добила модерну организацију и формацију, савремена правила и створила услове за писање војне литературе засноване на савременим схватањима, традицијима и искуствима српске војске.

Официрски кадар српске војске школован у Србији пресудно је утицао на прве и укупне савезничке победе у Првом светском рату. Његово учешће у командовању армијама, херојство

при пробоју Солунског фронта и изузетно брзи темпо напада после пробоја задивили су не само савезничке него и команданте непријатељевих армија.

Виша школа Војне академије била је намењена за специјалистичко образовање официра српске војске. У току школовања стасао је свестрано образовани официрски кадар, који се у мирnodопским условима веома успешно потврдио на разним дужностима.

Почеци највишег школовања код нас датирају од времена када је у Војсци Кнежевине Србије створена генералштабна служба, што је захтевало формирање одговарајуће генералштабне школе или курсева на којима би се решавали практични задаци. У Војсци и Морнарици Краљевине Југославије овај облик усавршавања реализован је преко генералштабне струке чији је носилац припрема и организације био Генералштаб. Непосредно пред крај Другог светског рата у Југославији се организује Виша школа (курс) Генералштаба Југословенске армије као претеча будуће Ратне школе.

Закон о Војној академији

Највиши ниво школовања официра у српској војсци постоји од формирања Војне академије у Краљевини Србији 1880. године. Законом о *устројству Војне академије* из 1880. и његовом каснијом доградњом, установљена је Виша школа Војне академије у трајању од две године, која је била намењена за стицање вишег стручног образовања официра. Међутим, због недовољног одзива кандидата, Виша школа отпочела је с радом тек 1884. године, након усвајања новог закона о Војној академији који је унео одређене измене у погледу услова за упис у ову школу. Уместо капетана друге класе, по новом закону право на упис у Вишу школу имали су официри чина потпоручника или поручника свих родова војске који су завршили Нижу школу Војне академије, провели у трупи најмање годину дана и у међувремену положили пријемни испит.

Закон је, поред осталог, био израз велике потребе да се на основу искуства из рада Артиљеријске школе и ратне праксе, школовање прилагоди

МИШИЋ О ОБРАЗОВАЊУ ОФИЦИРА

О научном духу и методама, који су владали српском војском почетком 20. века, говорио је и војвода Мишић у својим честим предавањима и иступањима у највишим војним школама. У свим модерним војскама, говорио је велики војвода, у војскама оних држава које имају своје велике државне циљеве, своје националне тежње и које високо уздижу свој народни понос, обраћа се највећа пажња и старање да се официри што више и што јаче умно обогате, да се у њих образују карактер и срце, јер је несумњиво да су те две врсте образовања извор и свих других благородних и моралних врлина. „Само онај официр, који је јак умом и богат моралом, појмиће потпуно своју дужност и похитаће одважно на бојиште да стане на браник своје отаџбине.“

потребама државе, а њени програми направе у складу са достигнућима ратне вештине и по угледу на више школе у другим земљама. Виша школа Војне академије основана је 20. јула 1884. на основу Закона о устројству Војне академије који је усвојила Народна скупштина. Наведеним законом Војна академија дели се на Нижу школу са трогодишњим курсом за спремност трупних официра и на Вишу са двогодишњим курсом за више стручно образовање.

Законом из 1884. године прописано је да у Вишу школу може ступити официр закључно са чином капетана друге класе који је завршио Нижу школу, био у трупи три године и оцењен као добар стројеви официр, неочењен и није старији од 30 година и који положи пријемне испите из предмета које пропише министар војни. Уз мање измене, начин полагања испита задржан је до почетка Првог светског рата.

Од 1884. до 1912. године школовање је завршило 20 класа. Двогодишње школовање од 1884. године до 1914. године завршило је 439 официра. Због балканских ратова и Првог светског рата 21. класи прекинуто је школовање. Виша школа обновила је рад 1920, и то тако што су слушаоци поменуте класе, који су 1914. године прекинули школовање, уписали другу годину. Због потпуно нових услова живота и рада у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, прописано је ново правило о раду Војне академије. Такође, коригован је и наставни план.

Предмет *Стратегија* изучавао се у обе године школовања. Уредбом министра војске и морнарице регулише се број предмета и начин њиховог изучавања. Такође, Уредбом из 1927.

године кандидати за Вишу школу нису могли бити старији од 32 године.

Почетком 20. века у војном школству у Србији учињене су позитивне промене у вези са стварањем савременог официрског кора. Наставни планови знатно су осавремењени, а извођење наставе, комбинацијом теоријске и практичне обуке, побољшано је и интензивирано. Напори су улагани да се осавремени наставни процес, побољша систем школовања, подеси његово трајање, уведе нови кадар према потребама српске војске и њеним задацима.

У наредним годинама НПП за Вишу школу дограђиван је и прилагођаван потребама школовања. Све класе Више школе изучавале су предмете по сличним наставним плановима и програмима. Наставним планом и програмом из 1937. године циљ школовања у Вишој школи Војне академије био је да: (1) слушаоци добију више војнонаучно образовање и основе потребних знања за више командовање, да развију моћ правилног и самосталног размишљања о рату и ратној вештини, (2) васпитање у духу највише оданости својој позиви, да се васпитају и оспособе за највећа пожртвовања и напрезања, као и за највећу марљивост и тачност у вршењу додељених послова.

Генералштабно усавршавање није постојало у оквиру редовног школовања официра пре Другог светског рата, како је то било за командноштабни ниво у оквиру Више школе Војне академије. За потребе највишег нивоа командовања до почетка Другог светског рата официри су оспособљавани кроз генералштабну службу, чији је носилац био Главни генералштаб. Та специјализована, највиша струка у срп-

ској војсци, с временом се развијала и усавршавала као потреба модерног начина ратовања, у коме је командовање обавезно подразумевало садејство различитих родова војске, што се могло постићи правилном координацијом свих субјеката који су учествовали у рату. Официри који су примани у генералштабну службу морали су претходно да прођу теоријски и практичан део наставе на курсу у трајању од две године и да положи испите пред посебном комисијом Генералштаба, после чега су добијали звање генералштабног официра.

„Законом о устројству војске” из 1883. генералштабна струка дефинисана је као главна струка, а већ следеће године, новим уређењем Генералштаба, одређено је да се њоме баве генералштабни официри од капетана друге класе до пуковника, чиме је детаљније дефинисан и њихов делокруг рада. У Генералштабу је било 26 виших и 20 нижих генералштабних официра. Њихов задатак био је да прибављају, оцењују и уређују материјал потребан за војне операције, проучавају војно-политичка питања и учествују у усаглашавању употребе појединих родова и струка.

Према Уредби о генералштабној струци из 1902. године, приправници који испуне све услове стичу право да полажу испит за чин мајора и уједно прелазак у генералштабну струку.

Усмени део испита полагао се из: Тактике, Стратегије с примерима, Генералштабне службе, Начела за организацију и администрацију војске, Војне географије Балканског полуострва, Фортификације, Историје ратова и Међународног права. Писмени испит

састојао се од решавања два тактичка задатка, први из Тактике у вези са генералштабном службом а други из Градске војне или борбе око јако утврђених положаја. По положеним испитима, а на предлог генералштабне комисије, приправник је стицао право за унапређење у чин генералштабног мајора.

Генералштабна струка попуњавања је официрима који су завршили Вишу школу Војне академије или одговарајући ниво школовања у иностранству. Изабрани кандидати које је бирао Генералштабна комисија проводили су две године на раду у Главном генералштабу, решавајући тактичке задатке, учествујући у генералштабним путовањима, маневрима, ратним играма и извршавајући друге послове.

Крај Првог светског рата и формирање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца довели су и до формирања нове војске. Победама ованчана српска војска уложила је у нову војску све најбоље што је имала: кадар, знање и славу. У периоду између два светска рата у Југословенској војсци задржана је слична организација школовања и усавршавања официра коју је имала Србија. Један од првих задатака пред којим су се нашле нова држава и њена војска односио се на задовољење повећаних потреба за школованим официрским кадром. Током рата и непосредно после његовог завршетка кор активних официра био је десеткован, а у нижим чиновима и преполовљен.

Уредбом из 1920. године, која је заменила пређашњу (1902), било је прописано да се Главни генералштаб стара о одржавању научне спреме виших комананата и генералштабних офици-

ра и о њиховом усавршавању у командовању и вођењу. Избор за приправнике за генералштабну струку обављао се на основу конкурса који је сваке године објављивао Главни генералштаб. По успешно завршеној припреми (две године), кандидати за генералштабне официре полагао су испит пред генералштабном комисијом из предмета Тактика, Стратегија, Генералштабна служба и Фортификација. Испит из Тактике полагао се усмено и писмено (решавање тактичког задатка). Испити се нису могли понављати.

Под утицајем совјетске војне мисли

Након завршетка Другог светског рата генералштабни официри нове војске стварани су постепено. Наставним плановима и програмима од њих су захтевана широка војностручна знања за највише нивое организовања, припреме, употребе и обезбеђења војске у миру и рату. Њихово школовање и усавршавање и укупан развој није текао независно од развоја војске, војне организације, Генералштаба. Развојем војне организације трасиран је пут, место и задаци генералштабног официра и особине које треба да има генералштабни официр или уопште официр који се бави штабним пословима у највишим командама стратегијског и оперативног нивоа.

Основна карактеристика садржаја стручног образовања са становишта изграђености теорије ратне вештине била је у томе што су наша гледања и схватања тада, у основи, била под утицајем совјетске војне мисли и праксе. Могућности државе биле су мале да за тако кратко време, после Другог светског рата, изгради сопствене погледе и опредељења. Схватање извођења операција у евентуалном рату углавном се заснивало на искуствима из Другог светског рата, а посебно искуствима из совјетско-немачког рата, који је имао све карактеристике фронталног облика рата. Ово је пресудно утицало на схватање и разумевање проблема тактике, оператике и стратегије.

Трансформацијом Војне академије у Више војне академије створени су услови за прелазак на највиши ниво школовања и на његово релативно оса-

ПРЕДМЕТИ НА ВИШОЈ ШКОЛИ

По Закону о устројству Војне академије из 1880. године предвиђено да се на Вишој школи изучавају следећи предмети: Стратегија са критичком оценом неких ратова, Тактика великих тела, Савремена стална фортификација, Начела државне администрације, с нарочитим погледом на војну администрацију и на њено уређење код нас, Начела политичке економије и статистике, Војна статистика и географија Балканског полуострва и суседних земаља, Основи међународног и ратног права, Генералштабни послови, Француски и Немачки. Касније су уведени предмети Историја ратне вештине (1895), Картографија, Нацртна геометрија и Јахање. Наставни план је више пута дорађиван а Указом из 1901. године, предмет Историја ратне вештине и Стратегија обједињени су у један предмет под називом Историја ратне вештине са стратегијом.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ

Према НПП из 1937. године у Вишој школи изучавани су следећи предмети, прва година: Тактика (210 наставних часова), Стратегија (60), Фортификација – стална (30), Историја ратне вештине (150), Војна географија (60), Оперативна генералштабна служба (60), Позадинска генералштабна служба (60), Економска политика са науком о финансијама и привредно-индустријском организацијом земље за мобилизацију и рат (30), Међународно јавно и ратно право (30), Језици – немачки, француски или италијански (60), Јахање (60) и Борење сабљом (60); друга година: Тактика са помоћним службама (270), Стратегија (60), Фортификација – пољска (60), Историја ратне вештине (180), Оперативна генералштабна служба (30), Економска политика са науком о финансијама и привредно-индустријском организацијом земље за мобилизацију и рат (30), Војно морнарство (30), Језици – немачки, француски или италијански (60), Јахање (60) и Борење сабљом (60).

мостаљивање. Посебно је значајно образовање Више војне академије Југословенске народне армије 1. фебруара 1952, у чијем су саставу биле Школа тактике и Школа (курс) оператике (1950–1953).

Реорганизацијом војног школства 1948. од војних академија формирана су „училишта” по видовима, родовима и службама, док је Виша војна академија (ВВА) основана и почела са радом 1. октобра 1948. године. Њен први командант, а касније управник био је генерал-потпуковник Велимир Терзић. Прву класу слушалаца школске 1948/1949. године сачињавали су виши официри и генерали. Школовање је трајало две године. У току школовања, у оквиру ВВА, у школској 1949/1950. години уследило је и организовање факултета. Формирано је шест војних факултета: општевојни, обавештајни, артиљеријски, инжењеријски, везе и позадине. Факултети су били потчињени Управи академије. На општевојном факултету школоване су

две класе. Прву годину сачињавали су слушаоци који су завршили прву годину школовања 1948/1949. године у ВВА, изузев групе генерала, и имала је шест наставних група. Другу класу сачињавали су новопримљени слушаоци на првој години школовања и имала је пет наставних група. На осталим факултетима школована је прва класа, а сачињавали су је новопримљени слушаоци на првој години школовања. Имала је девет наставних група.

Наставни планови и програми нису били јединствени. Сваки факултет имао је свој НПП. На општевојном факултету изучаване су све јединице од одељења до армије, а на родовским факултетима од пука до армије. Тежиште на свим факултетима било је изучавање дивизије и корпуса. Циљ школовања на општевојном факултету био је оспособљавање слушалаца за командне дужности за јединице нивоа пук – дивизија и за рад у органима ових и виших команди, а слушалаца факултета

родова за командовање јединицама родова нивоа пук – бригада и за рад у органима родова у вишим командама и Министарству за народну одбрану. Увођење факултета, дуплирање НПП, планирање наставе, материјално-техничко обезбеђење показали су се нерационалним и трагало се за новим и целовитим решењима.

Школа тактике

На основу решења Министарства за народну одбрану 1952, укинута су војни факултети и уместо њих формирана је Школа тактике. Не постоји оригиналан документ о формирању Школе тактике. Наставним планом и програмом постављен је циљ школовања: оспособити слушаоце за успешно командовање пешадијским пуком и пешадијском дивизијом у условима савременог ратовања као и за обављање дужности органа штаба пешадијске дивизије. Тежиште у програму стављено је на изучавање здруженог боја.

Успостављена организација, НПП и облици школовања у Школи тактике, укључујући и формирање Ратне школе, нису се мењали све до краја шездесетих година, што говори да је била рационално постављена. Ово је период када се стварају основе или зачеци осамостаљивања рада катедри, укључујући и стратегију, и стварање повољних услова за њихово ефикасније ангажовање у научноистраживачком раду. Потчињавање Катедре тактике Школи тактике, а Катедри оператике и стратегије Ратној школи, повећана је релативна самосталност школа. Начелници катедри имали су могућност да испоље већи утицај на реализацију наставе основних предмета.

Нови НПП одобрен је 1959. године, а разлози за његову разраду биле су битне промене у гледањима на карактер рата и карактер борбених дејстава у савременим условима. Циљ школовања у Школи тактике био је да слушаоци овладају општим знањима из штабних и командних дужности за ниво пук, бригада и дивизија и за штабни рад у вишим здруженим формацијама у миру и рату.

Наређењем Државног секретаријата за народну одбрану 1964. године Школа тактике преименована је у Вишу војну академију КоВ. Промена

назива условљена је потребом да се прецизније одреди њен видовски карактер, по том основу, њена намена, што на основу дотадашњег назива није било могуће. У Правилнику о организацији рада школе наведено је: „Школа тактике је виша школа намењена за више образовање официра...”. Нови назив је јасно истакао да се ради о Академији, а не о школи, што подразумева и одређене разлике у степену образовања које се стиче, па и с формалног становишта промена назива је адекватнија. Истовремено тим називом опредељен је њен видовски карактер, што такође, није било одређено ранијим називом.

До краја шездесетих година организација школовања у Вишој војној академији остала је иста, а промене су највише погодиле наставни план и програм. У Школи тактике једногодишње школовање почело је 1960/1961, а укинута је завршетком школске 1965/1966. године.

Ратна школа била је највиша интервидовска школа. Циљ школовања био је различито дефинисан у појединим документима, али се сводио на стицање стручне спреме и највиших знања из стратегије и оператике, припреме и употребе оружаних снага, вођење операција и решавање других важних питања одбране. Ратна школа

почела је са радом 5. новембра 1955. и тај датум је касније проглашен за Дан школе. У почетку је била у саставу Више војне академије, а од 1965. године то је самосталан вид школовања.

Иако је Ратна школа почела са радом 1955. године, њој је претходила Школа оператике, која је трасирала даљи пут највишег војног школовања и на курсевима и школовању три генерације дала добре основе за развој будућег руководећег и наставничког кадра. Ратна школа формирана је одлуком Генералштаба Југословенске народне армије 1954. уместо Школе оператике. Школа је почела са радом 5. новембра 1955. године и имала је интервидовски карактер. Школом је руководио начелник школе који је био непосредно потчињен начелнику Више војне академије (у даљем ВВА). Ратна школа образована је да се у њој оспособљавају старешине за обављање највиших војних дужности, посебно за руковођење и командовање оперативним и оперативно-стратегијским саставима, као и за обављање највиших дужности у Генералштабу и Државном секретаријату за народну одбрану. Од школске 1955/1956. до 1963/1964. школовање је трајало две године, након чега се прешло на једногодишње школовање, до школске 1971/1972. (од 1972. до 1974. године

две класе – 18. и 19. школовале су се по двогодишњем програму).

Начелнику Ратне школе потчињен је и Курс оператике (поново формиран 1954. године). Намена је била да се оспособљавају старешине за руковођење и командовање оперативним јединицама и за рад у овим јединицама. Курс је почео са радом 1955, а завршило га је 10 класа (139 лица). Укључујући и период од 1950. (три класе, 52 слушаоца), укупан број лица која су завршила овај курс је 191. Укинута је 1963. године. Формирањем Школе тактике (1952) дефинитивно је решено питање школовања кадра за командовање здружено-тактичким нивоом, а формирањем Ратне школе и Курса оператике решено је питање школовања кадрова оперативног и оперативно-стратегијског нивоа командовања.

За школовање слушалаца у Ратној школи, у школској 1955/1956. години разрађен је посебан НПП, у коме је одређен циљ школовања. Школа је намењена за највише војно образовање официра и за њихово стручно оспособљавање за командовање оперативним и оперативно-стратегијским саставима. Акцент је био на предметима *Оперативика* и *Стратегија*, са тежиштем на планирању и извођењу операција у класичним и нуклеарним условима. У првој класи Ратне школе у школској 1955/1956. години први пут се уводи предмет *Стратегија*. Предмет је у целини теоријског карактера са фондом од 200 часова и заузима око 8,5 одсто времена предвиђеног за школовање. Структуриран је из три дела са одређеним бројем тема (Стратегија у припремама за рат, Стратегија у вођењу рата и Стратегија у Другом светском рату и после њега).

Према свом значају током школовања, предмети су подељени у две категорије. У прву су сврстани Стратегија и Оператика, а у другу – Војна историја, Војна географија, Међународно јавно и ратно право и Страни језик. Потчињавањем катедри стратегије и оператике Ратној школи повећана је релативна самосталност, а начелници катедри могли су више да утичу на реализацију наставног процеса.

У оквиру управних и наставничких органа ВВА, током 1956. и 1957. године, формиране су нове катедре међу којима и Катедра стратегије. Катедра стра-

ГЕНЕРАЛИ У АКАДЕМИЈИ НАУКА

Приликом пријема генерала Живка Павловића у Академију наука и његовог проглашења за редовног члана те највише српске научне институције, Јован Цвијић је, између осталог, рекао да је безброј српских официра и знаних и незнатних јунака, који су показали војничког дара, иницијативе, смелости и јунаштва. Уз име академика Јована Мишковића, славних војвода Путника и Мишића, и име Живка Павловића везано је за знамените, смеле и успеле операције српске војске, које су је учиниле славном у целом свету. „Примајући Вас за свог редовног члана, Академија наука желела је указати своје признање целој српској војсци, награђујући оне врлине које спадају у домен Академије, научни дух и методе,” рекао је Цвијић обраћајући се Павловићу.

тегије и Катедра оператике потчињене су Ратној школи. Начелник Ратне школе истовремено је био и начелник Катедре стратегије. Формирањем пет нових катедри (ратне морнарице, стратегије, војне економије, атомско-биолошко-хемијске одбране и противавионске артиљерије), завршен је процес конституисања катедри за дужи период. Формирање нових катедри условљено је нивоом и интервидовским карактером

полазници на школовању у ВВА, а потом и лица која су прошла одговарајуће дужности у јединицама, командама и установама и лица која су показивала склоност за наставнички позив. Све до организовања и почетка рада последипломских студија у ЦВВШ није постојао посебан облик наставе и усавршавања наставно-научног кадра. Дидактичко-методички курсеви за

који се односи на припреме, планирање, организацију и извођење операција и решавању различитих проблема на оперативно-стратегијском нивоу. Ратна школа је 1972. године преименована у Школу народне одбране.

У наставној 1971/1972. години израђен је нови НПП Школе народне одбране. Управу школе, поред начелника, чинили су: начелници класа, помоћници начелника за последипломске студије и курсева, наставни одсек и орган безбедности. Циљ школовања полазника постављен је на ширу, свестранију и свеобухватнију основу, с циљем да слушаоци стекну највиша знања из области војне науке и ратне вештине, да се оспособе за припрему, планирање и употребу оружаних снага у рату и оспособе за командовање вишим здруженим јединицама – саставима. Полазници су изучавали шест предмета: Стратегија, Оператика, Управљање и командовање, Ратна економика, Методологија војнонаучног рада и Међународни односи и спољна политика.

Наређењем Савезног секретаријата за народну одбрану 1974. године, у Београду, формиран је Центар високих војних школа (ЦВВШ) састава: Школа народне одбране, Командно-штабна академија КоВ, Војна академија КоВ, Војноекономска академија и Стална испитна комисија за чин мајора, генерала и контраадмирала. Наредбом ССНО од 25. јуна 1975. одређена је и организациона структура ЦВВШ. Школи народне одбране потчињене су катедре (стратегије, оператике, војно-обавештајне службе и безбедности, територијалне одбране, Ратне морнарице, и Катедра РВ и ПВО), класе и курсеви. Обједињавањем две видовске академије (Ваздухопловне академије и Командно-штабне академије КоВ) и једне интервидовске школе (Школе народне одбране) створене су веће могућности да се обезбеди континуитет образовања и већа функционалност наставних програма по нивоима школовања.

Наставним планом и програмом из 1974/1975. школовање у Школи народне одбране скраћено је са две на годину дана. Новим НПП предвиђено је изучавање четири предмета (Стратегија, Оператика, Руковођење и командовање и Марксистичка дијалек-

школовања у Ратној школи, новим програмским садржајима и већем значају који је придаван изучавању борбених дејстава у условима употребе нуклеарних борбених средстава.

За наставнике у Ратној школи биране су старешине које располажу војностручним, општим и педагошким знањима, који, уз постојање других претпоставки (ефикасно планирање наставе, квалитетне стручне, методичко-дидактичке и друге припреме), омогућавају ефикасно реализовање циљева школовања. Остваривање тих захтева током развоја војног школства био је ограничен, јер није било довољно професионалног наставничког кадра, и сводио се само на лица школована у СССР-у. Основна база за избор наставника, касније, постају и

наставнике организују се почев од 1977. године.

Током развоја војног школства наставни планови и програми мењали су се веома често у складу са изменама у називу школе и циљевима и задацима школовања. Такође, НПП мењан је и током школовања. Док је школа носила исти назив, школовање је имало различито време трајања. У прилогу су одабрани и анализирани само они НПП који су карактеристични за поједине фазе едукације и усавршавања официра. У наставној 1966/1967. години укинута су многи предмети у Ратној школи. Број предмета смањен је са шест на два (стратегију и оперативу) и две активности (политичку наставу и телесно вежбање). Нагласак у НПП дат је на јаснијем циљу школовања

ПРЕДМЕТИ У ШКОЛИ ТАКТИКЕ

Нови НПП урађен је 1953. године и њиме је предвиђено да се изучавају следећи предмети: (1) Тактика са штабном службом, родовима и службама, (2) Топографско премеравање, (3) Организација и руковођење, (4) Војна географија, (5) Општевојна историја, (6) Историја народноослободилачког рата, (7), Историја важних ратова Србије и Црне Горе (8) Историја Другог светског рата, (9) Дијалектички материјализам, (10) Политичка економија, (11) Страни језик и (12) Телесно вежбање. Од 1953. при Школи тактике организовани су: Курс садејства и Курс виших резервних официра, који су престали са радом 1955. године.

тика и војна мисао), и уз њих четири посебне активности (командно-штабна ратна игра, командантско путовање, телесно вежбање и актуелна проблематика). У односу на НПП из 1971. Године, изостављена су три предмета: Ратна економика, Међународни односи и спољна политика и Методологија војнонаучног рада. Део ових предмета укључен је у НПП Командно-штабне академије видова оружаних снага, а део тема из ових предмета додат је у предмет Стратегија. Према новом НПП стратегија је структурирана из четири тематске области са 25 ком-

лу општенародне одбране. За реализацију циља школовања утврђени су следећи наставни предмети: Стратегија, Оператика, Марксистичка дијалектика и војна мисао, и посебни облици наставе: актуелна проблематика, телесно вежбање, студијско путовање и дипломски рад. Назив „командантско путовање“ замењено је називом „студијско путовање“, јер се сматрало да адекватније изражавају циљ и садржај те активности.

Седамдесете године унеле су знатне промене у систем војног школства и означиле нов почетак у развоју војног

зацијској структури катедре: тактике, артиљерије, ПВО, оклопних јединица, инжењерије, везе, АБХО, позадине, војне историје и војне географије. Према *Закону о војним школама и научно-истраживачким устјановама*, Командно-штабној школи дата је могућност организовања ванредног школовања. У школској 1975/1976. години на школовање у КША КоВ примљена је прва генерација од 50 слушаца.

Промене НПП извршене су за школску 1974/1975. годину. У поређењу са циљевима школовања у претходном периоду, основна разлика је у томе што је планирано да се слушаоци оспособе за дужности команданта батаљона – дивизиона у роду, за разлику од претходног НПП у којем је планирано за дужности команданта пука, бригаде и дивизије.

Крајем седамдесетих година пред командно-штабне академије постављени су нови циљеви, садржаји и нова концепција ових школа. Посебне разлике постојале су између КША КоВ, с једне стране, и КША РВ и ПВО и КША РМ, с друге стране. Стога су ове две школе програмски и концепцијски усклађене. Циљ је био да се створи међусобно усклађени и функционалнији систем војних школа. Ове разлике посебно су се уочавале у школовању кадра у КША КоВ која је оспособљавала официре за команданте батаљона. Овај облик школовања требало је знатно раније почети у односу на остале командно-штабне академије које су на овом нивоу тежишно решавале задатке нивоа пук – бригада и другог одговарајућег нивоа у РВ и ПВО и РМ.

Ради даље рационализације и ефикаснијег остваривања научнообразовних и научних задатака војних школа, војношколски систем је у школској 1984/1985. години знатно дограђен. Формиране су Командно-штабна школа тактике (КШШТ) и Командно-штабна школа оператике (КШШО). Командно-штабне школе су високошколске наставне и научне установе које оспособљавају војне старешине за одговарајуће командне и штабне дужности у здруженим тактичким јединицама и оперативно-стратегичким јединицама, командама и штабовима.

Наставни план и програм КШШТ садржавао је предмете: Оператику (око 12 одсто од укупног наставног време-

плексних тема. Области стратегије су рат и савремени стратегијски системи, развој наше војностратегичке мисли, концепција и доктрина ОНО и стратегија оружане борбе.

На основу двогодишње праксе рада у односу на НПП из 1974/1975. године, НПП из 1976/1977. допуњени су и иновирани. Предмет Стратегија добио је нови назив Стратегија општенародне одбране. Раније тематске области и 25 тема бољом систематизацијом смањене су на три тематске области и 19 тема.

У току 1979. године постојећи НПП је иновирани, у виду преднацрта, по којем је отпочело школовање у Школи народне одбране у школској 1979/1980. години. Он је у основи остао све до школске 1984/1985. године, када је школа преименована у Шко-

лства. Командно-штабна академија КоВ и Школа народне одбране дефинисане су као високе наставне и научне установе. Увођење смерова школске 1971/1972. године условило је знатне промене у броју и садржају предмета. Од осам предмета у претходном НПП, број различитих предмета повећао се на 39. Заједнички предмети смерова су: Основи стратегије, Руковођење оружаним снагама, Методологија војнонаучног рада, Војна историја, Војна географија, Друштвено-политички систем, Међународни односи и спољна политика. Од 1972. године Командно-штабна академија КоВ школује слушаоце за резервне старешине територијалне одбране и резервне старешине оперативне војске.

Командно-штабна академија КоВ 1975. године имала је у својој органи-

на), Тактику (64 одсто), Руководијење и командовање (9 одсто), Основе методологије ратне вештине (5 одсто) и остале активности (8 одсто).

Школске 1984/1985. године Школа народне одбране преименована је у Школу општенародне одбране коју су завршила 23 полазника у периоду од 1986. до 1988. године. Школа општенародне одбране, у трајању од шест месеци, концепцијски је оспособљавала највише војне и цивилне руководиоце (што би данас одговарало рангу Високих студија безбедности и одбране). Образоване су командноштабне школе оператике (КоВ, РВ и ПВО и РМ) и тактике видова. Командно-штабна школа оператике почела је са радом 1985/1986. и школовање је трајало годину дана. Школа оператике преузела је део програма Школе народне одбране и била школа за оспособљавање за високе војне дужности, док је Школа општенародне одбране преузела само део војне стратегије као интегрални део стратегије општенародне одбране. Школа општенародне одбране, у трајању од шест месеци, концепцијски је оспособљавала највише војне и цивилне руководиоце за решавање стратегијских питања одбране, рата и оружане борбе.

Командно-штабну школу оператике завршило је пет класа, укупно 175 полазника. По завршетку школске 1989/1990. године престаје да функционише Командно-штабна школа оператике као високостручна наставна и научна установа. Ратна школа почела је са радом школске 1990/1991. године. У овој школи одшколована је само једна класа (1. класа, преименована у 36. класу овог нивоа школовања). Наредне школске године, због ратних дешавања 1991, школовање је прекинуто.

Реформама из 1989/1990. године учињене су две крупне промене: поново је формирана двогодишња Командно-штабна школа (по видовима) за тактички ниво, а Школа општенародне одбране трансформисана је у Ратну школу, у трајању од годину дана. Ратна школа била је организацијска јединица Центра високих војних школа.

Почетак школске 1989/1990. године почео је новим (привременим) НПП кога је одобрио начелник Генералштаба. Циљеви и задаци школовања према овом НПП нису се битно променили али је његова структура битно

измењена. У оквиру НПП уведен је далеко већи број самосталних предмета: Стратегија, Савремено југословенско друштво, Рад са људима и Оружане снаге СФРЈ, Стране армије, ВОС и безбедност, Позадина, Војна географија и Војна историја.

Циљ школовања према овом НПП био је оспособити слушаоце за: успешно руководијење и командовање здруженим тактичким јединицама и за рад у командама, штабовима оперативних састава и установама војшта; организовање, припремање и вођење бојева здружених тактичких јединица и операција оперативног нивоа и организовање борбене обуке и свих других облика оспособљавања.

Наредбом начелника ГШ ВЈ од 28. јуна 1994. формирана је Генералштабна школа ВЈ, настала од дотадашњих Командно-штабних школа КоВ, РВ и ПВО и РМ. У својој организацијској структури школа у свом саставу има: две класе слушалаца, катедре тактике, командовања, војнообавештајне службе и безбедност и Катедру позадинског обезбеђења. Генералштабна школа је образовна установа у којој се професионални официри оспособљавају за командне и штабне дужности у здруженим тактичким јединицама, односно штабне дужности у оперативно-стратегиским саставима, командама и установама Војске.

2, Командовање 2, Методологија ратне вештине, Физичка обука и посебни облици наставе.

Наставним планом и програмом Генералштабне школе ВЈ за 1995/1996. годину, циљ школовања је видовско оспособљавање слушалаца за вођење бојева у свим условима извођења савремених ратних дејстава и оспособљавање за обављање оперативних и других дужности у командама, штабовима и установама свих нивоа у миру и рату.

Школа националне одбране

У новом школском систему Ратна школа је 1993. године преформирана у Школу националне одбране у саставу Центра војних школа. Школовање 37. класе почело је са закашњењем (фебруара 1994. године) и трајало свега пет и по месеци. У свом саставу Школа националне одбране није имала катедре, већ само управни део. Укидањем Универзитета Војске Југославије 1994. године, Школа националне одбране остала је самостална у саставу Центра војних школа ВЈ, али је у свом саставу имала катедре стратегије и оператике, што је омогућило централизовано планирање наставе, њено извођење и праћење. Управа и катедре стратегије и

ВАНРЕДНО ШКОЛОВАЊЕ

Законом о војним школама и научноистраживачким установама Командно-штабној академији и Школи народне одбране дата је могућност организовања ванредног школовања. У школској 1975/1976. години на школовање у КША КоВ примљена је прва генерација од 50 слушалаца, а у Школи народне одбране 20 слушалаца. Школа народне одбране организује и спроводи: редовно школовање официра, ванредно школовање официра, последипломске и докторантске студије, научноистраживачки рад из области ратне вештине, курсеве за усавршавање официра, редовно школовање припадника страних оружаних снага.

Због преласка са двогодишњег на једногодишње школовање 1995. дошло је до знатних промена у НПП ГШШ ВЈ. То је разлог што је начелник Генералштаба 1995. одобрио нови НПП за Генералштабну школу. Наставним планом и програмом ГШШ изучавају се следећи предмети: Основи стратегије, Оператика 1, Тактика

оператике носиоци су планирања и реализације плана рада у Школи, посебно наставног плана рада.

Да би се уписао у Школу националне одбране, сваки кандидат морао је проћи одговарајућу дужност на оперативном и стратегијском нивоу, након завршеног школовања у Генералштабној школи, морао је да има

високе службене оцене за свој рад, да познаје један страни језик и буде психофизички спреман за обављање сложених дужности у Војсци. Од 2001. године Школа националне одбране интегрисала је у свој састав Генералштабну школу.

Школске 1996/1997. године поново је дошло до извесних измена – уведене су наставне области ратоводство и стратегија оружане борбе (остале области су оператика и физичка обука). Катедра стратегије је носилац предмета Ратоводство и Стратегије оружане борбе. Поред наставника Катедре стратегије, за реализацију предмета ангаžовали су се спољни сарадници из државних органа, а посебно Савезног министарства за одбрану и Генералштаба. Заједно са полазницима Војске Југославије школовали су се припадници Војске Републике Српске (по истом НПП).

Законом о изменама Закона о војним школама и војним научно-истраживачким усџановама (СВЛ 74/1999) дошло је до промене места Школе националне одбране у систему војног школства. Према новом Закону ШНО се организује као део Војне академије и у њој се остварује генералштабно усавршавање за командовање оперативно-стратегијским саставима и обављање оперативних, штабних и других дужности у командама оперативног и стратегијског нивоа.

Савремено усавршавање

Стручно усавршавање виших официра у Војсци Србије и Министарству одбране институционализовано је данас у оквиру Школе националне одбране. Она обједињује ниво Командно-штабног и генералштабног усавршавања у којима се официри родова и служби оспособљавају за високе и највише командне и друге дужности у Војсци и организацијским јединицама МО. Школа прати и изучава страна искуства, али чува и унапређује вредности и традиције српског војног школства. Назив Школа националне одбране усвојен је 1993. године.

Настава у Школи националне одбране реализује се путем предавања, семинара, консултација, вежби, наставних посета и студијских путовања. Вежбе се изводе ради проигравања одређених модела комплексних задатака на оперативно-тактичком нивоу. Посебним облицима наставе обухваћена су студијска путовања у земљи и иностранству у трајању до седам радних дана. У оквиру примењеног дела оператике реализују се десетодневна командантска путовања (извиђања), која укључују и наставне посете везане за садржаје командовања и руковођења. Обухваћене су и наставне посете организацијским јединицама Војске Србије, јединицама локалне самоуправе и радним организацијама.

Одувек су овом нивоу школовања могли да приступе само високостручни и способни официри, са искуством из праксе, са високим службеним оценама и моралним и психофизичким способностима. Позив официра захтева стално учење и овај ниво школовања је само завршна фаза непрекидног стручног усавршавања официра.

Наставним планом и програмом Командно-штабног усавршавања професионалних официра одређен је и циљ њиховог оспособљавања за

командовање тактичким јединицама свог рода службе батаљонског нивоа, обављање штабних дужности у командама бригадног нивоа и других дужности у вишим командама Војске Србије (Војска) и организационим јединицама Министарства одбране (МО) у оквиру мисија и задатака који проистичу из доктринарних и нормативних докумената у области одбране Републике Србије.

Осим основних предметних садржаја, на Командно-штабном усавршавању обрађују се и основе војног менаџмента, историја војне мисли, савремени концепти безбедности, начела употребе страних армија у извођењу операција, одредбе међународног хуманитарног права у командовању, односи с јавношћу, цивилно-војна сарадња и др. Настава се реализује путем предавања, семинара, консулта-

ција, вежби, наставних посета. Вежбе се изводе ради проигравања одређених модела комплексних задатака на оперативнотактичком нивоу.

У својој дугој историји школа је више пута мењала назив и наставне планове. Командно-штабно усавршавање наставља традиције претходних школа истог нивоа. Од Више школе Војне академије (1884–1941) преко Школе тактике, Више војне академије видова, Командно-штабне академије до Генералштабне школе ВЈ (1995–2000). Историјат школе обухвата период од 1884. године и испуњен је бурним историјским догађајима који су пресудно утицали на нашу отаџбину и њену војску. Назив није мењала само држава, већ и њена војска: Војска Краљевине Србије (до 1918), Југословенска војска и морнарица (1919–1941), Југо-

РАЦИОНАЛИЗАЦИЈА НАСТАВНИХ ПЛАНОВА

Уместо привременог НПП начелник Генералштаба одобрио је 1991. нови НПП Командно-штабне школе који је био на снази 1991–1993. године. У односу на претходни, овај НПП битно је измењен. Укинута су предмети: Савремено југословенско друштво, Рад са људима и Оружане снаге СФРЈ, Стране армије, ВОС и безбедност, Позадина и Физичко васпитање, а уведен је нови предмет Морална снага одбране. Део садржаја укинутих предмета интегрисан је у постојеће предмете.

словенска армија и ЈНА (1941–1992), Војска Југославија, Војска Србије и Црне Горе и Војска Србије (2006).

Наставним планом и програмом Командно-штабног усавршавања за 2000/2001. годину, циљ КШУ је оспособљавање слушалаца за командовање здруженим тактичким јединицама свога вида – рода, обављање оперативнo-штабних и других дужности у командама и установама оперативног и стратегијског нивоа у организацијским јединицама Генералштаба и Савезног министарства за одбрану, у миру и рату.

Наставним планом и програмом Командно-штабног усавршавања професионалних официра циљ КШУ је оспособљавање официра за командовање здруженим тактичким саставима (јединицама) свог вида (рода), обављање оперативних, штабних и наставнич-

ких дужности у Министарству одбране и Војсци Србије, те за реализацију других дужности у оквиру мисија и задатака, који проистичу из доктринарних и нормативних докумената у области одбране Републике Србије.

Генералштабно усавршавање

Циљ Генералштабног усавршавања је развој лидерских способности официра за стратегијско размишљање и ефикасно командовање и руковођење у широком спектру националних и међународних безбедносних изазова. Овај ниво усавршавања обезбеђује оспособљавање официра за решавање оперативних проблема и развијање захтеваних знања и вештина за потребе виших нивоа командовања и руковођења, тежишно у областима: безбе-

дост и одбрана, менаџмент у обрани и операције.

Нови наставни план и програм који је ступио на снагу школске 2000/2001. године, којим је отпочело школовање 44. класе, донео је извесне измене. Циљ Генералштабног усавршавања јесте оспособљавање слушалаца за командовање оперативним и стратегијским саставима и обављање оперативних, штабних и других дужности у командама оперативног и стратегијског нивоа, Генералштабу и Савезном министарству за одбрану земље, у миру и рату. Наставним планом и програмом обухваћена су четири предмета: Ратоводство, Војна стратегија, Оператика и Фискултура.

Према Наставном плану и програму који је ступио на снагу 2006/2007. године, циљ генералштабног усавршавања је оспособљавање официра за највише дужности у Министарству одбране, Генералштабу и за командовање оперативним саставима (јединицама) Војске Србије, обављање оперативних, штабних, наставничких и других дужности у оквиру мисија и задатака који проистичу из доктринарних и нормативних докумената у области одбране Републике Србије.

Наставним планом и програмом из 2008/2009. године циљ усавршавања официра није се битније променио од претходног, осим што уводи оспособљавање за командовање здруженим тактичким јединицама бригнутог нивоа.

Наставним планом и програмом из 2012/2013. годину циљ Генералштабног усавршавања је развој лидерских способности официра за стратегијско размишљање и ефикасно командовање и руковођење у широком спектру националних и међународних безбедносних изазова.

СТРАНЦИ НА УСАВРШАВАЊУ

Након паузе од пет година, усавршавање припадника страних оружаних снага наставља се 1994. и углавном су то припадници Војске Републике Српске, све до 2007. године. У периоду од 1994. до 2015. године ниво Командно-штабног усавршавања завршио је 181 полазник из седам држава (Босна и Херцеговина – 162, Ангола – 5, Алжир – 4, Кина – 3, Црна Гора – 3, САД – 3 и Република Македонија – 1). Ниво Генералштабног усавршавања завршила су 62 полазника из девет држава (Босна и Херцеговина – 44, Ангола – 6, Алжир – 5, Црна Гора – 2, Руска Федерација – 1, Аустрија – 1, Турска – 1, Грчка – 1 и Република Македонија – 1).

Квантитативни показатељи ШНО

Ниво Генералштабног усавршавања од 1955. до 2015. године (58 класа) завршила су 1.862 полазника, а ниво командно-штабног усавршавања од 1948. до 2015. године (61 класа) завршило је 7.297 полазника. Међутим, оба облика усавршавања (школовања) организовала су и ванредно усавршавање

(школовање). На Командно-штабној академији (ниво КШУ), прва ванредна класа (50 лица) почела је школовање 1975/1976. године и нема података (потребно истражити) о укупном броју лица која су завршила овај ниво ванредног усавршавања. Школу народне одбране (ниво ГШУ), од 1975. до 1985. године, похађало је девет класа и ванредна група пуковника (217 лица).

Последипломске студије

Потреба за последипломским студијама препозната је почетком седамдесетих година, па је успостављена као организациона целина у оквиру Центра високих војних школа 1974. године. Почела је са радом школске 1976/1977. године, намењена за образовање високостручног кадра за научноистраживачку делатност и реализацију високошколске наставе.

Циљ студија био је припремање наставно-научних кадрова за потребе оружаних снага, односно оспособљавање полазника за самостална и тимска истраживања научних проблема ратне вештине и унапређење наставе у високим војним школама. У прву генерацију, 1976. године, на редовно школовање примљено је девет, а на ванредно школовање 19 кандидата.

За разлику од периода од 1955. године до 1975. године, када је школа била искључиво наставна (образовна) установа, тиме је проширен делокруг рада и она постаје и научна установа, која је поред оспособљавања официра за најодговорније дужности у области изградње оружаних снага и командовање вишим здруженим саставима, отпочео развој научноистраживачке делатности у области ратне вештине. *Законом о војним школама и научноистраживачким установама* Југословенске народне армије, школа је 1978. године дефинисана као висока војна школа – наставна и научна установа ЈНА.

Последипломске студије организоване су ради стицања академског степена магистара војних наука. Све класе магистарских студије, осим 1. класе, чије је школовање било редовно, организоване су као ванредне студије у трајању од две године. На

последипломским студијама, највећим делом, реализоване су магистарске студије из области ратне вештине на смеровима Командовање, Оператика, Стратегија и Тактика. Организовано је и школовање једне класе смера Планирање и развој оружаних снага, две класе смера Андрагогија, а школске 2005/2006. године организоване су и студије из области Логистика на смеровима Саобраћајно и Техничко обезбеђење.

Први магистри војних наука промовисани су 10. октобра 1978, а од формирања Последипломских студија, 1976. године па до 2006. године, када су након организацијских промена, прешле у састав Деканата Војне академије звање магистара војних наука стекло је 116 официра, а звање доктора војних наука 89 официра и генерала.

Школовање (усавршавање) припадника страних оружаних снага

У Школи националне одбране, са различитим називом и у дугогодишњем периоду, давана је могућност школовања припадницима страних оружаних снага. Та могућност предвиђена је законом, а правилницима школе је детаљни-

је разрађивана. Настава се изводила по НПП који се утврђује уговором о школовању, а најчешће су били израђивани засебни НПП за припаднике страних оружаних снага.

Прва генерација (пет официра Републике Индонезије) примљена је у Школу тактике 1963. године. Школовање је трајало један семестар и имало је карактер припреме за Ратну школу. Од завршетка школовања официра индонезанске и ирачке армије од 1966. до 1975. године, на школовању није било официра страних армија. Од 1975. године почиње школовање на Командно-штабној академији КоВ припадника оружаних снага више афричких земаља. То су Замбија, Алжир, Зеленортска Република, Ангола, Зимбабве, Намибија (SWAPO покрет) и припадници Палестинског ослободилачког покрета.

У периоду од 1963. године до 1989. године ниво командно-штабног усавршавања завршило је 117 полазника из шест држава и три ослободилачка покрета. Ниво генералштабног усавршавања завршио је 21 полазник из три државе. У наведеном периоду оба нивоа усавршавања завршило је 138 полазника из шест држава и три ослободилачка покрета.

Ниво Командно-штабног усавршавања од 1963. до 2015. године завршило је 298 полазника из 14 држава, а ниво генералштабног усавршавања 83 пола-

зника из 11 држава. Укупно, оба нивоа усавршавања завршио је 381 полазник из 15 држава и три ослободилачка покрета: Индонезија, Ирак, Замбија, Зеленортска Република, Босна и Херцеговина, САД, Црна Гора, Кина, Руска Федерација, Република Македонија, Аустрија, Турска, Ангола, Алжир, Грчка и ослободилачки покрети из Зимбабвеа (ZANU и ZAPU), Палестине (ПЛО) и Намибије (SWAPO).

Уместо закључка

Звање „генералштабни официр“, које се данас стиче завршетком школовања у Школи националне одбране –

генералштабним усавршавањем, одувек је био крајњи циљ стручног напредовања сваког официра, од Војске Кнежевине Србије, па до Војске Србије. Одувек је тај пут био трновит, тежак и напоран, прожет сталним школовањем и усавршавањем од Војне академије до Генералштабног усавршавања у Школи националне одбране. Полазници Генералштабног усавршавања знање стечено у највишој војној школи потврђивали су самопрегорним радом, способностима исказаним у свом дугогодишњем раду, високим службеним оценама и високим моралним и психо-

физичким способностима. Тако је било и у Кнежевини Србији, Краљевини Југославији, тако и данас у Србији – у њеној Школи националне одбране. Знање, способност и одговорност, као темељне вредности које српски официри понесу са Војне академије и Школе националне одбране, представљају предуслов за извршавање постављених задатака и на унутрашњем и на међународном плану. ■

Пуковник др Мирослав ТАЛИЈАН
Пуковник Ранко МАЧКИЋ
Пуковник Горан ЗЕКИЋ

